

En rettssosiologisk analyse av rettslig prosessuell endring

Om avviklingen av jurysystemets påvirkning på fagdommernes arbeidshverdag

Thea Olsvik

Masteroppgave i rettssosiologi
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
UNIVERSITETET I OSLO
Mai 2020

En rettssosiologisk analyse av rettslig prosessuell endring

Om avviklingen av jurysystemets påvirkning på fagdommernes arbeidshverdag

© Thea Olsvik

2020

En rettsosnologisk analyse av rettslig prosessuell endring. Om avviklingen av juryssystemets påvirkning på fagdommernes arbeidshverdag.

Thea Olsvik

<http://www.duo.uio.no/>

Sammendrag

Tittel: En rettsosnologisk analyse av rettslig prosessuell endring. Om avviklingen av jurysystemets påvirkning på fagdommernes arbeidshverdag.

Av: Thea Olsvik

Veileder: Kristin Bergtora Sandvik

Institutt for kriminologi og rettsosnologi

Det juridiske fakultet

Universitetet i Oslo

Vår 2020

Innledning: Juryordningen ble besluttet avviklet og erstattet med en meddomsrett i 2017.

Skyldspørsmålet som tidligere ble avgjort av ti jurymedlemmer alene skulle fra 2018 bli avgjort av fem meddommere og to fagdommere i samråd. **Formål:** Hensikten med denne

masteroppgaven er å undersøke hvordan fagdommernes arbeidshverdag i lagmannsretten har endret seg i lys av det prosessuelle skiftet fra juryordning til meddomsrett. Oppgaven tar sikte på å forklare hvilke endringer som har inntruffet og hvordan dette påvirker fagdommernes egne forståelse av deres profesjon, samt deres profesjonsidentitet. **Metode:** For å besvare

problemstillingen har jeg valgt å benytte meg av semistrukturerte intervjuer. Jeg har intervjuet elleve dommere fra fire av de seks norske lagmannsrettene. **Teori:** Endringene blir analysert med utgangspunkt i profesjonsteori, portvaktteori og Goffmans dramaturgiske begreper. **Funn og**

analyse: I analysen fremkommer det av intervjuene at det prosessuelle skiftet fra jury til meddomsrett har påvirket fagdommernes arbeidshverdag i form av en endret måte å tenke om rettssikkerhet på, en endret dommerrolle, samt en endret relasjon mellom fagdommere og meddommere. Likeså viser analysen at bakenforliggende faktorer som internasjonalisering,

rettssalkultur, tidsbruk, økonomi og to-instansreformen har bidratt til endringer i informantenes arbeidshverdag. Analysen viser at endringene kan påvirke fagdommernes egne forståelse av sin profesjon og deres profesjonsidentitet. **Diskusjon:** Denne delen av oppgaven diskuterer funnene

i et større faglig perspektiv og setter funnene fra analysen opp mot den gjeldende samfunnsdiskusjonen rundt tematikken. Kapittelet viser at det også er andre faktorer enn de informantene viser til gjennom sine intervjuer som kan ha bidratt til endringen i deres

profesjonsforståelse og profesjonsidentitet. **Avslutning:** Resultatene viser at skiftet fra jury til meddomsrett har endret arbeidshverdagen til fagdommerne i utvalget på flere måter. Blant annet må de i meddomsretten tilpasse seg en ny rolle og inngå i en ny type relasjon med meddommerne. Resultatene viser også at endringene i arbeidshverdagen er store nok til å påvirke dommernes egne forståelse av sin profesjon, samt påvirke deres profesjonsidentitet.

Nøkkelord: Juryordning, meddomsrett, lagmannsrett, fagdommere, meddommere, rettssikkerhet, profesjon, profesjonsidentitet.

TAKK!

Å tenke på at arbeidet med denne avhandlingen nå går mot slutten er både deilig og skummelt på en og samme tid. Det har til tider følt ut som et stort prosjekt å gjennomføre på egenhånd og jeg er derfor veldig takknemlig for støttespillerne jeg har hatt rundt meg i denne perioden. Før jeg strekker hendene i været og sier «jeg klarte det» er det flere som fortjener en stor takk.

Først og fremst vil jeg takke informantene mine. Takk for at dere var villige til å stille på intervju og dele så mye av deres tanker, kunnskap og opplevelser med meg. Oppgaven hadde ikke blitt den samme uten deres sterke engasjement rundt oppgavens tematikk.

Jeg vil også takke Kristin Bergtora Sandvik for god veiledning og konstruktive tilbakemeldinger. Takk for at du har vært streng, men samtidig oppmuntrende og hjelpsom. Takk for at du har fått meg til å føle at oppgaven er viktig og for at du har hatt troen på meg hele veien.

Videre vil jeg takke familie og venner for at dere har heiet på meg gjennom hele prosessen. Takk for at dere har holdt ut med meg gjennom den følelsesmessige berg-og-dalbanen som det siste året har vært. Dere er best! En ekstra klem til Oda for hjelp med korrekturlesing.

Til slutt vil jeg rette en takk til de fine menneskene jeg har studert sammen med disse to årene. En spesiell stor takk til Dina og Kristin. Jeg ville ikke ha delt latterkramper, tårer, vinglass, mental breakdowns eller (alt for lange) lunsjer med noen andre. Uten dere hadde jeg ikke klart meg det siste året! #DenHardeKjerne

Oslo, mai 2020.

Thea Olsvik

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	1
1.1 PROBLEMSTILLING	2
1.2 TIDLIGERE FORSKNING OG OPPGAVENS AKTUALITET	3
1.2 OPPGAVENS STRUKTUR	4
2. BAKGRUNN	6
2.1 DEBATTEN RUNDT JURYORDNINGEN.....	6
2.2 ARGUMENTENE FOR OG IMOT JURYORDNINGEN.....	8
2.3 KORT OM DAGENS MEDDOMSRETT	10
2.4 RETTSSIKKERHET	11
3. METODE.....	14
3.1 KVALITATIV TILNÆRMING TIL DATA	14
<i>Intervju som metode.....</i>	<i>14</i>
<i>Styrker og svakheter .....</i>	<i>16</i>
3.2 GJENNOMFØRING AV STUDIEN	17
<i>Utforming av problemstilling .....</i>	<i>17</i>
<i>Intervjuguide.....</i>	<i>18</i>
<i>Rekruttering og utvalg.....</i>	<i>19</i>
<i>Datainnsamlingen.....</i>	<i>20</i>
<i>Båndopptaker og transkribering .....</i>	<i>21</i>
<i>Analyseringsprosessen.....</i>	<i>22</i>
3.3 RELIABILITET OG VALIDITET I METODEVALG.....	22
3.4 ETISKE REFLEKSJONER	24
4. TEORETISKE PERSPEKTIVER	27
4.1 PROFESJONSSOSIOLOGI OG PROFESJONSIDENTITET	27
<i>To sosiologiske perspektiver på profesjonsforståelse .....</i>	<i>28</i>
<i>To nivåer av profesjonsidentitet .....</i>	<i>30</i>
4.2 DOMMERE SOM PORTVOKTERE FOR RETTSSIKKERHETEN.....	31

4.3 SELVPRESENTASJON	33
<i>Inntrykksstyring</i>	33
<i>Front stage og backstage</i>	35
5. PRESENTASJON AV FUNN OG ANALYSE.....	36
5.1 FAGDOMMERNE OM ENDRINGER I VERDIER	36
<i>Rettsikkerhet</i>	37
<i>Rettsikkerhet og «fornærmederevolusjonen»</i>	42
5.2 FAGDOMMERNE OM ENDRINGER I DOMMERROLLEN	44
5.3 FAGDOMMERNE OM ENDRINGER I RELASJONEN TIL MEDDOMMERNE	49
5.4 FAGDOMMERNE OM INSTITUSJONELLE ENDRINGER	55
<i>Internasjonalisering eller tidsbruk?</i>	56
<i>Økonomi og budsjettkutt</i>	58
<i>To-instansreformen</i>	59
<i>Teknologiske endringer</i>	60
6. ENDRINGER I FAGDOMMERNES ARBEIDSHVERDAG OG PROFESJON	63
6.1 FRA TILTALTE TIL FORNÆRMEDE - EN ENDRET RETTSSIKKERHETSTANKE	63
6.2 ÉN DOMMER, FLERE ROLLER.....	66
6.3 PÅVIRKNING, MAKT OG SAMSPILL	69
6.4 ORGANISATORISK UTVIKLING	72
7. AVSLUTNING	76
8. LITTERATURLISTE	79
9. VEDLEGG.....	91

1. Innledning

I over 130 år var ordningen en sentral del av den norske rettsalen. Med det mange vil kalle teatraliske trekk og en tradisjonsbundet organisering var jurysystemet dypt forankret i vår norske strafferettspleie. Da ordningen ble besluttet avvirket i 2017 hadde den i mange år vært en omstridt ordning. Spesielt stor ble motstanden mot juryen etter at riksadvokaten i 2007 satte ned en arbeidsgruppe som fant ut at over halvparten av voldtektsdømte som anket ble frifunnet av juryen i lagmannsretten (Borghan, 2017). Ordningen ble ytterligere debattert etter at juryutvalget i 2011 leverte sin utredning til den daværende justisministeren Knut Storberget hvor halvparten av utvalget ønsket å beholde juryordningen, mens den andre halvparten ønsket ordningen avvirket til fordel for en meddomsrett (Foss, 2015; NOU 2011: 13, 2011). Dette bidro til at den politiske debatten ble enda hetere. Flertallet på Stortinget ba Regjeringen i 2015 om å oppheve juryordningen og erstatte den med en meddomsrett, og i 2017 kom den endelige avgjørelsen om at ordningen skulle avvirkles (Regjeringen, 2017). Skyldspørsmålet som tidligere ble avgjort av ti jurymedlemmer alene skulle fra 2018 bli avgjort av fem meddommere og to fagdommere i samråd. Den daværende justisministeren Per-Willy Amundsen uttalte at han var glad for at vi nå skulle få en ordning i de norske lagmannsrettene som bedre ville ivareta rettssikkerheten (Regjeringen, 2017a).

I denne oppgaven vil jeg fokusere på fagdommerne og deres arbeidshverdag. Nærmere bestemt hvordan deres arbeidshverdag har blitt endret i lys av det prosessuelle skiftet fra juryordningen til meddomsrett. Jeg har intervjuet elleve dommere fra fire av de seks ulike lagmannsrettene i Norge. Ved å se nærmere på deres meninger rundt de to rettslige ordningene, samt deres tanker om endringer i arbeidshverdagen opp igjennom deres karriere, tegnes det et bilde av en dommerstand i endring. Denne oppgaven tar derfor sikte på å forklare hvilke endringer som har inntruffet og hvordan dette påvirker dommernes egne forståelse av deres profesjon. Samtidig belyser oppgaven hvordan disse endringene påvirker dommernes profesjonsidentitet.

Kunnskap om fagdommernes arbeidshverdag gir oss et innblikk i hvordan det rettslige systemet i samfunnet vårt fungerer. Retten regnes ofte som en konserverende faktor. Den endrer seg

vanligvis langsomt og er bærere av lange historiske linjer (Sand, 2017: 14). Derfor kan man lære mye om dommerne og retten i tider hvor store skifter finner sted og bryter med det vante og tradisjonelle. Siden meddomsretten ennå er et nytt fenomen i de aller alvorligste straffesakene finnes det ikke mye forskning på denne tematikken. Ved å fokusere på fagdommerne får man førstehånds informasjon om hvordan det nye rettslige systemet fungerer og oppleves for de som har en sentral rolle i retten. Av slik informasjon kan vi lære hvordan retten er med på å organisere, utvikle og skape mening i det samfunnet vi lever i. Derfor er det viktig å gjennomføre studier som denne.

1.1 Problemstilling

På bakgrunn av tematikken er oppgavens problemstilling som følger:

På hvilken måte påvirker den prosessuelle endringen fra juryordningen til meddomsretten lagdommernes arbeidshverdag? Og er endringene store nok til at det påvirker dommernes egne forståelse av profesjonen og profesjonsidentiteten?

For å kunne svare på denne problemstillingen på mest mulig utfyllende måte har jeg valgt å dele den opp i tre underproblemstillinger. Dette for å skape en oversiktlig og ryddig oppbygging av oppgaven, samt gjør det eksplisitt for leseren hva som ønskes belyst. Underproblemstillingene er som følger:

Hvordan påvirker endringen fagdommernes verdier?

Hvordan påvirker endringen fagdommernes rolle?

Hvordan påvirker endringen fagdommernes relasjon til meddommerne?

I problemstillingen, og i oppgaven generelt, gjøres det bruk av en del rettslige og faglige termer. Siden jeg regner med at oppgaven vil få allmenn interesse har jeg som et eget vedlegg (se vedlegg 1) bakerst i oppgaven beskrevet og definert de mest sentrale begrepene. Dette for at leseren skal kunne få en full forståelse av oppgavens tematikk.

1.2 Tidligere forskning og oppgavens aktualitet

Det finnes en betydelig mengde forskning på dommere. Med fokus på den norske konteksten har Hans Petter Graver stått sentralt. Han fremsetter en tese om at autoritære regimer i den vestlige rettstradisjonen i stor grad bruker rettsvesenet, og da særlig dommerne, som ledd i sin undertrykkelse, og at dommerne i for stor grad lar seg bruke til dette (2015, 2015a). I boken «Dommernes Krig» tar Graver (2015) for seg dommernes rolle under og etter andre verdenskrig. Et underliggende tema i boken er dommernes mulighet til å sikre rettssikkerheten når den rettslige institusjonen er under press. Temaet overlapper Gravers (2015a) andre bok «Judges against Justice» som tar for seg dommernes rolle når rettens grunnverdier blir truet. Gjennom disse to bøkene ønsket Graver å sette fremtidige dommere i bedre stand til å forsvare rettsstatsverdiene mot undertrykkende lovgivning og autoritære makthavere. I artikkelen «Dommeren som likte roser» tar Graver (2018) igjen for seg den samme tematikken. Ellers har hoveddelen av den nasjonale forskningen på dommere blitt fokusert mot dommeratferd. Grendstad, Shaffer og Waltenburg (2010, 2012) mener at dommernes grunnholdninger og ideologi kan spille inn på beslutningene de kommer frem til, og at uenighet blant dommere kan være et resultat av ulike politiske holdninger og verdier. Tidligere høyesterettsdommer Skoghøy (2010) mener at dommernes yrkesbakgrunn også kan virke inn på avgjørelsene som tas. Schei (2011) er enige i at dommernes avgjørelser vil være påvirket av det miljøet og den delen av samfunnet han eller hun har tilhørighet i. Han mener at slike påvirkningsforhold nødvendiggjør en stor bredde i sammensetningen av dommere for at Høyesterett og andre rettslige institusjoner skal ha tillitt og legitimitet i befolkningen.

Det har ikke blitt skrevet andre retts sosiologisk masteroppgaver som omhandler dommere, men det finnes avhandlinger som tar for seg samme tematikk innenfor andre fagfelt som medisin, jus, organisasjon og ledelse, samt sosiologi. Om domstolledelse (Evensen, 2010), om dommernes profesjonsidentitet (Envik & Bottheim, 2014), om dommere og avhør av barn (Davik, 2019), om dommernes innsikt og forforståelse (Falback, 2018), om dommernes håndtering av anger (Egeland, 2015), om dommere og massemedier (Hasner, 2003). I sitt doktorgradsprosjekt tar Skyberg (2019) for seg hvordan bevismuntligheten i straffeprosessen har blitt den sentrale

beslutningsmodellen, og videre hvordan den direkte bevisførselen påvirker dommernes troverdighet.

I likhet med den nasjonale forskningen har den internasjonale forskningen fokusert mye på dommeratferd og dens påvirkning på dommernes avgjørelser. Det er en bred enighet i at det er mange faktorer som kan virke inn på dommernes avgjørelser (Se for eksempel Blanck, Rosenthal, Hart, & Bernieri, 1990; Edwards, 2003; Grossman, 1966; Rachlinski & Wistrich, 2017). En stor del av den internasjonale forskningen dreier seg også om forholdet mellom dommerne og juryen. Den amerikanske forskningen har blant annet fokusert på hvordan dommere og juryen forholder seg ulikt til dødsstraff (se for eksempel Higginbotham, 1991; Weiner, 2002) og vitneutsagn (se for eksempel Ivkovic & Hans, 2003; Marston, 1924). I tillegg er det gjort mye forskning på dommerinhabilitet (se for eksempel Leubsdorf, 1987; Mahoney, 2015).

Dommernes fortolkningsmåte, atferd og avgjørelser er altså forsket mye på, men ikke endringer i selve dommerrollen. Min avhandling skiller seg fra Skyberg (2019) sitt doktorgradsprosjekt ved at denne oppgaven ikke behandler hvordan dommernes fagkunnskap og klassetilhørighet påvirker troverdighetsbedømmelser før og nå. I likhet med Graver (2015, 2015a) ønsker jeg å belyse dommernes posisjon, men jeg skiller meg fra Gravers forskning ved at jeg ønsker å forstå og forklare dommernes rolle og profesjon i lys av en rettslig reform. Siden det ikke er mye forskning på dette fra før av kan min oppgave bidra med et nytt perspektiv på lagdommernes arbeidshverdag da jeg inntar et ovenfra-og-ned-perspektiv.

1.2 Oppgavens struktur

Kapittel 2 vil fungere som et bakgrunnskapittel og vil sette oppgaven inn i en kontekst. Kapitlet gir en kort introduksjon til debatten rundt jurysystemet og hvilke argumenter som tradisjonelt blir brukt for og imot både juryordningen og meddomsretten. Kapitlet vil også gi en kort innføring i rettssikkerhetsbegrepet.

Kapittel 3 presenterer de teoretiske perspektivene som både analysen og drøftelsen av empirien bygger på. Kapitlet starter med en gjennomgang av teori om profesjonsforståelse og profesjonsidentitet. Videre blir den klassiske portvaktteorien presentert. Til slutt vil Goffmans dramaturgiske begreper om selvpresentasjon, inntrykksstyring og front- og backstage bli redegjort for.

Kapittel 4 tar for seg de metodiske valgene som har blitt gjort underveis i arbeidet med masteroppgaven og presenterer derfor oppgavens metodiske grunnlag. Kapitlet beskriver hele arbeidsprosessen fra start til slutt.

Kapittel 5 redegjør for de funn jeg har kommet fram til fra den innhentende empirien. Dette er funn som blir relevant for den videre drøftingen i kapittel 6. Funnene vil bli satt opp mot bakgrunnsinformasjonen i kapittel 2 og teorien presentert i kapittel 4. Problemstillingen vil fungere som en rød tråd gjennom dette kapitlet.

Kapittel 6 er oppgavens drøftingsdel. Her blir funnene presentert i kapittel 5 diskutert i en større faglig kontekst og sett i lys av den gjeldende samfunnsdiskusjonen rundt tematikken. Også i dette kapitlet vil problemstillingen fungere som en rød tråd.

Kapittel 7 er oppgavens avslutningsdel. Her sammenfattes oppgavens viktigste konklusjoner før jeg kommer med noen avsluttende betraktninger.

2. Bakgrunn

Da formålet med denne oppgaven er å forstå hvordan og i hvilken grad skiftet fra juryordning til meddomsrett kan ha påvirket hverdagen til fagdommerne i lagmannsrettene, er det nødvendig med bakgrunnskunnskap om selve juryordningen og meddomsretten. Dette for å skape et helhetlig bilde av problemstillingen. Derfor ønsker dette kapitlet å plassere oppgaven i en større samfunnsmessig kontekst. Først kommer en kort gjennomgang av debatten rundt jurysystemet slik den har utartet seg fra juryens opprettelse til dens avvikling. Deretter følger en kort gjennomgang av dagens meddomsrett. Tilslutt vil jeg forklare hvilken betydning jeg legger i begrepet rettssikkerhet i denne oppgaven.

2.1 Debatten rundt juryordningen

Straffesaker, hvor strafferammen er over seks år, ble frem til 2017 behandlet fremfor en jury. Juryen besto i hovedsak av ti lekmenn som skulle avgjøre skyldspørsmålet (NOU 2011: 13, 2011: 19). Ordningen var basert på et prinsipp om at en gruppe upartiske, uavhengige og representative lekfolk alene skulle avgjøre hvorvidt tiltalte var skyldig eller ikke. Avgjørelsen som lekmennene kom frem til skulle bygge på en lovanvendelse som rettens leder, altså fagdommeren, hadde ansvaret for. Dette ble gjort gjennom rettsbelæringen som var et muntlig foredrag om hvordan det rettslige grunnlaget for skyldspørsmålet skulle forstås (Nygard, 2010: 9-10). For at tiltalte skulle kunne dømmes måtte minst sju av ti jurymedlemmer stemme for at tiltalte var skyldig. Tiltalte ble frifunnet i motsatt fall. Juryen skulle ikke begrunne sin avgjørelse, og hvem som hadde stemt hva forble hemmelig (NOU 2011: 13, 2011: 109). Hvis juryen dømte tiltalte som skyldig, men fagdommerne enstemmig mente at det ikke ble ført tilstrekkelig bevis for tiltaltes skyld, skulle de sette kjennelsen til side. Dette ble ansett som et viktig rettssikkerhetshensyn. En slik avgjørelse ble basert på fagdommernes egne bedømmelse av bevisene. En tilsidesettelse kunne også være et resultat av at fagdommerne mente at juryen hadde anvendt loven feil. Fagdommerne trengte heller ikke å begrunne sin tilsidesettelse. Hvis en sak ble satt til side av fagdommerne ble den behandlet på nytt i en meddomsrett med tre fagdommere og fire meddommere (NOU 2011: 13, 2011: 23).

Innføringen av juryordningen må ses i sammenheng med de politiske strømningene i Europa fra slutten av 1700-tallet. Det europeiske folket kjempet mot embetsmannsstaten og ønsket seg større innflytelse. Juryordningen ble innført for at folket skulle kunne ta en større del i den dømmende makten (NOU 2011: 13, 2011: 32). Ordningen har helt siden den ble innført vært kraftig debattert, og den har vært igjennom to større prosessreformer og et høringsnotat hvor dens fremtid har blitt diskutert. I forbindelse med at straffeloven fra 1887 skulle erstattes, drøftet Straffeprosesslovkomiteen hvorvidt jurysystemet burde videreføres. Bakgrunnen var at de politiske forhold som lå til grunn for innførelsen av ordningen ikke lenger kunne brukes som en begrunnelse for systemet. Flertallet i komiteen gikk inn for å avskaffe juryordningen til fordel for meddomsrett da de mente at samarbeidet mellom lekdommere og fagdommere ville gi en bedre garanti for korrekte avgjørelser. Flertallets forslag ble likevel ikke fulgt opp. Dette på grunn av skiftende justisministere og regjeringer fra tre ulike partier. Den siste justisministeren som hadde med lovforslaget å gjøre var imidlertid tilhenger av juryen og mente at dette var et like rettslig forsvarlig system som meddomsretten (NOU 2011: 13, 2011: 36).

Den neste vurderingen av jurysystemet ble foretatt av to-instansutvalget i 1990 (NOU 1992: 28, 1992). Også her gikk flertallet inn for å avskaffe ordningen. De argumenterte med at en meddomsrett ville gi begrunnelse av skyldspørsmålet, at ordningen ville åpne for et hensiktsmessig samarbeid mellom lekdommerne og fagdommerne og at man kunne unngå en del prosessuelle ulemper som fulgte med juryordningen. Samtidig la de vekt på at behandlingen av anker ville være mer helhetlig i en meddomsrett og at det både ville være hurtigere og mindre kostbart (NOU 1992: 28, 1992: 99-110). Mindretallet la til grunn at en avvikling av juryordningen ville bryte med en folkelig og lang tradisjon, og at lekmannselementet ville bli svekket. De trakk også frem at juryordningen stilte et høyere pedagogisk krav til påtalemyndigheter og forsvarere med tanke på å presentere saken slik at det er forståelig for lekmenne. Mindretallet mente også at muligheten for å unngå uriktig fellelse er større med juryordningen, og at systemet alltid ville sørge for en oppdeling av skyldspørsmålet og straffeutmålingen (NOU 1992: 28, 1992: 110-113). De fleste høringsinstansene tok flertallets side, men likevel ønsket justisdepartementet og justiskomiteen å beholde juryen. De la vekt på befolkningens rettsbevissthet og tradisjon, og mente at «Den lange demokratiske tradisjon som er knyttet til at skyldspørsmålet i straffesaker skal avgjøres av tiltaltes likemenn, har solid

forankring i folks bevissthet» (Innst.O.nr.137 (1992–1993), 1993: 11). Selv om de valgte å beholde juryen så justiskomiteen hensynet til en begrunnet avgjørelse som det mest tungtveiende argumentet mot juryordningen (Innst.O.nr.137 (1992–1993), 1993: 11-12).

Tredje gangen juryordningen ble debattert var i 2006 i form av et høringsnotat fra justis- og politidepartementet (dagens justis- og beredskapsdepartement) der de foreslo at omfanget av saker som behandles av jury burde begrenses. I notatet refererte de til domstolenes økende straffesaksmengde og til at jurybehandling er mer ressurskrevende enn meddomsrett. Det ble også stilt spørsmål om det var et behov for å reformere juryordningen ved å blant annet innføre begrunnelsesplikt (Justis- og beredskapsdepartementet, 2006). Det ble i dette høringsnotatet ikke fremmet forslag om å avvikle selve ordningen.

Juryordningen ble utsatt for et internasjonal press og en ny diskusjon da den belgiske staten i 2009 ble dømt av Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) i Strasbourg for krenkelse av artikkel seks i menneskerettighetskonvensjonen. Artikkelen omhandler kravet om rettferdig rettergang. Belgia ble dømt på bakgrunn av en avsagt dom fra en jury som ikke ga begrunnelse for avgjørelsen på skyldspørsmålet. EMD la tiltaltes og allmenhetens forståelse av avgjørelsen til grunn og mente at en skriftlig begrunnelse kunne være et middel for å oppnå dette (NOU 2011: 13, 2011: 25). EMD understrekte at deres intensjon ikke var å standardisere medlemstatenes prosessordninger. De uttalte at begrunnelse av skyldspørsmålet ikke er nødvendig, men at mangel på begrunnelse stiller andre krav til saksbehandlingen. Om begrunnelse ikke ble gitt mente EMD at andre mekanismer, slik som ankeadgang, en klar og presis spørsmålsstilling og instruksjoner fra fagdommerne, måtte sikre mot vilkårlighet i avgjørelsen og åpne for kontroll (NOU 2011: 13, 2011: 26).

2.2 Argumentene for og imot juryordningen

Jeg vil påstå at både tilhengerne og motstanderne av den gamle juryordningen kan sies å ha samme mål. Et ønske om at rettslige avgjørelser skal tas sikrest mulig. Samtidig ønskes det en prosessordning som skaper tillitt til rettssystemet. Forskjellen ligger i hvordan de ulike partene argumenterer for sitt syn. Under tar jeg utgangspunkt i de argumentene som det oftest har blitt

lagt vekt på i debatten. Selv om argumentene i hovedsak blir fremstilt som enten for eller mot juryordningen er det ikke slik at det ikke finnes flere nyanser av argumentet. Kapittelet tar utgangspunkt i slik de tradisjonelt har blitt fremstilt.

Da juryen ble opprettet ble det lagt til grunn tre betingelser for en god domstol. Uavhengighet og motstandskraft, vilje til å dømme rettferdig og evne til å løse rettsvisten (NOU 2011: 13, 2011: 33). De tre betingelsene har senere blitt sett på som argumenter for å beholde ordningen. Det ble sagt at juryen ville bidra med å opprettholde likevekten i domstolen da fagdommerne ble forbundet med embetsverket, mens lekdommerne var tilknyttet allmenheten. Evnen til å dømme rettferdig ble ansett som ulik. Fagdommernes kunnskap om lov og lovtolkning ble ikke sett på som tilstrekkelig da de ble vurdert som å mangle praktisk erfaring. Lekdommerne ble vurdert til å tolke mer skjønsmessig og dette ble sett på som et nødvendig innslag i rettergangen (NOU 2011: 13, 2011: 33). Slik ble juryen ansett for å være et vern mot embetsmakten og en motvekt til den homogene dommerstanden. Tanken var at lekdommerne skulle utøve demokrati ved å fravike loven i de tilfeller hvor den stred mot «den folkelige oppfatningen» av hva som er rett og rimelig (Løvlie, 2009: 99).

Juryen har også blitt ansett som nødvendig for å få gjennomført grunnleggende prosessuelle krav. Blant annet har ordningen blitt vurdert som nødvendig for å sikre en reell anklageprosess og en rettferdig muntlig rettergang. Dette skulle sikres ved at juryen ville bidra med å myke opp bevisteorien som tidligere sto sterkt i de norske rettsalene (NOU 2011: 13, 2011: 33). Det har også blitt fremhevet at fagdommerne i en meddomsrett, i kraft av sin kompetanse, argumentasjonsteknikk og stilling, vil overkjøre lekdommerne (Ysen, 2007: 74-75). Dermed vil ikke en meddomsrett gi den korreksjonen mange mener at fagdommerne trenger.

I senere tid har juryen også blitt et symbol på folkets deltagelse og tillitt til rettssystemet, og mange mener juryen er bedre egnet til å aktivisere og vedlikeholde allmenhetens interesse for rettsutøvelsen. Selvstendig og ansvarsfull deltagelse av lekmenn kan gi folket en følelse av demokratisk kontroll (NOU 2011: 13, 2011: 134). I forlengelse av argumentet vises det til at det kan være lettere for tiltalte å akseptere en dom fra «vanlige folk» enn fra fagdommere (Løvlie, 2009: 98).

Mangelen på begrunnelse av skyldspørsmålet har vært bærebjelken i argumentene for avviklingen av jurysystemet (Løvlie, 2009: 85). Det vises blant annet til at begrunnelse vil åpne for etterfølgende kontroll og bidra til et åpent og transparent system. Det vil også forsikre partene om at avgjørelsen er rettslig forsvarlig (Løvlie, 2009: 86). En meddomsrett vil, i motsetning til jury, åpne for dialog om bevisvekting og bevissammenheng og minske risikoen for misforståelser (Nygard, 2009: 167). Med begrunnelse kommer også muligheten for kritikk og det vanskeliggjør juryens mulighet til å ta avgjørelser basert på intuisjon og magesfølelse (Løvlie, 2009: 89).

Meddomsrett blir også sett på som et mindre kostbart og et mer effektivt system. Argumentet viser ofte til jurykostander av ikke-økonomisk art, slik som at fornærmedes belastning blir større ved at saken prøves foran flere mennesker (Løvlie, 2009: 99). Juryforhandlinger beskrives også som ekstra tidkrevende å gjennomføre. Det vises også til at det er mange som ikke ønsker å stille som jurymedlemmer (Abramson, 1994: 248).

Juryens evne til å behandle komplekse saker og enkelte bevisstema ble også sett på som en ulempe. Det ble sagt at bevisvurderingen har gått fra å tidligere handle om troverdighetsvurderinger til i dag å handle om å aktivt ta stilling til bevissspørsmål av ulik teknisk art. Det argumenteres i tillegg for at en jury kan komme til å foreta en for snever bevisvurdering ved at moralske, etiske eller religiøse oppfatninger kan virke begrensende på deres bedømmelse (Løvlie, 2009: 93).

2.3 Kort om dagens meddomsrett

Stortinget besluttet i juni 2017 at den norske juryordningen skulle avvikles til fordel for en meddomsrett (Regjeringen, 2017). I meddomsretten skal alle straffesaker som før ble avgjort av ti jurymedlemmer alene, nå avgjøres av to fagdommere og fem meddommere sammen. Tradisjonelt sett, før denne reformen, ble meddomsrettene satt med tre fagdommere og fire meddommere (NOU 2011: 13, 2011: 120). Fagdommerne og meddommerne skal ha lik

myndighet og samme ansvar i den enkelte sak. Alle stemmer teller altså likt både i sivile saker og i straffesaker (Prop. 70 L (2016-2017), 2017).

I de mest alvorligste ankesakene må minst fem av syv dommere stemme for domfellelse hvis tiltalte skal bli domfelt. Av disse må minst én være fagdommer. Tiltalte er å anse som uskyldig og blir frifunnet i motsatt fall. I straffeutmålingsaker hvor strafferammen er over seks år kreves det kun alminnelig flertall for at det skal bli et gjeldende resultat (Domstolen, u.å).

Når det kommer til sivile saker som behandles i lagmannsretten blir retten som oftest satt med tre fagdommere, men partene kan kreve at det innkalles meddommere. Retten settes da med fire meddommere i tillegg til de tre fagdommerne, med mindre partene i saken er enige om at det er nok med to meddommere. Hvis sakens natur krever det kan retten oppnevne to fagkyndige meddommere, men dette skjer sjeldent (NOU 2002: 11, 2002).

Meddommerne blir valgt for en periode på fire år og det er kommunene som har ansvaret for utvelgelsen. For hver lagmannsrett skal det være to utvalg av meddommere det trekkes fra. Ett utvalg for kvinner og ett for menn. Det er et krav om at det skal være minst to av hvert kjønn blant meddommerne (Domstolen, u.å).

2.4 Rettssikkerhet

Rettssikkerhet er et viktig tema å ta opp i sammenheng med avviklingen av juryordningen nettopp fordi begrepet er brukt som et argument både for og imot avviklingen. Det er derfor nødvendig å ha en forståelse for hva som ligger i begrepet. Rettssikkerhet er et tvetydig begrep. Ofte blir begrepet brukt som et honnørord og en verdi som de fleste vil bli sett på som tilhenger av. Derfor kan definisjonen og innholdet av begrepet ofte blir preget av brukerens formål (Bernt & Rasmussen, 2003: 42). Ut ifra et rettssosiologisk perspektiv kan rettssikkerhet sies å definere forholdet mellom staten og borgerne. Den enkelte borger skal være beskyttet mot overgrep og vilkårlighet fra myndighetene. Begrepet innebærer også at hver enkelt borger skal være sikret at avgjørelser som omhandler dem selv skal avgjøres av personer som er upartiske, og at vurderingen som blir gjort er saklig, forsvarlig og basert på korrekt informasjon. På bakgrunn av

dette skal den enkelte ha mulighet til å forutse sin rettsstilling, ivareta sine interesser ovenfor myndighetene og gjøre seg kjent med saker som angår en selv (Aubert, 1980: 53; Bernt & Mæhle, 2007: 376; Bernt & Rasmussen, 2003:42; NOU 2009: 15, 2009: 60).

Rettsikkerhetsbegrepet er dermed knyttet til det liberale frihetsidealet om at alle samfunnsborgere i utgangspunktet skal ha like muligheter til selvtvoldelse. Selvtvoldelsen skal i minst mulig grad begrenses av det offentliges inngripen slik at borgeren unngår å bli umyndiggjort (Andenæs, 1945: 7; Bernt & Mæhle, 2007: 374). Aubert (1980: 53) mener imidlertid at kravet om at staten skal gi borgerne beskyttelse mot staten og kravet om å beskytte borgerne helt generelt ofte kan stå i konflikt med hverandre. For eksempel kan personvern hensyn og rettsikkerhetshensyn stå mot hverandre. Et tilfelle kan være når staten gjør inngrep i borgerens personvern ved å oppnevne en advokat uten borgerens samtykke for å ivareta vedkommende sine interesser og rettigheter (NOU 2009: 15, 2009: 60). Derfor mener Aubert (1980: 54) at begrepet rettsikkerhet innenfor de vestlige kapitalistiske og blandingsøkonomiske samfunnene bygger på en potensiell konflikt mellom borgernes og statens interesser. Rettsikkerhet kan derfor forstås som gradvis eller nyanser i grått, og ikke noe man har enten – eller (Bernt & Mæhle, 2007: 375).

Vi har ingen generell lov om rettsikkerhet i Norge, men Bernt og Rasmussen (2003: 42-43) skriver at rettsikkerheten kan knyttes opp til ulike rettsikkerhetskrav. Disse kravene deles inn i to hovedkategorier. De prosessuelle rettsikkerhetskravene angir krav til hvordan avgjørelser blir truffet, mens de materielle rettsikkerhetskravene er de overordnede kravene vi stiller til avgjørelsens innhold. For at de prosessuelle kravene skal være oppfylt må avgjørelser om en person være upartisk, habile og bli foretatt på et saklig grunnlag. Videre må saksbehandlingen være slik at avgjørelsen blir tatt på et betryggende beslutningsgrunnlag og underveis skal alle partene ha innsyn i opplysninger om seg selv. Av noen oppstilles det også et krav om at avgjørelsen skal tas raskt og hensynsfullt (Bernt & Rasmussen, 2003: 43). For mange kan det imidlertid være vanskelig å akseptere at rettsikkerheten er god nok kun på bakgrunn av de prosessuelle kravene. Ifølge Bernt og Rasmussen (2003: 46) vil mange se en sammenheng mellom rettsikkerhet og rettferdighet. Nemlig at innholdet til de rettsreglene som brukes for å komme frem til avgjørelsen skal oppfyllet et minimumskrav. Dette går på de materielle rettsikkerhetskravene. Kravene er oppstilt i Grunnloven og dreier seg om verdier vi anser som

ukrenkelige i et rettssamfunn. Slik som for eksempel vern mot ytringsfrihet, tortur og privat eiendomsrett (Bernt & Rasmussen, 2003: 47). Rettssikkerhet kan dermed sies å være en del av den verdimeslige referanserammen som vår rett tar utgangspunkt i. Den enkelte skal ikke bare vernes for statlige overgrep fordi det ville vært vondt for den enkelte å bli utsatt for dette, men også fordi det er et grunnvilkår for å deres mulighet til å fungere som produktive og politisk engasjerte borgere i samfunnet. Dermed kan rettssikkerhet ses på som et generelt samfunnshensyn som må tas hensyn til når lover skal utformes og vedtas, men også når lovtekster og rettsregler skal tolkes (Bernt & Mæhle, 2007: 376-377).

3. Metode

I dette kapitlet redegjør jeg for den metodiske tilnærmingen som ligger til grunn for masteroppgaven. Kapitlet vil presentere de valgene som er tatt i løpet av forskningsprosessen, og vil ta dere med i prosessen fra valg av tema til analysen av datamaterialet. Det vil også bli drøftet noen etiske dilemmaer som gjorde seg gjeldende under arbeidet med oppgaven. Kapitlet vil med andre ord gi en oversikt over de metodiske valg og vurderinger som er tatt fra start til slutt.

3.1 Kvalitativ tilnærming til data

Siden en kvalitativ tilnærming til data har som mål å skape en mer helhetlig forståelse av det fenomenet som skal studeres (Creswell & Poth, 2018: 17) fant jeg raskt ut at en slik tilnærming ville være fruktbar for min tematikk. Oppgavens problemstilling etterspør hvordan det prosessuelle skiftet har påvirket arbeidshverdagen til fagdommerne i lagmannsretten. For å undersøke problemstillingen benytter denne oppgaven semistrukturert kvalitativt intervju med den hensikt å få frem ulike aspekter ved tematikken.

Intervju som metode

Intervju som metode utføres av forskeren selv gjennom samtaler med informantene (Grønmo, 2004: 167). Kvale og Brinkmann (2015: 20) skriver at man gjennom et kvalitativt intervju søker å forstå et fenomen gjennom intervjupersonenes øyne. Med andre ord ønsker man å finne frem til intervjupersonenes levde erfaringer og opplevelser. Intervjupersonene er delaktige i intervjusituasjonen på den måten at de bidrar til å skape mening og forståelse om et bestemt emne. Samtidig er det viktig å være klar over at intervjupersonene som subjekter er underlagt diskurser, maktrelasjoner, ideologier og oppfatninger som preger måten de handler og svarer på (Kvale & Brinkmann, 2015: 20). Siden denne oppgaven søker å forstå og forklare hvordan en rettslig prosessuell endring påvirker hverdagen til dommerne i lagmannsretten, tok jeg et metodisk valg om å gjennomføre semistrukturerte intervjuer. Dette vil si at gjennomføringen av intervjuene har skjedd på en fleksibel måte hvor utviklingen har vært avhengig av hva slags

informasjon informantene har bidratt med (Grønmo, 2004: 167). Informantene ble gjennom spørsmålene oppfordret til å snakke så fritt som mulig, selv om intervjuene ble gjennomført i overensstemmelse med allerede bestemte temaer fra en intervjuguide.

Kvale og Brinkmann (2015: 46-50) beskriver tolv fenomenologisk inspirerte aspekter ved det semistrukturerte intervjuet som har vært svært sentrale i mine intervjuer. Det første aspektet er at et semistrukturert intervju legger vekt på å forstå respondentens *livsverden*. Altså respondentens levde hverdagsliv slik personen selv oppfatter og fortolker hendelser og situasjoner (Kvale & Brinkmann, 2015: 46). Videre har jeg som intervjuer forsøkt å skape *mening* og forstå betydningen av sentrale hendelser og temaer i den intervjuedes livsverden. Både det som sies og måten det blir sagt på blir fortolket av meg som intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2015: 47). Det er med andre ord viktig for meg å lese «mellom linjene». Videre søker det kvalitative intervjuet *kvalitativ kunnskap* gjennom språket (Kvale & Brinkmann, 2015: 47). På denne måten blir intervjuet ofte *deskriptivt* ved at informantene blir oppfordret til å snakke så fritt og så nøyaktig som mulig om det de tenker, føler og opplever eller hvorfor og hvordan de handler (Kvale & Brinkmann, 2015: 47). Dermed er det også en fare for at svarene til informantene blir *flertydige* ved at et bestemt utsagn kan åpne for ulike og motstridende tolkningsmuligheter (Kvale & Brinkmann, 2015: 48). Respondenten kan også selv i løpet av intervjuet oppdage nye aspekter ved et tema og dermed endre sine meninger. Jeg som intervjuer må derfor hele tiden være oppmerksom på *forandringer*. Min oppgave er å finne ut hvorfor intervjupersonene opplever og handler som de gjør. Det semistrukturerte intervjuet skal også inneholde beskrivelser av *spesifikke* situasjoner og handlinger, intervjueren skal vise en *bevisst naivitet* for nye og uventede fenomener og endringer, samtidig som intervjuet skal være *fokusert* på bestemte tema (Kvale & Brinkmann, 2015: 48-49). I et slik samspill skapes det en *mellommenneskelig situasjon* der jeg som intervjuer og respondenten agerer ovenfor hverandre og påvirker hverandre. Samspillet varierer fra informant til informant og kan være av både god og dårlig kvalitet (Kvale & Brinkmann, 2015: 49). Viktig er det for meg at personen som blir intervjuet sitter igjen med en *positiv opplevelse* (Kvale & Brinkmann, 2015: 49).

Styrker og svakheter

Slik jeg ser det er en av de største styrkene ved semistrukturerte intervjuer at informantene kan snakke fritt slik at deres egne opplevelser og meninger kommer til syne. Samtidig er slike intervjuer styrt av en viss struktur som gjør at man kommer innom de temaene som er viktige for avhandlingen (Grønmo, 2004: 168). En annen av styrkene til semistrukturerte intervjuer er at man har mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål dersom det varierer i hvor utfyllende svar informanten gir. Jeg erfarte at det var noen informanter som ga mer utfyllende svar enn andre og at det derfor var ulikt behov for oppfølgingsspørsmål underveis i de forskjellige intervjuene.

En risiko ved å gjennomføre intervjuene på denne måten er at det er en fare for at kommunikasjonen mellom informanten og intervjueren fungerer dårlig (Grønmo, 2004: 172). Dette kan føre til at utvekslingen av informasjonen blir begrenset eller at det oppstår misforståelser. Intervjuerens evne til å stille åpne og gode hoved- og oppfølgingsspørsmål er derfor viktig for informasjonsutvekslingen. Fungerer ikke dette optimalt er det fare for at informanten legger lokk på sine egne meninger og svarer ut i fra hva som er ønsket av intervjueren eller hva som er sosialt akseptert (Thagaard, 2002: 100).

En annen ting som er verdt å reflektere rundt er at jeg i denne studien intervjuer det Petintseva, Faria og Eski (2020) kaller for eliteinformanter. Begrepet «elite» blir ofte brukt for å definere en sosial posisjon og viser derfor til informantenes stilling sammenliknet med de «gjennomsnittlige borgerne». Informantene innehar en samfunnsposisjon bestående av makt, myndighet og høy sosial status, samt at de ofte tar beslutninger på vegne av andre (Kvale & Brinkmann, 2015: 175; Petintseva et al., 2020: 12). På bakgrunn av dette kan fagdommerne i denne studien sies å være eliteinformanter. Fordelen med å intervjuer personer av høy sosial status er at deres synspunkter er viktige for å forstå den sosiale verden på en mer omfattende måte. Slike informanter er ofte veltalende og velinformerte, og er på hjemmebane når det kommer til tematikken det skal snakkes om. Ulempen er at forskeren lett kan havne i en underdanig rolle og derfor miste føringen på intervjuet. Det kan også være ekstra vanskelig å etablere en relasjon med eliteinformantene på grunn av den sosiale avstanden mellom informant og intervjuer (Andersen, 2006: 282; Petintseva et al., 2020: 12). Ofte kan også eliteinformanter ha forberedt et slags «innlegg» som de ønsker å formidle gjennom intervjuet. Det krever da ekstra mye av

intervjueren å komme forbi de forberedte meningene og inn til informantens virkelige holdning og tanker (Kvale & Brinkmann, 2015: 176).

3.2 Gjennomføring av studien

Utforming av problemstilling

Å utforme en problemstilling innebærer å definere ett eller flere spørsmål som studien skal forsøke å svare på. Med andre ord, et spørsmål om hva studien ønsker å finne informasjon om. Det er viktig at problemstillingen er avgrenset slik at det er mulig å finne svar og informasjon om spørsmålet innenfor prosjektets rammer, samtidig som den må være åpen nok til at man kan utforske ulike temaer underveis (Grønmo, 2004: 75; Thagaard, 2002: 49).

Grønmo (2004: 74) skriver at «Uten å stille gode spørsmål kan vi heller ikke få verdifulle svar». Jeg fant arbeidet med å utvikle en god problemstilling meget krevende. Jeg visste tidlig hva det overordnede temaet i masteroppgaven skulle være – avviklingen av juryordningen og det prosessuelle skiftet til meddomsrett. Derimot slet jeg med å finne en eksakt problemstilling. I begynnelsen tenkte jeg at jeg ønsket å finne ut mer om de bakenforliggende verdiene til det prosessuelle skiftet og hvilke rettslige konsekvenser selve skiftet kan få. Jeg gjennomførte intervjuene med hensikt å svare på denne problemstillingen og samtykkeskjemaene til informantene ble sendt ut med dette forskningsspørsmålet. Da jeg skulle begynne å analysere intervjuene fant jeg ut at informantene i større grad snakket om hvordan skiftet har påvirket deres arbeidshverdag i stedet for bakenforliggende verdier og endringer. Jeg fant også ut at jeg kunne bygge en del av masteroppgaven på Goffman sin dramaturgiske teori som jeg ble godt kjent med i arbeidet med min bacheloroppgave i sosiologi. Jeg tok derfor et metodisk valg om å endre problemstillingen. Resultatet ble oppgavens nåværende problemstilling som omhandler hvordan fagdommernes arbeidshverdag har endret seg i skiftet fra juryordning til meddomsrett. Underproblemstillingene ble utarbeidet på samme tid og med utgangspunkt i informasjonen som kommer frem av intervjuene. Problemstillinger representerer generelt sett hva slags kunnskap studien tar sikte på å finne ut av (Grønmo, 2004: 79), og jeg så det derfor ikke som hensiktsmessig å informere informantene i studien om den endrede problemstillingen da de samme intervjuene og den samme informasjonen skulle bli brukt. Min prosess med å komme

fram til en klar problemstilling er dermed et godt eksempel på at problemstillinger ofte endrer og utvikler seg underveis i arbeidet med masteroppgaven (Fekjær, 2013: 25; Nygaard, 2017: 23-24). Det kan også tolkes som at jeg som forsker har vært åpen for endringer underveis i arbeidet med avhandlingen (Grønmo, 2004: 75; Thagaard, 2002: 49).

Intervjuguide

Å utforme en intervjuguide var for meg en viktig forberedelse til selve datainnsamlingen. En intervjuguide kan ses på som en form for manuskript som løst beskriver hvordan intervjuet skal gjennomføres og hvilke hovedtemaer som skal tas opp (Grønmo, 2004: 168). Som intervjuer kan man velge i hvor stor grad man ønsker å forholde seg til manuskriptet. Siden jeg valgte å gjennomføre semistrukturerte intervjuer forholdt jeg meg relativt løst til intervjuguiden. Jeg brukte den som en slags retningslinje, men prøvde hele tiden å holde meg åpen for uforutsette vendinger eller nødvendige oppfølgingsspørsmål. Likevel var informasjonsguiden såpass spesifikk og omfattende at jeg sikret meg den informasjonen som var relevant og viktig for oppgaven.

Intervjuguiden besto av fjorten hovedspørsmål som ble fordelt inn i tre kategorier. Kategoriene omhandlet bakgrunnskunnskap om informantene selv, juryordningen og endringer i deres arbeidshverdag (se vedlegg 2). På denne måten fikk jeg god informasjon om både fagdommernes holdninger og erfaringer til jurysystemet og meddomsretten, samt innblikk i hvordan deres arbeidshverdag har endret seg fra starten på deres karriere og frem til i dag.

Intervjuguiden starter med spørsmål om informantens bakgrunn. Det vil si spørsmål om alder, utdanning/kurs, deres motivasjon for å utdanne seg som dommere og generelt om deres arbeidshverdag. Deretter følger spørsmål om juryordningen. Etter dette blir informantene stilt spørsmål om deres karriere og om endringer i deres arbeidshverdag. Tilslutt ble informantene stilt et åpent avslutningsspørsmål der de fikk mulighet til å komme med informasjon de selv mente var relevant. Oppbyggingen av intervjuguiden var bevisst. Ved å starte med demografiske spørsmål fikk intervjuet en myk start med et mer faktaorientert fokus, før det i resten av underkategoriene ble mer fokus på enkeltindividets personlige opplevelser. Ved å legge opp til et

åpent spørsmål på slutten hvor informantene selv kan legge til eller endre informasjon, var tanken at informantene skulle få en viss følelse av å kontrollere den informasjonen de ga fra seg.

Rekruttering og utvalg

Rekruttering av informanter til denne oppgaven ble gjort dels gjennom det Creswell og Poth (2018: 148) kaller for «purposeful sampling» og dels gjennom det Thagaard (2002: 54) kaller for «snøballmetoden». Nærmere forklart vil dette si at jeg startet rekrutteringen ved å ta kontakt med informanter som kunne bidra til å belyse studiens formål. Siden målet er å forstå og forklare hvordan det rettslige prosessuelle skiftet fra juryordning til meddomsrett har påvirket fagdommernes arbeidshverdag, er utvalget i studien fagdommere fra lagmannsrettene. Valget falt på denne utvalgsgruppen fordi fagdommerne har en lang arbeidserfaring med jurysystemet, og har kjent skiftet fra juryordningen til meddomsrett på kroppen. Jeg fikk kontakt med åtte informanter ved å ta kontakt med de direkte på telefon og mail. De resterende tre informantene fikk jeg kontakt med via andre informanter. Herav snøballmetoden.

Utvalget til denne oppgaven endret seg litt underveis i arbeidet med avhandlingen. Fra begynnelsen av hadde jeg tenkt til å bare intervju pensjonerte dommere eller såkalte ekstraordinære fagdommere. Dette fordi jeg trodde at et slikt utvalg ville være mer tilgjengelig enn yrkesaktive dommere med tanke på tid og mulighet til å stille opp på intervju. Dette viste seg å være feil da de fleste som svarte på henvendelsene min var yrkesaktive dommere. Jeg tok derfor et metodisk valg om å utvide utvalgsgruppen til å omfatte både yrkesaktive og pensjonerte dommere. Jeg ser ikke på dette som en ulempe med tanke på den innhentede informasjonen, da jeg mener både pensjonerte og yrkesaktive dommere har gode kunnskaper om jurysystemet og endringer innad i lagmannsretten. Totalt sett består utvalget i studien av to ekstraordinære lagdommere og ni yrkesaktive lagdommere.

Det viste seg å være vanskeligere å rekruttere informanter enn først antatt. Jeg har gjennom arbeidet med å få tak i informanter vært i kontakt med både juristforbundet, ulike organer innenfor dommerforeningen, de ulike lagmannsrettene, henvendte meg på dommerforeningens side på facebook og henvendt meg til venner og bekjente både via en facebookstatus og privat.

En stor andel av mine henvendelser på både telefon og mail ble aldri besvart. Som nevnt ovenfor ble åtte av mine informanter rekruttert ved at jeg tok direkte kontakt med dem gjennom mail og på telefon, mens de resterende informantene ble rekruttert gjennom andre informanter.

I kvalitative undersøkelser er det vanskelig å si noe om hvor stort et utvalg bør være, men størrelsen henger sammen med formålet (Kvale & Brinkmann, 2015: 148). Utvalget i denne oppgaven består av ni menn og to kvinner. Informantene er hentet fra fire av landets seks lagmannsretter. Da jeg hadde gjennomført ca. åtte intervjuer merket jeg at mye av de samme svarene begynte å gjenta seg og at jeg derfor begynte å nærme meg et slags metningspunkt. Likevel bestemte jeg meg for å gjennomføre noen intervjuer til. Et utvalg på elleve informanter er for lite til å kunne generalisere resultatene, men det kan gi en liten pekepinn på hvordan fagdommernes arbeidshverdag har blitt preget av det prosessuelle skiftet fra jury til meddomsrett.

Utvalget er skjevt fordelt mellom menn og kvinner og det kan derfor sies å være et underliggende kjønnsperspektiv i oppgaven. På grunn av oppgavens omfang og størrelse har jeg valgt å ikke forfølge kjønnsperspektivet videre.

Datainnsamlingen

Intervjuene ble gjennomført i tidsrommet august – oktober 2019. Sju av intervjuene ble gjennomført ansikt-til-ansikt, mens tre intervjuer ble gjennomført over telefon og ett ble gjennomført over Skype. Intervjuene som ble utført ansikt-til-ansikt ble gjennomført på informantens kontor, på et møterom eller i kantinen på deres arbeidsplass. Da jeg gjennomførte telefonintervjuene eller intervjuet over Skype satt jeg hjemme hos meg selv for å sikre rolige omgivelser. Jeg la hele tiden opp til at informanten skulle velge både tidspunkt og sted for intervjuet så langt det lot seg gjøre. Dette fordi det kan bidra til å øke kvaliteten på intervjuet ved at informanten føler seg komfortabel i intervjusituasjonen (Thagaard, 2002: 99). Intervjuene ble på forhånd vurdert til å vare ca. én time, men varte i realiteten fra førti minutter til én time og femten minutter.

Båndopptaker og transkribering

Det finnes flere ulike måter å registrere datamaterialet på. Valget mitt falt på lydopptak av intervjuene. På denne måten kunne jeg konsentrere meg om intervjuets emne og dynamikk i stedet for å bruke tid på å ta notater. Ved bruk av båndopptaker ble også ordbruk, tonefall og pauser registrert, slik at jeg kunne gå tilbake å lytte flere ganger. Jeg slapp også å være redd for at betydningsfull informasjon skulle gå tapt under gjennomføringen av intervjuene. Valget om å bruke båndopptaker ble også tatt for at informantene skulle føle at jeg var tilstede i samtalen og for å unngå en stiv og unaturlig intervjusituasjon. I tillegg ønsket jeg å kunne sitere og gjengi informantene så korrekt som mulig. I tillegg til båndopptaker hadde jeg med meg penn og skriveblokk i alle intervjuene slik at jeg kunne notere ned tanker, ideer og inntrykk som ikke blir fanget opp av båndopptakeren. Jeg var nøye på å spørre informantene flere ganger om tillatelse til å gjøre opptak av intervjuet, spesielt i de intervjuene som ikke ble gjennomført ansikt-til-ansikt. Ingen av informantene hadde problemer med at det ble gjort lydopptak under samtalen.

Før et lydopptak kan brukes i analysene må det transkriberes og gjøres om fra muntlig til skriftlig form. Disse skriftlige dokumentene utgjør datamaterialet i studien (Grønmo, 2004: 172).

Intervjuene blir på denne måten strukturert og det kan anses som begynnelsen på en analyseprosess (Kvale & Brinkmann, 2015: 206). Transkriberingen ble gjennomført så raskt som mulig etter intervjuet. Jeg tok et metodisk valg om å skrive egne notater inn i transkriberingen for å understreke der informantene var nølende, tenkte seg om, var frustrerte, lo og liknende. Dette ble for eksempel gjort ved å markere (tenker seg godt om), (latter), (nølende) eller (pause) i teksten. Valget tok jeg bevisst med tanken om at slike tegn kan spille en rolle i tolkningen av datamaterialet. Alle lydopptakene ble lyttet til flere ganger for å forhindre at informasjon ble tapt. Informantene fikk også tilbud om å lese igjennom transkriberingen fra sitt intervju for å kunne redigere eller endre noe som enten var misforstått eller om det var noe de ikke ville skulle komme frem i oppgaven. Fire av informantene ønsket å lese igjennom transkriberingen etterpå, men ingen ønsket å gjøre endringer. Kun én informant ønsket sitatsjekk, men vedkommende gjorde ikke endringer i selve sitatet.

Analyseringsprosessen

Analyseprosessen i kvalitative studier foregår dels under innsamlingen av datamateriale og dels etter at datamaterialet er samlet inn. Etter hvert som arbeidet stiger fremover blir analysedelen en stadig større del av prosjektet. Analyseprosessen i kvalitative studier er altså ikke en egen avskilt fase, men foregår parallelt med andre faser. Da dataen som foreligger i denne studien er i form av tekst, er en analyseringsprosess preget av stor fleksibilitet. Det finnes ingen standardiserte analyseringsteknikker. Fremgangsmåten må derfor ta utgangspunkt i hver enkelt studie (Grønmo, 2004: 265).

For å oppdage mønstrene i mitt datamateriale valgte jeg å kode tekstmaterialet. Dette er en teknikk for å forenkle teksten slik at man får en oversikt over meningsinnholdet (Grønmo, 2004: 266). Jeg gjorde bruk av seks hovedkategorier. Disse handlet om informantenes *holdning til jury og meddomsrett*, hva informantene sa om å *sette til side juryens kjennelse, endringer i deres arbeidshverdag*, hva de sa om *gamle rettslige prinsipper*, hvordan de snakket om *rettsikkerhet*, samt hvordan de *beskrev* juryordningen. Videre ble disse hovedkategoriene delt inn i flere underkategorier på bakgrunn av tema. Det varierte hvor mange underkategorier hver hovedkategori ble delt inn i. Denne prosessen kan forstås som en ytterligere opprydning i datamaterialet. Kodene lå på denne måten tett på empirien.

En slik fremgangsmåte har tillatt meg å hoppe frem og tilbake mellom intervjuene, trekke frem det som er viktig og sammenlikne forskjellige utdrag fra hvert intervju. Koding som metode gir altså rom for fleksibilitet i analysen (Kvale & Brinkmann, 2015: 226-227). Jeg har dermed tatt i bruk en deskriptiv temasentrert tilnærming til analysen hvor jeg fokuserer på meningsinnholdet i datamaterialet (Grønmo, 2004: 267).

3.3 Reliabilitet og validitet i metodevalg

Reliabilitet og validitet er begreper som viser til forskningens pålitelighet og gyldighet. I denne sammenhengen vil reliabilitet vise til oppgavens troverdighet, mens validiteten handler om oppgavens sannhet, riktighet og styrke (Kvale & Brinkmann, 2015: 276). Reliabiliteten, altså påliteligheten, til en oppgave er høy dersom datainnsamlingen og undersøkelsesopplegget gir

pålitelige data. Dette kommer til uttrykk ved at en får identiske data dersom man bruker samme undersøkelsesopplegg på samme tematikk flere ganger (Grønmo, 2004: 240-241). Reliabiliteten blir på denne måten et uttrykk for graden av samsvar mellom de ulike datasettene fra de ulike innsamlingene. Jo større samsvar, desto høyere reliabilitet. Validiteten viser til oppgavens og dataens gyldighet. Validiteten er høy dersom datainnsamlingen resulterer i data som er relevante for problemstillingen og at oppgaven dermed undersøker det den er ment til å undersøke (Grønmo, 2004: 241). Med andre ord blir validiteten et uttrykk for hvor godt datamaterialet i oppgaven samsvarer med forskerens intensjoner. Reliabilitet og validitet kan sies å utfylle hverandre ettersom begrepene refererer til ulike forutsetninger for god datakvalitet (Grønmo, 2004: 242).

Når det kommer til denne oppgavens reliabilitet har det ikke vært mulig å gjennomføre datainnsamlingen to ganger. Dette på bakgrunn av både tidsbegrensninger og det metodiske valget om å gjennomføre fleksible semistrukturerte intervjuer. Det fleksible designet gjør at datainnsamlingen ikke kan gjentas på nøyaktig samme måte gjentatte ganger. I innsamlingen av kvalitative data kan det også være slik at en innsamling kan bli påvirket av at en tilsvarende datainnsamling har blitt foretatt tidligere (Grønmo, 2004: 241). Siden intervjuene er semistrukturerte kan andre forskere kopiere forskningen tematisk ved at de kan gjøre bruk av den samme intervjuguiden. Dette styrker oppgavens reliabilitet. Likevel kan en ikke se bort ifra at andre forskere ville ha fått andre svar fra informantene og at andre oppfølgingsspørsmål kan ha blitt stilt. Dette svekker oppgavens reliabilitet. Likevel kan det diskuteres om kvalitativ forsknings manglende standardisering er en positiv egenskap. Dette fordi ulike forskere kan jobbe med egne subjektive tolkninger og på denne måten oppdage ulike momenter i samme datasett.

I samfunnsvitenskapelige studier er det ikke mulig å oppnå perfekt validitet og det finnes ingen enkle kriterier for hva som kan betraktes som «god nok» validitet (Grønmo, 2004: 257). Den viktigste måten å vurdere gyldigheten på er å diskutere om datainnsamlingen og datamaterialet er relevante for den aktuelle studien. Denne oppgavens problemstilling etterspør hvordan den prosessuelle endringen fra juryordning til meddomsrett har påvirket dommerhverdagen i

lagmannsrettene. Oppgavens utvalg kan sies å komme med hensiktsmessig informasjon om det som skal «måles». Studien kan derfor anses som valid.

3.4 Etiske refleksjoner

I løpet av gjennomførelsen av denne studien har det oppstått flere etiske problemstillinger. En vanlig misforståelse er at etikk kun gjør seg gjeldene under datainnsamlingen. Etikk handler om skikk, vane og karakter og er like gjeldene i alle faser av arbeidet (Kvale & Brinkmann, 2015: 95).

Det første etiske hensynet som måtte tas i denne studien var kravet om informert samtykke (Creswell & Poth, 2018: 56-57; Kvale & Brinkmann, 2015: 104). Informert samtykke betyr at informantene blir informert om oppgavens overordnede formål og design. Dette ble sikret gjennom et skriv som ble gitt til informantene på forhånd av intervjuet. Gjennom dette skrevet ble det også informert om at personlig informasjon vil anonymiseres, at deltakelse er frivillig og at de kan trekke seg når som helst uten konsekvenser (se vedlegg 3). Informantene fikk på denne måten mulighet til å stille spørsmål om studien. Gjennom hele prosessen var det viktig for meg å være åpen og redelig ovenfor informantene slik at de skulle føle seg ivaretatt.

Videre er det noen etiske hensyn som måtte tas i behandlingen av datamaterialet. Jeg har behandlet data konfidensielt og kun benyttet meg av dataene slik det har blitt beskrevet for informantene. Jeg har sørget for informantenes privatliv gjennom anonymiserende tiltak. Informantenes navn, alder og arbeidssted er blitt skjult, samt at eventuelle dialekter er gjort om til bokmål. Lydfilene fra intervjuet ble slettet da transkriberingen var ferdig. Da oppgaven var ferdigstilt ble alle personidentifiserende dokumenter ødelagt.

Før intervjuene ble gjennomført tenke jeg også på maktbalansen som kunne oppstå under intervjusituasjonene. Ifølge Kvale og Brinkmann (2015: 51) preges alle intervju av et asymmetrisk maktforhold mellom intervjueren og informanten. Her tenkte jeg igjennom flere ulike etiske dilemmaer. På den ene siden følte jeg at informantene i denne studien satt med mer makt enn meg selv i intervjusituasjon. Dette fordi de i lys av sin karriere har flere års erfaring og

på denne måten sitter med en helt annen form for kunnskap om oppgavens tematikk enn jeg selv gjør. De er såkalte eliteinformanter (Petintseva, Faria og Eski, 2020). Jeg var redd informantene skulle innta en ovenfra-og-ned-holdning og at jeg skulle følte meg liten i intervjusituasjonen. Heldigvis opplevde jeg ikke denne holdningen under intervjuene og oppfattet alle intervjuene som profesjonelle og hyggelige. På den andre siden reflekterte jeg en del rundt at jeg som student skulle bruke informantenes uttalelser, meninger og holdninger til min personlige oppgave og vinning. Dette gjør at maktbalansen endres da det er jeg som styrer hva som skal tas med og utelates i oppgaven. Creswell og Poth (2018: 57) skriver at «This potential power imbalance needs to be respected (...)». Derfor la jeg mye arbeid i å skape en trygg intervjusituasjon for begge parter, samt utarbeide en intervjuguide som kunne legge til rette for en likeverdig maktbalanse.

Det har også vært viktig for meg å forholde meg til etiske publiseringspraksiser. Jeg har fokusert på å skrive en ærlig og troverdig oppgave. For å få til dette har det vært nødvendig å reflektere rundt min egen refleksivitet. Refleksivitet beskriver prosessen hvor kunnskapen jeg kommer frem til i denne oppgaven kan være preget av den bakgrunnen og de erfaringene jeg som menneske bringer med meg inn i masterprosjektet (Creswell & Poth, 2018: 229; Thagaard, 2002: 98). Min bakgrunn som både sosionom og sosiolog kan ha påvirket mine tolkninger av intervjuene og dermed også resultatene av masteroppgaven. Bukve (2016: 29) skriver at «kva vi ser, er avhengig av kva vi fokuserer på». I likhet skriver Materstvedt (2018: 158) at det aldri kan finnes full enighet innenfor et vitenskapelig område og at det derfor er viktig å påpeke sitt eget utgangspunkt. Likevel har jeg gjennom arbeidet med denne oppgaven forsøkt å være så objektiv som mulig. Jeg har forsøkt å legge stereotypier og egne meninger til side og kun fokusere på det informantene har formidlet gjennom sine intervjuer.

Noe som også kan forstås som et etisk dilemma er at jeg i intervjuene ber informantene om å vurdere sine gamle og nåværende arbeidsplasser, ber de uttale seg om hva de synes har vært bra og dårlig i sin arbeidskarriere og hva de er enig og uenige i. Selv om denne oppgaven ikke omhandler et spesielt sensitivt tema kan slike spørsmål for noen virke nærgående og personlige da mange kan føle en form for tilhørighet og lojalitet til sin arbeidsplass. Spørsmål som blir oppfattet som for nærgående kan gjøre at informantene ikke får lyst til å svare på spørsmålet

eller angret på noe de har sagt i ettertid. Dette kan virke hemmende på datainnsamlingen. Det har derfor vært viktig for meg å respektere informantenes egne svar. Det kan også være at respondentenes svar ikke er forenelige med mitt eget syn, men et intervju preges av hvordan aktørene opplever hverandre. Det har derfor vært viktig for meg å etterstrebe en intervjusituasjon preget av gjensidig respekt for den andres forståelse og den andre som menneske. Den kontakten som oppstår mellom forsker og informant er i seg selv et metodisk poeng (Thagaard, 2002: 97-98). Dette er også viktig i analyserings- og drøftingsdelen.

Prosjektet er godkjent av Norsk senter for forskningsdata AS (se vedlegg 4) og forholder seg derfor til juridisk bindende taushetsplikt.

4. Teoretiske perspektiver

I dette kapittelet skal jeg presentere det teoretiske rammeverket som senere vil danne grunnlaget for både analysen og diskusjonen av datamaterialet. Da dette skal være en retts sosiologisk undersøkelse brukes teoriene for å analysere «den sosiale virkeligheten vi lever i» (Mathiesen, 2011: 23). De teoretiske perspektivene i denne oppgaven må derfor forstås som en analytisk «verktøykasse» for den sosiale virkeligheten som studeres. I retts sosiologien legges fokuset på rettens delaktighet i denne helheten. Derfor var den sentrale begrunnelsen for valg av teori at de valgte perspektivene skulle fungere som et godt verktøy for å fange inn likheter og ulikheter, enighet og uenighet i intervjumaterialet. Med andre ord er teorien valgt for å gi mening til empirien. Aller først i dette kapittelet presenteres ulike forståelsesmåter av profesjons sosiologi og ulike nivåer av profesjonsidentitet. Dette vil bli brukt for å belyse hvordan dommernes profesjon og identitet kan ha endret seg i skiftet fra juryordningen til meddomsrett. Videre vil en kort innføring i portvaktteori bli presentert. Teorien vil bli brukt for å diskutere hvordan fagdommerne kan ses på som portvoktere av rettssikkerheten under en retts sak. Kapittelet vil også redegjøre for Goffman sin teori om selvpresentasjon. Goffman vil bli brukt for å belyse hvordan dommernes rolle kan sies å ha endret seg i overgangen fra jury til meddomsrett, samt belyse hvordan fagdommerne samhandler med meddommerne.

4.1 Profesjons sosiologi og profesjonsidentitet

Profesjons sosiologien kan hjelpe oss med å forstå hva som er felles for alle innenfor et yrke, hva som binder yrkesutøverne sammen i et nettverk og hva som skiller et yrke fra andre yrkesgrupper. Med begrepet profesjon i denne oppgaven mener jeg en spesiell yrkesgruppe med utdanning på et akademisk nivå og med monopol på å utføre visse arbeidsoppgaver. En profesjon har også en høy grad av intern kontroll og etterlever faglige og yrkesetiske normer (Aubert, 1976: 253; Laursen, Moos, Olesen, & Weber, 2005: 19; Molander & Terum, 2008: 20). Vilhelm Aubert var den første norske sosiologen som skrev om profesjons sosiologi (Slagstad, 2014: 13). Han mente at et grunnleggende trekk ved en profesjon er at den er fri for ytre innblanding fra andre institusjoner og maktpersoner (Aubert, 1976: 253). Senere har også legitimitet blitt sett på som viktig for en profesjon. Dette oppnås ved at den er allment anerkjent av personer som ikke tilhører selve profesjonen (Laursen et al., 2005: 18). Noen yrkesgrupper kan selv mene at de bør

betraktes som en selvstendig profesjon, men dersom samfunnet ikke anerkjenner dette vil ikke denne profesjonen oppnå legitimitet. Videre tar profesjonssosiologien for seg utviklingen til profesjonene uten å nødvendigvis knytte den til en spesiell organisasjon eller virksomhet. Dette fordi flere medlemmer av ulike profesjoner kan jobbe sammen innenfor en bestemt virksomhet. Både leger, farmasøyter, sosionomer og sykepleiere kan for eksempel jobbe ved et sykehus. I en rettslig avdeling vil man mest sannsynlig ha en større homogenitet da de fleste medlemmene trolig vil tilhøre den samme profesjonen. På denne måten knyttes profesjonsbegrepet både opp mot den individuelle yrkesutøver og den kollektive fellesskapsfølelsen som virker yrkesutøverne seg imellom innenfor en profesjon. På grunn av samfunnets stadige utvikling og modernisering stilles det stigende krav til profesjonenes evne til å samfunnsmessig forhandle om sitt mandat. Hjort og Weber (2004: 7) mener man i dag kan snakke om en identitetskrise innenfor de ulike profesjonene, samt en diskurs som omhandler tradisjon vs. fornyelse.

To sosiologiske perspektiver på profesjonsforståelse

En profesjonsutøvers forståelse av sin egen profesjon er grunnleggende for å forstå yrkesutøverens dannelselse av profesjonsidentiteten. Selv om det kan sies å være en grunnleggende enighet om hva som kjennetegner en profesjon, er det ikke enighet rundt den relative betydningen av dem. Derfor skal det nå ses på to ulike forståelser for profesjoner. Innenfor profesjonssosiologien på 1900-tallet kan det sies å forelegge to hovedperspektiver på hvordan profesjoner skulle forstås. Nærmere bestemt en kritisk og en funksjonalistisk forståelsesmåte (Laursen et al., 2005: 20).

I spissen for den kritiske retningen sto Andrew Abbot. I hans bok «The System of Professions» (1988) hentet han stor inspirasjon fra Weber da han skulle forklare sitt perspektiv. Abbot sitt syn var at profesjonene var egne privilegerte sosiale grupper som hele tiden er på søken etter makt og sosiale goder. Som en del av arbeidsmarkedet er profesjonene dermed i en konstant konkurranse med hverandre (Laursen et al., 2005: 20). Ifølge hans syn forsøker de ulike profesjonene hele tiden å forbedre sin konkurranseposisjon i kampen om makt, penger og prestisje (Laursen, 2004: 23). Kampen om kunnskapsområder kaller Abbot (1988: 59) for jurisdiksjoner, og makt beskriver han som en profesjons evne til å beholde jurisdiksjonen når annet tilsier at profesjonen

burde ha mistet den (Abbot, 1988: 136). Abbot (1988: 95) låner også et begrep fra Weber om «social closure». Begrepet beskriver en profesjons løpende forsøk på å avgrense seg fra andre profesjoner og hindre en ubegrenset tilgang, slik at profesjonen mer effektivt kan kjempe for å bevare og oppnå ulike privilegier til sine gruppemedlemmer. Dette ble blant annet forsøkt gjort gjennom monopolisering av arbeidsfunksjoner og kontroll over utdannelsesforløpet. En såkalt profesjonalisering.

Som representant for den funksjonalistiske profesjonssosiologien hadde Parson et ubegrenset positivt syn på profesjonene, og han anså dem for å være et helt nødvendig samfunnsmessig gode. Det viktigste trekket med et samfunn var for Parson ikke om de var kapitalistiske eller sosialistiske, men om de hadde høyt utviklede profesjoner eller ikke. Profesjonene ble regnet som en enda sterkere kraft i et samfunn enn både staten og kapitalen (Laursen, 2004: 25-26). Et slikt syn fremstiller profesjonene som ekspertgrupper som leverer ulike tjenester til klienter og samfunnet. Profesjonsetikken gjør at hensynet til klienten blir satt ovenfor alt annet og de profesjonelle er derfor bundet av sin sakkyndighet. Profesjonsetikken kan dermed ses som en idealistisk drivkraft for de profesjonelle. Samtidig hviler også profesjonene på et allment tillitsforhold til befolkningen. Altså står befolkningens tro på profesjonenes nødvendighet, deres ekspertkunnskap og at de handler til fordel for samfunnets helhet sentralt i det funksjonalistiske perspektivet (Christoffersen, 2011: 27; Laursen et al., 2005: 21; Molander & Terum, 2008: 18). I bytte for jobben de profesjonelle gjør får de lønn, status og selvbestemmelse (Christoffersen, 2011: 26; Laursen, 2004: 26). Et funksjonalistisk syn på profesjoner tegner et bilde av harmoni mellom profesjonene og mellom profesjonene og samfunnet, samt at deres ansvar hviler på deres faktiske samfunnsfunksjon (Laursen et al., 2005: 21).

I denne oppgaven vil jeg ikke ta utgangspunktet i enten en kritisk eller en funksjonell forståelsesmåte da disse teoriene er utarbeidet på andre typer samfunn enn det norske, her henholdsvis det amerikanske. Det norske samfunnet er organisert annerledes og «passer» således ikke direkte inn i disse to idealtypene. Jeg vil derfor i denne oppgaven ta utgangspunkt i en slags mellomposisjon og bruke de to perspektivene om hverandre der det viser seg hensiktsmessig.

To nivåer av profesjonsidentitet

Så langt i kapitlet har fokuset vært på profesjoner generelt. Jeg skal nå gå videre inn på begrepet «profesjonsidentitet». Begrepet betegner de profesjonelles personlige identifikasjon med profesjonen de arbeider innenfor og kan ses på som et integrert aspekt av selve profesjonsbegrepet. Det kan derfor forstås som en mer eller mindre bevisst oppfatning av hva den gode og profesjonelle yrkesutøveren er, i form av hvilke egenskaper, verdier og holdninger personen skal besitte, samt hvilke ferdigheter og kunnskaper utøveren bør ha og hvilke etiske retningslinjer som bør følges (Heggen, 2005). På denne måten kan profesjonsidentiteten sies å være en form for kollektiv identitet da den setter føringer for hvordan individer med en spesifikk utdanning skal handle og se på seg selv (Heggen, 2008: 323). Jeg skal nå kort beskrive to ulike nivåer av profesjonsidentitet. Wackerhausen (2002: 53) kaller disse to nivåene for «det profesjonsinstitusjonelle nivået» og «det konkrete, individuelle praktikernivået».

Det institusjonelle nivået viser til den identiteten som ønskes fremstilt av overindividuelle institusjoner, organisasjoner og fagforeninger som bærer frem normative beskrivelser og oppfatninger av hva profesjonsutøveren skal kunne. De kan også vise til hva deres kjernekompetanse skal være, hva utøveren skal stå for av verdier og holdninger, samt legger føringer for hva som kan forventes av den individuelle profesjonsutøveren (Wackerhausen, 2002: 53). Det kan vise seg å ikke alltid være konsensus mellom en profesjons institusjonelle identitetsoppfatning og samfunnet øvrig. Samfunnet kan ha andre forventninger til profesjonens virksomhet og kunnskap. Derfor foregår det ifølge dette perspektivet alltid en maktkamp mellom de ulike partene om profesjonens identitetsgrunnlag. En profesjon kan heller ikke alene endre sin kjente identitet uten anerkjennelse fra andre profesjoner og institusjoner (Wackerhausen, 2002: 53). Samtidig kan det også være uenighet om oppfatningen av profesjonen mellom det institusjonelle nivået og selve yrkesutøveren, altså praktikernivået. Hvis denne uenigheten blir for stor kan det få konsekvenser for profesjonens behov for å ha en felles samlende forståelse av dens identitet. Ifølge Wackerhausen (2002: 54) kan dette true hele profesjonens eksistens. Likevel er Wackerhausen nøye med å understreke at selv om de institusjonelle kravene blir godkjent av yrkesutøverne selv, er dette bare en liten del av profesjonsidentiteten til hver enkelt av utøverne. Det er langt flere prioriteringer, orienteringer, rammer og trekk som blir usynliggjort i kraft av deres dagligdagse karakter og selvfølgelighet (Wackerhausen, 2002: 60).

I motsetning til det profesjonsinstitusjonelle nivået som viser til overindividuelle institusjoner, knyttes det konkrete individuelle praktikernivået direkte til den enkelte utøvers konkrete praksis (Wackerhausen, 2002: 56). Med dette menes ikke at den enkeltes praksis er et privat og isolert fenomen. Flere yrkesutøvere kan dele den samme profesjonsidentiteten. For eksempel kan flere som jobber på den samme arbeidsplassen dele samme profesjonsidentitet. Wackerhausen (2002: 57) mener også at profesjonsidentiteten er et resultat av et mangfoldig samspill og skriver: «Men en praksis «kører» ikke af sig selv (...). Den «drives», struktureres, formgives og stabiliseres af andet end sig selv». De faktorene som påvirker og «driver» profesjonsidentiteten kan enten være eksterne i forhold til den konkrete utøver slik som institusjonens fysiske arkitektur eller økonomiske vilkår, eller det kan være faktorer som springer ut fra den enkelte utøver selv. Dette kan eksempelvis være holdninger, motivasjon og kunnskap. Profesjonsidentiteten ut ifra praktikernivået er det som hos den enkelte utøver ligger bak den enkeltes praksis. Med andre ord de aspektene ved utøverens praksis som ikke direkte er gitt av andre ytre omstendigheter (Wackerhausen, 2002: 59). Profesjonsidentitet ut ifra dette nivået er altså noe vi må finne ut av og ikke noe vi kan definere oss til.

4.2 Dommere som portvoktere for rettssikkerheten

En del av denne oppgaven tar utgangspunkt i den klassiske portvaktteorien som av noen også kalles for «gatekeeping theory». Dette gjør seg gjeldende for min oppgave da teorien kan sies å dreie seg om maktforhold. Portvaktteorier har tradisjonelt stått sentralt innenfor mediesosiologien (se for eksempel Shoemaker & Vos, 2009; White, 1950) og har også ofte blitt brukt i forskning på den norske velferdsstaten og legeyrket (se for eksempel Gulbrandsen, Førde, & Aasland, 2002; Veggeland, 2013). Portvaktteorier tar utgangspunkt i at noen yrker, mennesker eller institusjoner, så kalte «gatekeepers», har makt til å bestemme hva slags informasjon som er viktig, hva det skal fokuseres på og hva andre får tilgang på av for eksempel informasjon. White (1950: 383) skriver at de som sitter med makten «is “in power” for making the decision between “in” or “out”». Som det går ut av bakgrunnskapittelet er en del av fokuset i denne oppgaven på rettssikkerhet. Derfor skal jeg nå redegjøre for noen områder hvor dommerne kan ses på som portvoktere for rettssikkerheten.

En dommer skal dømme etter loven og ikke etter sin personlige eller subjektive overbevisning om moral eller politikk. En dommers jobb er også å beskytte individet mot ugrunnet og vilkårlig maktutøvelse. Begge disse prinsippene er et grunnelement i rettsstatsideologien. Det står også i den norske dommereden fra 1927 (som nå kalles dommerforsikring) at dommerne skal handle og dømme etter loven, men også etter deres samvittighet (Graver, 2015b; Norges Domstoler, u.å). Dette gir dommeren et stort handlings- og tolkningsrom da lovene anvendes i en rettssak. For det første er det dommerne som bestemmer hvordan lovene skal tolkes og brukes. Sela, Zimmerman og Alberstein (2018) gjennomførte en studie av førsteinstansen, Magistratretten, i Tel Aviv, Israel. Gjennom denne undersøkelsen fant de ut at dommere fungerer som gatekeepers i en rettssak. Som følge av sin iboende institusjonelle autoritet har dommerne kontroll over hele rettsprosessen og dermed også makt over det potensielle resultatet av skyldspørsmålet. Det kan her trekkes paralleller til Whites (1950: 383) sin definisjon av hva en gatekeeper er, og det kan sies at dommerne fungerer som gatekeepers for de prosessuelle og de materielle rettssikkerhetskravene som handler om hvordan avgjørelser skal tas, hva som skal ligge til grunn for disse avgjørelsene, samt avgjørelsens innhold. For det andre kan det sies at dommerne også fungerer som portvoktere for rettssikkerheten fordi de beskytter menneskers rettigheter ved å fjerne ethvert forsøk på å undergrave rettsstaten. Steyn (2006: 4) mener at individer i dagens samfunn i økende grad ser til dommerne for å beskytte sine rettigheter og at dommerne i lys av dette også mener at det er deres demokratiske plikt til å stå opp for enkeltpersoner mot statsmaktene. Jo større makten til staten er, desto større er behovet for dommere som beskyttelse av rettssikkerheten. I likhet med Steyn (2006) skriver Graver (2015a: 275) at vi i dag forventer at dommere skal beskytte de individuelle rettighetene og rettssikkerheten, og at vi i situasjoner hvor disse verdiene er truet forventer at retten skal utøve sin makt for å opprettholde rettighetene. Han skriver: «We like to think of judges as taking heroic stances against authoritarian rulers (...)» (Graver, 2015a: 275). I motsetning til Steyn (2006) er Graver (2015a) opptatt av at dommerne ikke alltid klarer å beskytte rettigheter og rettssikkerheten, da han mener det skal mer til enn å bare følge gjeldende lover.

Nylund (2015) mener også at dommerne kan fungere som portvakter for rettssikkerheten. Hun mener at tilgangen til andreinstansene i de nordiske landene er begrenset. Om en ankesak får

tilgang eller ikke kommer an på om den enkelte dommeren er det hun kaller for «portvakter» eller «skattejeger». En skattejeger er opptatt av å finne de mest interessante sakene og nekter derfor en anke kun når det er helt åpenlyst at den ikke vil få medhold. En portvakter har i midlertid til hensikt å begrense tilgangen mest mulig og siler derfor flere saker (Nylund, 2015: 446). Ut ifra Nylunds perspektiv er det altså i stor grad den enkelte dommer som bestemmer om en person får sin anke igjennom eller ikke. Noe som gjør at det kan variere stort i hvilke saker som slipper igjennom til lagmannsrettene. Dermed kan dommernes ulike holdninger og tilnæringsmåter føre til at individenes rettssikkerhet og forutsigbarhet blir lidende.

4.3 Selvpresentasjon

Inntrykksstyring

I sin bok «The presentation of self in everyday life» argumenterer Erving Goffman (1969) for at premissene ved menneskers handling kan beskrives ut ifra enkeltindivider og mellommenneskelige relasjoner. Her beskriver han det sosiale liv ved hjelp av dramaturgiske grep og teatermetaforer, og belyser gjennom dette hvordan individer opptrer og handler ovenfor hverandre. Goffman var opptatt av ansikt-til-ansikt-relasjoner hvor individer gjennom samhandling forsøker å tilegne seg informasjon om den andre parten, slik som personens holdninger, deres kompetanse, sosioøkonomisk status og troverdighet. Informasjonen partene får fra hverandre i møtet hjelper individene med å definere situasjonen og forstå hvordan det er forventet at de skal opptre (Goffman, 1969: 13). På denne måten forsøker individer å kontrollere sine omgivelser ved å påvirke hvordan andre ser oss, og der igjennom bygge opp det man tror er et akseptabelt bilde av seg selv. Dette knyttes til det Goffman (1969: 15-16) kaller for «inntrykksstyring». Jeg forstår Goffman sitt interaksjonsistiske perspektiv slik at begrepet handler om selvpresentasjon og hvordan vi fremstiller oss i relasjon til andre mennesker. Vi styrker bevisst eller ubevisst det inntrykket vi gir av oss selv til andre ved å forsøke å fremheve våre positive sider og undertrykke de sidene av oss vi tror er uønskede i den gjeldende situasjonen. På denne måten kan individer i en ansikt-til-ansikt-relasjon kalkulere sin egen atferd til å bringe frem den responsen de ønsker, samt påvirke den andre parten sin atferd. Goffman (1969: 17) skriver: «Sometimes the individual will act in a thoroughly calculating manner, expressing himself in a given way solely in order to give the kind of impression to others that is likely to

evoke from them a specific response he is concerned to obtain». I en ansikt-til-ansikt-relasjon er det viktig å påpeke at begge partene vil gjøre det Goffman (1969: 26) kaller for å spille en «opptreden». Aktørene i interaksjonen spiller ulike «roller» for å tilpasse seg den aktuelle situasjonen. De vil bevisst eller ubevisst manipulere sin atferd og der igjennom påvirke den andre partens reaksjoner.

Goffman (1969: 85) er nøye med å understreke at inntryksstyringen ikke bare gjelder enkeltpersoner, men også det han kaller for «performance team». Begrepet viser til en gruppe aktører som sammen arbeider mot å oppnå et felles bilde av dem selv som et lag. Det er med andre ord flere personer som sammen spiller en opptreden. De som er medlem av laget har alle sin rolle å spille når et lag presenterer seg selv til et annet. Medlemmene av laget undertrykker sitt ærlig syn på seg selv og det andre laget, samtidig som de projiserer en selvoppfatning og en oppfatning av det andre laget som de andre kan akseptere. For å sikre at kommunikasjonen vil følge etablerte normer, hjelper begge lagene hverandre med å opprettholde det inntrykket laget selv prøver å fremme (Goffman, 1969: 166). Konseptet med lag lar oss studere samarbeidet mellom ulike aktører innad i et lag, hvordan interaksjonen mellom flere grupper utfolder seg, samt hvordan ulike aktører tilpasser seg ulike grupper. Ifølge Goffman (1969: 108) er vi alle medlemmer av ulike lag, og medlemmene må stole på hverandre for å spille en god opptreden. De forskjellige medlemmene av et lag spiller også en opptreden ovenfor hverandre og dermed kan ulike roller innad i laget utvikle seg. Den enkelte kan føle på et press for å tilpasse sin rolle til lagets samlede opptreden for å ikke ødelegge lagets troverdighet ovenfor publikum (Goffman, 1969: 88). Når to lag inngår i en sosial interaksjon kan man ofte identifisere ett lag med en lavere generell prestisje enn det andre laget. Ofte tenker man at det er det laget med lavere prestisje som må tilpasse seg mest i interaksjonen for å minske den sosiale avstanden mellom dem, men det finnes også anledninger der det er gunstig for laget med høy prestisje å senke sine barrierer for å oppnå større likhet (Goffman, 1969: 195).

Enhver interaksjon består ifølge dette handlingssynspunktet av en særegen moralsk karakter. Samfunnet er organisert slik at ethvert individ har en moralsk rett til å forvente å bli akseptert og behandlet på en passende måte. Ved at individet enten bevisst eller ubevisst signaliserer at det besitter visse sosiale egenskaper utøves det samtidig et moralsk krav til andre om å behandle

vedkommende slik en person med disse egenskapene krever (Goffman, 1969: 24). Tett forbundet med det moralske prinsippet er altså den andre aktørens oppfatning av individet. Dermed kan inntryksstyringen ha to mulige utfall. Enten kan opptredenen blir trodd og det bildet den ene parten ønsker å formidle blir godtatt av den andre. Det andre alternativet er at det trekkes slutninger om individets faktiske hensikter i interaksjonen. Er ikke opptredenen troverdig kan det skape motstridende forhold og forvirring rundt interaksjonen. Det kan også føre til at deltakerne i interaksjonen tilskriver individet diskrediterende egenskaper (Goffman, 1969: 23-24).

Front stage og backstage

Ifølge det dramaturgiske perspektivet kan en persons eller et lags opptreden deles inn i *front stage* og *backstage*. Front stage er den delen av individets eller lagets opptreden som er synlig for de andre i interaksjonen og den delen av selvpresentasjonen og atferden som bidrar med å definere situasjonen for de som inngår i ansikt-til-ansikt-relasjonen (Goffman, 1969: 32). Front stage består av to ulike komponenter – «settingen» og «den personlige fronten». Settingen omhandler det som kan kalles for scenerekvisittene. Altså den fysiske utformingen av rommet (Goffman, 1969: 32-33). Den personlige fronten refererer blant annet til individets ansiktsuttrykk, holdning, kjønn, talemåte, utseende og klær (Goffman, 1969: 34-35). Mens settingen kan variere og være ulik fra møte til møte, kan den personlige fronten sies å være mer vedvarende. Selv om også denne i noen grad kan variere med ulike ansiktsuttrykk og klesstiler.

Backstage er gjemt for publikum, og individet eller laget trenger ikke å spille sin rolle. Det er i dette rommet de øver på sine opptreder, konstruerer illusjoner og gjemmer det som hører til under den personlige fronten. Når aktørene er i backstage tillater de atferd som ellers ikke ville ha vært akseptert og bruker mindre krefter på å overveie sin fremtreden (Goffman, 1969: 114). Her blir det gjort bruk av blant annet uformelt språk, en mer uformell kleskode, tulling, avslappende positurer og man kaller hverandre ved fornavnet. Ved å tilegne seg en backstage-stil kan individer transformere et hvert rom til backstage (Goffman, 1969: 130).

5. Presentasjon av funn og analyse

I dette kapitlet skal oppgavens hovedfunn presenteres og analyseres i lys av teorien presentert i kapittel 4 og bakgrunnsinformasjonen i kapittel 2. Mine funn kan ikke oppfattes som entydige eller komplette. De må knyttes til omfanget av studien, problemstillingen og utførelsen, samt anses som et produkt basert på min egen forforståelse og tolkning av samtalen med informantene. Som Kvale og Brinkmann (2015: 218) så fint sier det: «Det er lett å ta resultatene av en sosial interaksjon (...) som noe fastsatt og gitt. Man glemmer den opprinnelige samtalen og at det endelige resultatet er noe man har kommet frem til i fellesskap». Kapitlet deles opp i fire hoveddeler og vil samlet svare på problemstillingen – «hvordan påvirker det prosessuelle skiftet fra jury til meddomsrett hverdagen til fagdommerne i lagmannsretten? Og er endringene store nok til at det påvirker dommernes egne forståelse av profesjonen og profesjonsidentiteten?». Hver hoveddel baserer seg på det jeg anser som et viktig funn i min empiri og de er organisert etter underproblemstillingene i oppgaven. Den første delen fokuserer på det informantene sa om endringer i verdien rettsikkerhet. Den andre delen handler om hvordan selve dommerrollen har endret seg, mens del tre omhandler hvordan dommernes relasjoner til meddommerne er påvirket av skiftet fra jury til meddomsrett. Det siste underkapitlet vil ta for seg noen bakenforliggende faktorer til det prosessuelle skiftet og si noe om hvordan disse pådriverne kan sies å ha påvirket dommerhverdagen. De ulike kapitlene kan ikke ses på som klart avskilt fra hverandre, men er delt inn på denne måten for å skape et ryddig overblikk for leseren. Kapitlene må ses i sammenheng og samlet sett begynner kapitlene å danne et bilde over endringene som det prosessuelle skiftet fra jury til meddomsrett har ført til i hverdagen til fagdommerne. Siden mange av svarene til de elleve informantene var veldig like vil jeg ikke presentere svarene fra hver enkelt deltaker. Jeg har likevel sørget for at de forskjellige synspunktene og nyansene er presentert.

5.1 Fagdommerne om endringer i verdier

Under denne delen skal jeg svare på underproblemstillingen som omhandler hvordan skiftet fra jury til meddomsrett kan sies å ha påvirket fagdommernes verdier. Ut fra intervjuene var det én verdi som informantene la klart større vekt på enn andre. Nemlig rettssikkerhet. Da det er dette som virker å oppta samtlige av informantene velger jeg å vie underkapitlet til denne verdien.

Dette var også et tema mange av informantene valgte å ta opp selv uten at jeg direkte spurte de om deres tanker rundt rettssikkerheten. I tillegg til rettssikkerhet nevner noen av informantene kun sporadisk andre verdier slik som tillitt og tradisjoner. På bakgrunn av oppgavens omfang vil ikke disse bli analysert.

Rettsikkerhet

Rettsikkerhet er som nevnt i bakgrunnskapittelet et tvetydig begrep som kan ha ulikt innhold (Bernt & Rasmussen, 2003: 42). Dette kommer tydelig frem gjennom intervjuene ved at informantene vektlegger ulike faktorer da de omtaler begrepet. Informantene la i sine intervjuer hovedvekten på de prosessuelle rettssikkerhetskravene som omhandler hvordan avgjørelsene blir truffet (Bernt & Rasmussen, 2003: 43). Blant annet var et tilbakevendende tema kommunikasjonen mellom fagdommere og meddommere. Flere av informantene var opptatt av at de i en meddomsrett har større mulighet til å kommunisere med meddommerne enn de hadde under juryordningen. Dette fordi de i meddomsretten skal avgjøre skyldspørsmålet sammen. Informantene mente dette kunne ha flere fordeler ved at de blant annet bedre kan kontrollere om avgjørelsen av skyldspørsmålet blir tatt på bakgrunn av relevant informasjon.

Informant 8: «For vi vil jo si at "det der har ikke betydning. Det har ikke betydning at hun var en sliten narkoman og sov ute bak en busk da hun ble voldtatt av en annen narkoman som hun hadde ligget med for 14 år siden. Det er ikke relevant. Hun har samme beskyttelse". Det kan vi si og passe på det. (...) Det er sånne ting jeg tenker på når jeg sier at der har vi en plikt, på en måte, til å sikre rettssikkerheten og si at det trenger ikke å svekke hennes troverdighet at hun er en sliten narkoman.»

Informanten posisjonerer seg her klart som en portvokter. Ved å fortelle meddommerne hva som er relevant av informasjon og hva det skal legges vekt på i avgjørelsen av skyldspørsmålet, bruker fagdommeren makt til å definere hva som er viktig. Eller ifølge White (1950: 383) makt til å definere hva som er «in» og «out». Flere informanter vektlegger en større kontroll over hva som blir diskutert i avgjørelsen av skyldspørsmålet som en viktig ting i meddomsretten og som noe de har savnet i de gamle jursakene.

Ikke alle informantene er enige i at økt kommunikasjon mellom meddommerne og fagdommerne i meddomsretten er en god ting. Noen mente at dette rett og slett kan føre til at rettssikkerheten blir dårligere ivaretatt. Dette på grunn av faren for fagdommernes påvirkning på meddommerne. Steyn (2006: 4) og Graver (2015a: 275) mener det i dag er vanlig at mennesker uten en juridisk utdanning ser til dommerne for beskyttelse av rettighetene. Det ligger derfor en fare for at meddommerne også kan se til fagdommerne for hjelp til å forstå og avgjøre vanskelige juridiske spørsmål. Informantene i dette utvalget mener at når fagdommere og meddommere skal diskutere og komme frem til en avgjørelse på skyldspørsmålet sammen, så finnes det en fare for at meddommerne i for stor grad vil lene seg på «ekspertene». Informantene mener at en meddomsrettsmodell fungerer dårlig når det kommer til å ansvarliggjøre meddommerne, og at fagdommerne har en påvirkningskraft, både bevisst og ubevisst, i lys av deres rolle som nettopp fagdommere.

Informant 11: «For jeg tenker at dette er elementært, (...) i forhold til hvordan et møte mellom meg i kraft av utdanning, erfaring og verbale ferdigheter og lekfolk, når vi skal diskutere og utøve makt. Altså det gir seg jo selv tenker jeg, hvem som der har fullstendig kontroll og kan legge alle føringer. Det er jo selvsagt meg. Også når det blir bestemt rekkefølge og dagsorden, hvem som har ordet og så videre. (...) Noen kan av faget og erfaring dette her og jobber med det hver dag og noen er nye. Det sier seg selv hvem som bestemmer reelt sett i det møtet.»

I forlengelse av dette argumentet trekker noen av informantene frem at det er en fare for at bevisførselen i meddomsretten blir lagt for lavt. Informantene forteller om risikoen for at mange av fagdommerne har en «jeg har hørt det før»-holdning om tiltaltes forklaring. Om man kombinerer en slik holdning med meddommere som lett kan påvirkes, eller lett lar seg påvirke, er informantene redde for at man står i fare for å dømme den ene som faktisk snakker sant. Igjen kan det sies at fagdommerne fungerer som portvoktere ved å gjennom lovtolkningen fastsette grensen for hva som skal til for å dømmes (White, 1950: 383). Som følge av sin iboende autoritet har dommerne på denne måten kontroll over rettsprosessen og makt over det potensielle resultatet av skyldspørsmålet (Sela, Zimmerman, & Alberstein, 2018). I rettssikkerhetsbegrepet

ligger det også en forventning om at alle avgjørelser skal tas saklig, forsvarlig og være basert på korrekt informasjon (Aubert, 1980: 53; Bernt & Mæhle, 2007: 376; Bernt & Rasmussen, 2003:42; NOU 2009: 15, 2009: 60). Ut fra de prosessuelle kravene utgår det også at avgjørelser som skal tas må bli foretatt på et faktisk grunnlag (Bernt & Rasmussen, 2003: 43). Spørsmålet er om dette blir gjennomført hvis fagdommerne besitter en «jeg har hørt det før»-holdning når skyldspørsmålet avgjøres i lagmannsrettene.

Informant 1: «Det skal være noe mer enn festtale at det er bedre at ti skyldige går fri, enn at én uskyldig blir dømt. Sånn må vi ha det. Og det er jo det som gir uttrykk for at vi skal være helt sikre. Vi dommerne har jo den der "jeg har hørt den før" vet du?»

Flere av informantene legger også vekt på de materielle rettssikkerhetskravene som sier noe om avgjørelsens innhold i sine intervjuer (Bernt & Rasmussen, 2003: 47). Som nevnt i kapittel 2 har begrunnelsesargumentet vært bærebjelken i avviklingen av jurysystemet (Løvlie, 2009: 85) og det er også en sentral tematikk hos informantene. Informantene påpeker at noe av det viktigste med en begrunnet avgjørelse i meddomsretten er at partene har mulighet til å forstå hva avgjørelsen baserer seg på. Disse informantene kan forstås som å inneha en funksjonalistisk forståelsesmåte hvor de ser hensynet til partene i saken som noe av det viktigste i rettergangen. Det kan også tolkes som at fagdommerne ser seg selv som ansvarlige for å levere tjenestene, i dette eksempelet en begrunnelse, som befolkningen krever (Christoffersen, 2011: 27; Laursen, Moos, Olesen, & Weber, 2005: 21; Molander & Terum, 2008: 18).

Informant 4: «Men det er jo også en side av rettssikkerheten at tiltalte, fornærmede og publikum kan forstå hvorfor ble resultatet som de ble. Og da blir det jo det å få en begrunnelse viktig. Det fikk du jo ikke med jursaker stort sett da.»

Det regnes som en del av rettssikkerheten at partene underveis i saken skal få innsyn i opplysningene om seg selv (Bernt & Rasmussen, 2003: 43), og noen av informantene mener det kan være lettere å akseptere en dom når man selv kan lese begrunnelsen for den. I tillegg mener informantene at en begrunnelse er viktig da det åpner for kontroll og kritikk utenfra. De mener at det i løpet av de siste årene har vært en dreining mot en økende begrunnelsesplikt av skyldspørsmålet i lagmannsretten som følge av EMDs dom mot Belgia i 2009. På bakgrunn av dette kan det sies at disse informantene legger vekt på det allmenne tillitsforholdet til befolkningen når de mener at innsyn og kontroll er viktige faktorer (Christoffersen, 2011: 27; Laursen et al., 2005: 21; Molander & Terum, 2008: 18).

Det kan også diskuteres om en begrunnelse i meddomsretten overlater litt av rettssikkerhetsvurderingen til andre instanser. Om partene i rettsaken mener at rettssikkerheten ikke er bevart tilstrekkelig kan de anke. De får da muligheten til å prøve saken på nytt og det blir opp til andre dommere å gjennomføre den samme vurderingen på om rettssikkerheten er bevart eller ikke. Det samme kan sies om juryordningen da dommerne hadde mulighet til å sette juryens kjennelse til side. Flere av informantene sa at de blant annet la hensynet til partene til grunn for om de skulle tilsidesette juryens avgjørelse eller ikke. Igjen kommer den funksjonalistiske forståelsesmåten av profesjonen til syne (Christoffersen, 2011: 27; Laursen et al., 2005: 21; Molander & Terum, 2008: 18).

Informant 3: «En domfellelse jeg husker godt, som vi brukte mye tid på, da satte vi den til side fordi vi mente at det var problemer knyttet til beruselse. Det var en forholdsvis ung jente som hadde tent på en bygning, også var det noe problemer med stoff som hun hadde tatt inn og hva hun hadde tenkt på forhånd og så videre. Da svarte juryen ja og det var nok, det var nok kanskje riktig, jeg vet ikke jeg. Men vi syntes hun fortjente en sjanse til. Og hun fikk en sjanse til, men ble dømt. Da kan du si at jeg tenkte som så "jaja, men

da fikk hun i hvert fall prøvd det" og da håper jeg de svarte på det som var problemet i saken. (...) Det er slitsomt selvfølgelig da og måtte gå igjennom det, men tross alt så fikk hun en sjanse.»

Det er ikke alle informantene som mener at en begrunnelse av skyldspørsmålet er like viktig for rettssikkerheten. Noen av informantene mener faktisk at dette argumentet er overdrevent og de er misfornøyde med den tyngden argumentet har fått. De mener at tiltalte gjennom selve rettsprosessen fikk en begrunnelse på juryens svar ved å følge med på hvordan rettsaken utartet seg. Hvilke bevis som blir vektlagt, hvilke forklaringer som kommer frem og hvilke spørsmål som blir stilt danner nettopp begrunnelsen.

Informant 5: «Det er jo det at det svaret fra juryen, ja eller nei, det må man på en måte se i lyset av hele prosessen som ligger i forkant av lagrettens svar som fant sted i lagmannsretten i jursaken, sant? Det der å bare fokuserte på et ubegrenset ja eller nei og si det at da får tiltalte en ubegrunnet skyldig-kjennelse fra lagretten, det er etter min mening alt for enkelt. Rett og slett fordi at prosessen i seg selv i forkant av juryens svar inneholder så mange elementer som gjør det nakne ja-et likevel forståelig.»

Aubert (1980: 54) skriver som sagt at begrepet rettssikkerhet bygger på en potensiell konflikt mellom staten og borgernes interesser. Det kan i tillegg diskuteres om begrepet bygger på konflikt innad i ulike grupperinger – i dette eksempelet dommerstanden selv. Av intervjuene kommer det frem at fagdommerne i dette utvalget har forskjellige syn på hva som ligger i rettssikkerhetsbegrepet, samt hva som skal til for å ivareta rettssikkerheten best mulig. Informantenes ulike syn på hva begrepet omfatter kan også sies å ha påvirket deres arbeidshverdag på den måten at det kan innvirke på hvordan de forholder seg til dagens meddomsrett, og generelt hvilket rettssystem de mener er best egnet i de norske lagmannsrettene. På et mer overordnet nivå kan det tolkes som at dommerne ikke er enige i deres egne forståelse av dommerprofesjonen. Det Hjort og Weber (2004: 7) betegner som en identitetskrise innenfor en profesjon kan her sies å

komme til syne. Det kan trekkes likehetstrekk mellom deres ulike syn på hvordan man best bevarer rettssikkerheten og deres syn på hvordan profesjonen bør utføres og hvilke hensyn som bør tas. Videre påvirkes også profesjonsidentiteten av hvordan dommerne utøver sin profesjon ved at holdninger, motivasjon og kunnskap påvirker dommernes arbeidshverdag (Wackerhausen, 2002: 59). Dette kan få konsekvenser for hvordan de forstår sitt samfunnsmandat og utførelsen av arbeidsoppgavene. Jeg tolker de sprikende svarene til informantene som et uttrykk på en dommerstand og dommerprofesjon i endring.

Rettsikkerhet og «fornærmederevolusjonen»

Ser man på definisjonen av rettsikkerhet slik det blir definert i kapittel 2, blir begrepet beskrevet som å angå hver enkelt av borgerne (Aubert, 1980: 53; Bernt & Mæhle, 2007: 376; Bernt & Rasmussen, 2003: 42; NOU 2009: 15, 2009: 60). Med andre ord gjelder rettsikkerheten for både tiltalte og fornærmede. Gjennom intervjuene peker informantene på en tendens hvor det har skjedd en dreining i måten fagdommerne i utvalget tenker rundt rettsikkerheten på. Tendensen er et skifte fra å tidligere handle om tiltalte til nå og også dreie seg om fornærmede. Før handlet det i stor grad om at tiltalte skulle dømmes om skyldig og frifinnes om uskyldig. Nå har fornærmede i saken fått en fremskutt rolle i rettsprosessen. En av informantene kaller dette for en «fornærmederevolusjon».

Informant 10: «Det er en detalj kanskje i det, men disse sivile rettskravene til fornærmede. De er jo ganske viktige de også. De kravene på oppreisning og erstatning og oppreisning til overgrepsofre og sånt. (...) Og det å få behandlet de kravene på en måte som oppfyller kravene til forsvarlig og rimelig behandling, altså i forhold til fornærmede. Det har vært en utfordring fordi det er så mye av straffeprosessen hvor alle rettsikkerhetsgarantiene går i favør av tiltalte eller på hans premisser. Slik at fornærmede får en sånn birolle og de kravene kan liksom bli stemodig behandlet.»

Flere av informantene beskriver at fornærmede tidligere ikke hadde noen plass i rettsprosessen, men at det nå har skjedd en utvikling på dette punktet. I dag forklarer fornærmede seg før tiltalte under rettssaken og de sivile rettskravene til fornærmede, slik som oppreisning eller erstatning, har fått et større fokus. En informant mener også at man som dommer burde få tilgang til mer informasjon om fornærmede under rettsaken. Vedkommende mener informasjon om blant annet fornærmedes psyke og tidligere involvering med statlige apparater kan være relevant for hvordan rettssaken skal løses. Informanten understreker at dette står i sterk kontrast til den mengden informasjon de får tilgang på om tiltalte. Videre mener informantene at man i de siste årene med juryordningen tok større hensyn til fornærmede om de vurderte å sette til side juryens kjennelse. Hensynet til fornærmede gjorde så de vurderte avgjørelsen grundigere.

Informant 9: «Altså en feil frifinnelse i en narkotikasak får ikke samme konsekvenser som en uriktig frifinnelse for eksempel i en voldtektssak da. Eller i en annen type sak hvor det er fornærmede. Og det vil helt sikkert påvirke vurderingen man gjør.»

Informantene peker på en tendens hvor fornærmedes rettssikkerhetskrav har gått fra å være en birolle til å få et større fokus i strafferettspleien. De mener skiftet fra jury til meddomsrett kan ha bidratt til en mer rettferdig behandling av de kravene fornærmede har i lys av sin rolle. Flere av informantene uttrykker at dette tema tidligere har vært underkommunisert. Informantene peker her på en del av de materielle rettssikkerhetskravene som handler om verdier vi anser som ukrenkelige i det norske rettssamfunn (Bernt & Rasmussen, 2003: 47). En slik verdi er prinsippet om at «alle er like for loven». Prinsippet ble en del av den norske Grunnloven ved grunnlovsreformen i 2014 (Pedersen, 2017). Informantene peker nok en gang mot den funksjonalistiske forståelsesmåten av sin profesjon som setter hensynet til klienten sentralt i sine beslutninger (Christoffersen, 2011: 27; Laursen et al., 2005: 21; Molander & Terum, 2008: 18). Uansett om du er tiltalt eller fornærmet har man visse rettssikkerhetskrav som skal overholdes i retten. En kan altså si at måten fagdommerne i utvalget tenker rundt rettssikkerheten på har endret seg.

5.2 Fagdommerne om endringer i dommerrollen

Da jeg spurte informantene om hva de syntes om juryordningen var det ett svar som gikk igjen hos alle. Selv om ikke informantene i utvalget var enige i om juryordningen burde bli beholdt eller ikke, var samtlige av informantene enige i at det var mer spennende og utfordrende å lede en rettsak med jury. De fortalte om en rettsal som var preget av fastsatte ritualer og formaliteter, overraskelsesmomenter, drama, roller og publikum. De tegnet et bilde av rettsalen som en scene hvor det utspiller seg et teater, og snakket om meddomsretten som en mindre spennende måte å løse en straffesak på. I dette underkapittelet skal jeg derfor diskutere hvordan Goffmans (1969) dramaturgiske perspektiv kan brukes for å forklare hvordan dommerne har fått en endring i sin arbeidshverdag ved at det har skjedd en justering i dommerrollen. Jeg svarer med dette på den andre underproblemstillingen i oppgaven som tar for seg hvordan det prosessuelle skiftet fra jury til meddomsrett har påvirket fagdommernes rolle. Jeg vil på slutten trekke paralleller til teorien om profesjon for å diskutere om en endring i dommerrollen kan påvirke dommernes forståelse av egen profesjon, samt deres profesjonsidentitet.

Informant 5: «Det å prosedere for en jury det var festlig. Det kan jeg bare si deg! Og spesielt før to-instansen når lagmannsretten behandlet de alvorligste sakene i førsteinstans. Det var jo et helt annet fokus på de sakene her. Du kom jo inn i en stor rettsal her (...) som både var monumental og alvorlig og tilhørerbenken var helt pakket med folk, sant? I dag når saken kommer til lagmannsretten så er det jo ... Det er jo nesten ikke publikum i det hele tatt. Det var et helt annet trøkk i det.»

Det kan diskuteres om dommerne spiller en annen rolle i meddomsretten enn det de gjorde i en juryrettsak. Informantene trekker frem at en av grunnene til dette er måten de to systemene er organisert på. De mener de har en mindre fremskutt rolle i meddomsrettsaker og at jurysakene bærer med seg et større administrativt ansvar. De trekker frem jurysakene som en mer formalisert rettsak med tradisjoner hvor dommerne i større grad måtte passe på at ting foregikk i tur og orden. Noen av informantene fortalte også at de hadde med seg en slags ferdig mal for rekkefølgen i rettsaken. Denne

fungerte som en sjekkliste for gangen i lagrettesaker og ble av mange kalt for «dreieboken». Denne bidrar til at samhandlingen i rettsalen blir sterkt strukturert og at det som kan være en brutal virkelighet blir omformet til en mer rolig og kontrollert tilstand.

Informant 11: «Altså når du har vært dommer såpass lenge som jeg har så har du mye rutine. Du kan flyte på rutinen. Jeg må ikke forberede meg spesielt mye for å gå i retten. Jeg kan ta det meste på helen. Jeg kunne ikke det i jurysakene. Jeg var nødt til å forberede meg. Altså du er en fisk på land om du ikke hadde forberedt deg. Du hadde en helt annen forberedelse gjennom egne skjemaer [Informant viser et ark som heter "Ankeforhandling i lagrette"]. Dette her var kjøreboken. Denne her, hvis jeg ikke hadde den med meg når jeg gikk i jurysak, så var jeg jo en fisk på land. For den er et forsøk på egentlig å ha stikkord, referanser og så videre på alle problemer som kunne oppstå.»

Rettsbelæringen blir også av samtlige beskrevet som en ekstra morsom utfordring med juryordningen og noe fagdommerne savner i meddomsretten. Siden de ikke har rettsbelæring i meddomsretten mener informantene at de har en mindre framskutt rolle nå enn i jurysaker. Likevel mener de at de har en større mulighet i dag til å kommunisere med meddommerne. Jeg forstår informantene slik at de har en litt mer tilbakeholden rolle når det kommer til selve administreringen av meddomsrettsaker og at dette påvirker selve samhandlingen i rettsalen. Ut i fra Goffman (1969) sitt dramaturgiske perspektiv kan man forstå det slik at dommerne nå må tilpasse seg andre rutiner og formaliteter enn tidligere. De må altså tilpasse seg en ny dommerrolle.

Informant 8: «(...) vi dommerne har jo aldri hatt anledning til å snakke så mye i sammenheng som man gjør under rettsbelæringen (latter), sånn at det kan man jo se på som et tap. Så det har vi mistet.»

Med en ny rolle kommer også en helt ny opptreden. Dette kommer blant annet til syne ved at det tydelige rolleskiftet mellom fagdommerne og lekdommerne kan sies å ha blitt mindre. I juryordningen satt lekdommerne avskilt fra fagdommerne og trakk seg deretter tilbake på sitt eget rom for å diskutere skyldspørsmålet. I dagens meddomsrett sitter fagdommerne og meddommerne på samme podium og trekker seg tilbake sammen under domskonferansen. Det kan altså forstås slik at meddommerne og fagdommerne står sammen om å være ett «preformance team». At de som gruppe arbeider sammen for å spille én opptreden (Goffman, 1969: 85). Hvis man går ut i fra at skillet mellom fagdommerne og meddommerne har blitt mindre, kan man også diskutere om det lettere kan skje en gjensidig manipulering og påvirkning gjennom det Goffman (1969: 15-16) kaller for «inntrykksstyring». I ansikt-til-ansikt-relasjoner prøver individer hele tiden å påvirke hverandres atferd ved å tilpasse seg situasjonen og det andre mennesket. Dette gjør vi fordi vi ønsker å kontrollere hvordan andre ser oss og skape et akseptabelt bilde av oss selv utad. Vi prøver hele tiden å bringe frem den responsen vi ønsker av andre ved å styre vår egen selvpresentasjon. Det er ifølge dette perspektivet umulig at fagdommere og meddommere ikke gjensidig påvirker hverandre.

Informant 10: «Det ligger på sett og vis i sakens natur at sjansen for at de blir påvirket av våre oppfatninger er jo en helt annen når vi sitter og snakker sammen enn når vi sitter på hvert vårt rom og at det bare er rettsbelæringen. Så blir de jo påvirket på en annen måte, men påvirkningen er på sett og vis gjensidig også. Det ligger jo et element av påvirkning i enhver form for kommunikasjon. Det er ikke noe galt i det. Det man eventuelt må reagere på er den utilbørlige påvirkningen. At man misbruker sin posisjon til å overkjøre dem eller, ja ....»

Ifølge Goffman (1969: 15-16) sitt perspektiv fokuserer man på en kontinuerlig og gjensidig påvirkning i interaksjonen. Et særpreg ved juryordningen var at fagdommerne og jurymedlemmene ikke skulle ha direkte kontakt med hverandre. Man unngikk altså denne gjensidige påvirkningen ved å holde de avskilt. En kan også diskutere om det er lettere å få sin rolle og opptreden gjennomskuet i meddomsretten. Tettere kontakt kan gjøre det vanskelig å

oppretholde sitt skuespill over tid. Begynner andre å tvile på deg og din opptreden står man i fare for å bli tilskrevet diskrediterende egenskaper (Goffman, 1969: 23-24) .

Selv om det ovenfor er diskutert om fagdommerne i meddomsretten har fått en mindre fremskutt rolle som leder av selve rettsprosessen, mener flere av dommerne i utvalget at de på noen områder har fått et større beslutningsansvar. Tidligere avgjorde juryen skyldspørsmålet på egenhånd. I meddomsretten skal nå fagdommerne være med å avgjøre skyldspørsmålet sammen med meddommerne. Dette kan ses på som et nytt ansvarsområde eller, som Abbot (1988: 59) kaller det, ny jurisdiksjon.

Informant 8: «For ellers så kunne man jo si at det var litt deilig for dommerne "å ja, men det er jo juryen som må ta stilling til det her også skal vi bare sørge for en eller annen straffeutmåling hvis det ikke blir frifinnelse". Sånn sett så får vi et større beslutningsansvar i de mest krevende sakene enn det vi hadde.»

Goffman (1969: 24) skriver at enhver interaksjon består av en særegen moralsk karakter og at individer i lys av de egenskapene de besitter utøver et moralsk krav til andre om å bli behandlet slik disse egenskapene krever. På denne måten er samfunnet organisert slik at alle har en rett til å forvente å bli akseptert og behandlet på en passende måte i enhver interaksjon. Noen få av informantene forteller i sine intervjuer at de tidligere har blitt tilskrevet diskrediterende egenskaper av andre fordi de har blitt ansett for å opptre umoralsk i rettsalen. I deres tilfeller hadde de gått for langt i å påvirke juryens beslutning ved å for tydelig gi uttrykk for deres egne synspunkter rundt skyldspørsmålet i rettsbelæringen. Saken ble da anket av tiltalte til Høyesterett hvor den ble prøvd på nytt. I lys av Goffman (1969: 23-24) er dette en beskrivelse på en opptreden hvor det den ene parten ønsker å formidle til andre ikke blir trodd. Igjen blir spørsmålet om fagdommernes påvirkning sentralt og en kan spørre seg om det er enklere for fagdommerne å påvirke meddommerne i det skjulte når de diskuterer skyldspørsmålet sammen. Rettsbelæringen i juriesaker var åpen og synlig for alle som befant seg i rettsalen. Det er kun de som deltar i domskonferansen som får med seg hva som skjer bak de lukkede dørene i meddomsretten. En kan derfor diskutere om det er fare for at den eventuelle påvirkningen ikke

lenger blir oppdaget i meddomsretten. Samtidig kan den nye balansen med fem meddommere og to fagdommere utjevne maktbalansen. Jo flere meddommere, desto enklere kan det være å stå imot et eventuelt press.

Informant 1: «(...) at det er én lekdommer mer og en fagdommer mindre tror jeg kan dytte litt i retning av litt friere, at de blir sterkere og føler seg sterkere og kanskje kan stå sammen bedre. At det er lettere å si seg enig med en lekdommer som sier "ja, han er skyldig" og ikke beslutte seg til fagdommerne.»

Informantene i studien mener at skiftet fra en juryordning til en meddomsrett har ført til at selve spenningen i rettsalen og arbeidshverdagen er borte. Selv om informantene er uenige i om juryordningen burde bli beholdt eller ikke på bakgrunn av rettssikkerheten og det faglige, ønsket samtlige av informantene å beholde ordningen på det personlige plan. Nettopp fordi det tilførte rettsalen forventninger, nervøsitet, press og dramatikk. Jeg forstår det slik ut fra Goffman (1969) sitt dramaturgiske perspektiv at fagdommerne nå generelt sett spiller en litt annen rolle i meddomsretten enn de gjorde med juryordningen. En annen rolle vil gi en annen opptreden og dette vil påvirke selve interaksjonen og samhandlingen i retten. Wackerhausen (2002: 59) skriver at profesjonsidentiteten til en utøver kan påvirkes av faktorer som springer ut fra den enkelte utøver selv, slik som individets motivasjon. Spørsmålet blir da om den endrede dommerrollen påvirker motivasjonen til dommerne. Problemstillingen er kanskje ekstra aktuelt for de informantene som uttrykte misnøye med avskaffelsen av juryordningen. Det kan også diskuteres om en endring i dommernes rolle kan skape forvirring rundt deres forståelse av dommerprofesjonen. Gjennom intervjuene kommer det fram at informantene legger vekt på ulike faktorer når de snakker om hvordan avviklingen av juryordningen har påvirket deres arbeidshverdag. Mens noen mener de har fått en mer tilbaketrukket rolle, mener andre at de har fått et utvidet beslutningsansvar. De er som sagt også uenige om juryordningen i det hele tatt burde blitt avviklet. Dommerne kan sies å mangle en samlet forståelse av hvordan deres profesjon skal forstås og det kan diskuteres om dette kan skape forvirring i forhold til hvordan

dommerne skal utøve sin rolle og profesjon. Dommerne i utvalget kan sies å mangle det Heggen (2008: 323) kaller for en kollektiv identitet.

5.3 Fagdommerne om endringer i relasjonen til meddommerne

I 2019 skrev Borgarting lagmannsrett (Borgarting lagmannsrett, 2019) et brev til justis- og beredskapsdepartementet om deres erfaringer med den nye sammensetningen i straffesaker hvor de nå er fem meddommere og to fagdommere. I brevet skriver førstelagmannen at den nye sammensetningen av fagdommere og meddommere fører til en situasjon hvor den ene gruppen er mer enn dobbelt så stor som den andre. De mener dette kan føre til at det oppstår «uheldige grupperinger» ved at det lettere kan danne seg klikker innad blant meddommerne, og at dette strider imot hele ideen med dommerkollegiet, som nettopp er at det ikke skal være ulike grupperinger underveis (Borgarting lagmannsrett, 2019: 4). I likhet med dette brevet fra Borgarting lagmannsrett var mine informanter opptatt av å kommunisere til meg hvordan samarbeidet og relasjonen var mellom dem selv og meddommerne. Derfor skal jeg i dette kapittelet svare på den tredje underproblemstillingen som omhandler hvordan skiftet fra jury til meddomsrett kan sies å ha endret relasjonen mellom fagdommere og meddommere. Samtlige av informantene i mitt utvalg fortalte at de var misfornøyde med den nye balansen mellom fagdommere og meddommere i meddomsretten. Den ideelle sammensetningen ville ifølge informantene vært fire meddommere og tre fagdommere. De mener dagens sammensetning kan være spesielt utfordrende om de to fagdommerne er uenige i enten juridiske eller prosessuelle spørsmål. Slike uenigheter kan, ifølge informantene, gå utover kvaliteten på avgjørelsene.

Informant 5: «Altså dette har jo litt med ankeinstansens oppgaver å gjøre. Jeg mener at en ankeinstans skal være bedre, kvalitativt bedre, sammensatt enn det en tingrett skal være eller bør være. Og jeg kan ikke se det at det er en, hva skal jeg si, kvalitetsheving for å bruke det uttrykket, å redusere et fagdommerhode og erstatte det med en lekdommer.»

En annen informant trekker frem et annet element når det kommer til den nye sammensetningen av fagdommere og meddommere. Som en rettssikkerhetsgaranti må det i dagens meddomsrett være én fagdommer som dømmer for domfellelse for at tiltalte skal kunne dømmes. Det er denne ordningen som erstatter tilsidesettelsesmuligheten fagdommerne hadde i juryordningen. Informanten mener dette kan bidra til at både fagdommerne og meddommerne kan føle på at det er et skille mellom dem når det kommer til ansvar og stemmenes tyngde i skyldspørsmålet. Dette til tross for at dommerne i utgangspunktet skal ha lik myndighet.

Informant 6: «Også har jo Stortinget bestemt at for å kompensere for denne tilsidesettelsesadgangen som vi hadde før, så må det være minst én fagdommer som stemmer for domfellelse. Og da får du jo litt sånn preg av A- og B-dommere. Hvis fagdommerne nesten har en slags vetorett, mens meddommerne ikke har det. Det er litt vanskelig å forklare til meddommere hvorfor det er sånn. Men hadde det vært tre [fagdommere] – fire [meddommere] så hadde man sluppet det. For da måtte det jo nødvendigvis være én fagdommer med for å at det skulle ha vært fem stemmer for.»

Ut i fra måten fagdommerne i utvalget snakker om sammensetningen i meddomsretten på, kan man finne flere måter å tolke Goffmans (1969: 85) begrep om performance team på. Da juryordningen fantes var det som nevnt et klarere skille mellom fagdommere og lekfolk ved at de fysisk satt fra hverandre og ikke skulle ha direkte kontakt. Dette var det som for folk flest var synlig og skilte de to teamene fra hverandre. I dagens meddomsrett kan det sies at dette skillet ikke er like klart. Det kan til og med diskuteres om det har skjedd en blanding av lagene. Det kan være vanskelig for folk utenifra å se fagdommerne og meddommerne som to ulike lag da de opptrer sammen som én gruppe og sitter samlet i rettsalen, men gjennom intervjuene kom det frem at fagdommerne selv mener det er et klart skille mellom meddommerne og dem selv. Dette ble tydelig ved at de omtalte seg selv som «fagdommerne» og meddommerne som nettopp «meddommere». Ingen henviste til et felles kollegium av «dommere». I tillegg skiller informantene på kunnskapen de selv sitter med i forhold til meddommerne ved at de flere ganger påpeker en juridisk ekspertise som meddommerne ikke har.

Informant 2: «Og det er jo verdifullt at vanlige, altså ikke vanlige da (latter), men ikke-jurister får innsyn i [hvordan] rettsprosessen virker for å opprettholde tillitten til systemet, ikke sant. (...) Altså de aller fleste jurymedlemmer er jo selvfølgelig veldig fornuftige mennesker. Like fornuftige som dommerne, og sikker mange av dem mer fornuftige, men de mangler jo den juridiske skoleringen også da (...).»

Siden fagdommerne konstant skiller mellom dem selv og meddommerne kan dette ses i lys av begrepet om social closure. Som nevnt tidligere beskriver begrepet en profesjons forsøk på å avgrense seg fra andre profesjoner (Abbott, 1988: 95). Måten fagdommerne i utvalget hele tiden opprettholder et skille mellom dem selv og meddommerne i måten de ordlegger seg på, kan forstås som et forsøk på å lukke profesjonen. Fagdommerne skaper et skille mellom «oss» og «de andre» og sørger dermed for at meddommerne blir holdt litt på avstand. I lys av en slik kritisk tenkning hindrer fagdommerne dermed at meddommerne får tilgang på deres privilegier i form av status, kunnskap og makt (Abbott, 1988: 95).

Når to team går inn i en interaksjon med hverandre mener Goffman (1969: 195) at det alltid vil være et team som vil ha en generell høyere prestisje enn det andre. Det vil med andre ord alltid være en skjev maktbalanse i interaksjonen. Dette kan ses både i juryordningen og meddomsretten. Med juryordning kom dette til uttrykk ved at fagdommerne kunne sette juryens kjennelse til side om de mente det var grunnlag for det. På denne måten hadde fagdommerne til syvende og sist det siste ordet. I meddomsretten er man igjen tilbake til diskusjonen om fagdommernes eventuelle påvirkning på meddommerne. I påvirkning ligger det også makt. Vanligvis er det normalt å tenke at det er det teamet med lavest prestisje som må tilpasse seg situasjonen (Goffman, 1969: 195) og det er dette som noen av informantene mener er faren med meddomsretten. I tillegg kan preget av A- og B-dommere, som informant 2 snakket om ovenfor, bidra til den skjeve maktbalansen ved at meddommerne kan føle at deres stemme ikke teller like mye. Likevel er det av og til slik at teamet med høy prestisje og makt senker sine barrierer for å oppnå større likhet i samhandlingen (Goffman, 1969: 195). Det er dette flere av informantene forklarer at de forsøker å gjøre når de understreker at de i samtalene med meddommerne fokuserer på å gi rom for alles holdninger, tanker og synspunkter.

Informant 9: «Men vi er jo veldig opptatt av at vi i alle diskusjoner med meddommerne skal passe på at alle kommer til ordet, at alle skal føle seg trygge nok til å si sin mening, at de skal bli møtt med respekt og at ingen skal overkjøre andre. (...) Jeg tenker at vi får ikke gjort noe med at vi i kraft av rollen sikkert har en sterk påvirkningskraft [med tanke på] det vi sier og mener, men samtidig så prøver vi jo å demme opp for det ved å hele tiden passe på at alle får sagt sitt og passe på at man spør, særlig om skyldspørsmålet, meddommerne først før vi flagger hva vi mener.»

Siden fagdommerne og jurymedlemmene ikke skulle ha kontakt med hverandre hadde de også egne *backstage* å trekke seg tilbake til. Her kunne de for et øyeblikk tre ut av sine roller og planlegge deres neste opptreden både som individer og som team. Dette kan ha gjort de bedre i stand til å spille sine roller i *front stage* (Goffman, 1969: 129-130). Også dette er annerledes i meddomsretten og kan påvirke hvordan aktørene utspiller sine roller. Ved at fagdommerne og meddommerne nå trekker seg tilbake til samme *backstage* kan det spille inn på interaksjonen dere imellom. Hvis de ulike dommerne ikke er trygge nok på hverandre til å tørre å slippe sin opptreden i *backstage* vil deres opptreden kunne fortsette i det som egentlig skal være «pauserommet». Dette kan resultere i at de involverte ikke tør å si det de mener eller vise sitt sanne jeg. Den gjensidige påvirkningen og manipuleringen kan dermed fortsette på bakrommet og i domskonferansen. Det kan også medvirke til at fagdommerne og meddommerne ikke får sluppet av ordentlig i pausene underveis i rettsaken og minske muligheten til å luften egne tanker og følelser på en uanstrengt måte. Ifølge en av informantene er det viktig å kunne dele inntrykk på bakrommet med kollegaer. Alt dette kan virke inn på interaksjonen i domskonferansen og tilslutt skyldspørsmålet. Goffman (1969: 116) kaller dette for «arbeidskontroll» og skriver at: «Obviously, control of backstage plays a significant role in the process of “work control” whereby individuals attempt to buffer themselves from the deterministic demands that surround them».

Informant 11: «(...) men altså det skjer utrolig mye komisk og det skjer mye som gjør inntrykk. Og det å kunne dele det med noen, det er en veldig bra ting. Spesielt det at nesten alle sakene har en form for komikk over seg. Men den er

veldig viktig tenker jeg når du er dommer. For da får vi ventilert mye. Så når vi er tre stykker så kan vi gå på bakrommet, og jo verre og grovere og mer menneskelig sett dårlig saken er, desto større tror jeg behovet er for å ventilere litt. Og det gjør vi jo. Men det å ha et skråblikk hva humor, tror jeg er skikkelig viktig.»

Det er ikke bare et skifte i backstage som har skjedd i overgangen fra jury til meddomsrett, men også en endring i både den personlige fronten og settingen som tilhører front stage (Goffman, 1969: 32-35). Da juryen og fagdommerne satt atskilt var de tydelig skilt fra hverandre ved klærne de hadde på seg. Mens lekmennene i juryen hadde på seg vanlige klær, satt fagdommerne med sorte kapper. Den symbolske klubben fagdommerne bruker bidrar også til et skille mellom dommerne og lekmennene og blir nesten en metafor for maktskillet mellom dem. Lekmennene satt også for seg selv på noe som kan ligne på tilhørerbenker på siden av salen, mens fagdommerne satt opphøyd på eget podium ansikt-til-ansikt med partene i saken. Igjen er dette skillet betydelig minsket i meddomsretten. Nå sitter de fem meddommerne på samme podium som fagdommerne, ansikt-til-ansikt med partene og iført de samme sorte kappene. En kan altså si at fagdommerne og meddommerne nå også tilhører samme front stage. Det kan diskuteres om dette kan påvirke profesjonsidentiteten til fagdommerne. Wackerhausen (2002: 59) mener at profesjonsidentiteten kan endres ved hjelp av ytre faktorer slik som den fysiske arkitekturen og rominndelingen profesjonsutøveren befinner seg i. På bakgrunn av dette er det rom for å si at dommernes profesjonsidentitet kan bli påvirket av at deres front stage er endret.

Informant 8: «Også prøver vi da, ikke sant, litt med at vi sitter på et litt høyere podium og at vi har kapper og alt mulig sånt. Som også er en måte å minne oss på at du forvalter et beslutningsansvar her som er veldig viktig, så skjerp deg nå. Nå sitter du med kappen der og klubba og alt mulig.»

Det kan altså diskuteres om fagdommernes relasjon til meddommerne har endret seg. Fagdommerne kan bli forstått som en egen enhet eller et eget team, men de kan også bli

oppfattet som et større kollegium sammen med meddommerne. Uansett vil det utspille seg en ny form for gruppedynamikk nå som skillet mellom front stage og backstage har endret seg og på mange måter blitt mindre. Den endrede gruppedynamikken kan også bringe med seg en ekstra utfordring når det kommer til maktbalansen mellom fagdommere og meddommere i retten. En utfordring det er spesielt viktig at fagdommerne er oppmerksom på i lys av sin rolle som «eksperter» (Christoffersen, 2011: 27; Laursen et al., 2005: 21; Molander & Terum, 2008: 18). Det kan også diskuteres om relasjonen mellom fagdommere og meddommere, samt profesjonsidentiteten til fagdommerne, er påvirket av at den personlige fronten til fagdommerne nå er den samme som meddommerne sin. Det synlige skillet mellom fagdommerne og meddommerne har på denne måten blitt betydelig mindre.

Igjen er spørsmålet om fagdommernes endrede relasjon til meddommerne er så stor at det kan påvirke dommernes forståelse av dommerprofesjonen. Og igjen står maktbalansen mellom fagdommerne og meddommerne sentralt i diskusjonen. Ut ifra en kritisk forståelsesmåte av profesjonen ses dommernes forsøk på å lukke profesjonen, social closure, som en måte å beskytte seg selv og sin prestisje på (Abbott, 1988: 95). Om dette forsøket, eller maktkampen, blir synlig for befolkningen og meddommerne kan det ha konsekvenser for profesjonen i den form at det kan påvirke befolkningens tillit til dommerstanden, domstolene og den måten retten er organisert på. Noe som ifølge det funksjonalistiske perspektivet er helt nødvendig for profesjonens overlevelse (Christoffersen, 2011: 27; Laursen et al., 2005: 21; Molander & Terum, 2008: 18). Mister befolkningen tillit til dommerne som en «ekspertgruppe» og arbeidet dommerne gjør, vil det kunne påvirke deres arbeid i form av mindre lønn, status og selvbestemmelse (Christoffersen, 2011: 26; Laursen, 2004: 26). Befolkningen kan se seg etter andre steder å få løst sine tvister på, slik som at flere samtykker til konfliktråd i stedet for å ta konflikten til retten. Blir maktkampen holdt skjult for befolkningen påvirker også dette deres arbeidshverdag ved at dommerne kan kjempe til seg mer av de samme privilegiene og det vil kunne skje en ytterligere profesjonalisering (Laursen et al., 2005: 20).

5.4 Fagdommerne om institusjonelle endringer

Dette underkapittelet vil kort ta for seg noen bakenforliggende faktorer til det prosessuelle skiftet og si noe om hvordan disse pådriverne kan sies å ha påvirket dommerhverdagen. Temaene som blir tatt opp i kapittelet kan altså ikke ses som en direkte konsekvens av skiftet fra juryordning til meddomsrett. Jeg velger likevel å inkludere dette i analysedelen da det kan diskuteres om disse pådriverne har hatt noe å si for endringene i informantenes arbeidshverdag og forståelse av sin egen profesjonsidentitet. Temaene som analyseres er også noe informantene selv tok opp som viktige endringsfaktorer i sine intervjuer.

Det kan diskuteres om de institusjonelle endringene bidrar til uoverensstemmelser mellom praktiker nivået og det institusjonelle nivået når det kommer til dommernes profesjonsidentitet. At det, med andre ord, er uenighet om oppfatningen av profesjonen mellom de som setter føringer på det overordnede planet og yrkesutøverne selv. Dette kommer frem av at alle fagdommerne ikke er enige i skiftet fra jury til meddomsrett. Resultatet kan være at disse fagdommerne føler de må tilpasse seg en hverdag og et system de mener er dårligere egnet til å bevare rettssikkerheten. Dette kan gå utover arbeidsmotivasjon til fagdommerne. Samtidig kan man snu på det og si at de fagdommerne som følte at juryordningen ikke var en god løsning kan ha følt på det samme i mange år. Poenget er at hvis uenigheten innad i dommerstanden om hvilket system som fungerer best blir for stor, kan det få konsekvenser for profesjonens behov for en samlet forståelse av dens oppgaver og identitet. I lys av Wackerhausen (2002: 54) sitt perspektiv kan dette true hele profesjonens eksistens ved at det skaper misnøye, friksjoner og splid innad i dommerstanden. Blir uenighetene synlig for befolkningen kan man se for seg at dette kan påvirke befolkningens tillit til dommerstanden og rettssystemet.

Internasjonalisering eller tidsbruk?

Som det fremkommer av bakgrunnskapittelet ble juryordningen utsatt for internasjonalt press. Da jeg spurte informantene om det hadde skjedd endringer i deres arbeidshverdag opp igjennom deres karriere som fagdommere, var det noen få av informantene som pekte på en økende internasjonalisering. Nærmere bestemt at internasjonal lovgivning har fått en langt større betydning for innholdet i den norske retten enn tidligere (Sand, 2017: 160). Informantene mener at denne trenden har vært med på å påvirke deres arbeidshverdag ved å gjøre ankesakene i lagmannsretten mer kompliserte. De trekker spesielt frem internasjonaleforhold som EØS- og EFTA-reglementet.

Informant 9: «Altså vi har jo, og det er i forhold til for hundre år siden, det er mange kjempe kompliserte saker. (...) Så det er jo mange mye mer kompliserte spørsmål enn det var for 100 år siden og med mye internasjonalt i mange sammenhenger også.»

Informantene mener at de kompliserte sakene påvirker hvordan de jobber ved at de må ta i bruk et lovverk som stadig er i endring ved at det blir inkorporert nye folkerettslige bestemmelser i vår nasjonale rett. Ved å påvirke dommernes arbeidshverdag kan det også diskuteres om slike endringer påvirker fagdommernes profesjonsidentitet. Ifølge Wackerhausen (2002: 53) kan overindividuelle organisasjoner og institusjoner sette føringer for hvordan en profesjon skal utøves og legge føringer for hva som kan forventes av den enkelte profesjonsutøveren. EØS- og EFTA-reglementet legger ifølge informantene i utvalget slike føringer ved at det påvirker lovene informantene må forholde seg til i sin arbeidshverdag.

Informant 4: «(...) Pluss at det har jo blitt mer nødvendig å bruke internasjonale kilder enn det vi gjorde i starten. Mer sammensatte rettskildebilde av hva som kan brukes og tas hensyn til i avgjørelsen.»

En annen informant påpeker hvordan internasjonaliseringen kan ha påvirket deres arbeidshverdag på en annen måte. I sitt intervju snakker vedkommende om en barnevernssak

som har gjort at Norge har blitt dømt av EMD for brudd på menneskerettighetene. Informanten forklarer hvordan slike hendelser kan få fagdommerne til å tenke annerledes og tilpasse seg nye holdninger og samfunnsskifter. Utsagnet til informanten er et tydelig bevis på at internasjonale avgjørelser og bestemmelser kan virke inn på hva profesjonsutøveren skal representere av verdier og holdninger (Wackerhausen, 2002: 53).

Informant 3: «Men det hender jo at Norge blir dømt i EMD, så det er ikke alltid vi ... Og det må vi respektere syntes jeg. (...) Vi må også tilpasse oss og må lytte til andres oppfatning, for vi kan ta feil vi òg. I den forstand at vi blir for opphengt i og sikre på at vårt syn på verden er riktig.»

Mer komplisert juss på grunn av inkorporering av folkerett kan ha bidratt til at juryen måtte ta stilling til vanskeligere juridiske spørsmål. Fagdommernes rettsbelæring kan på bakgrunn av dette også ha blitt oppfattet som mer komplisert å forstå for lekmennene i juryen. Juryens evne til å behandle vanskelige saker og enkelte bevisstema ble, som vist i bakgrunnskapittelet, sett på som en ulempe og brukt som et argument for å avskaffe ordningen (Løvlie, 2009: 93).

Informant 6: «Jeg for min del innleder jo domskonferansen ved å snakke litt om generelle prinsipper og litt kort om jussen og hva som er problemstillingen og slik, sant? Men ikke like grundig som før. For før måtte en jo ta alt i rettsbelæringen. Så måtte man bare håpe at juryen hadde fått med seg det en hadde sagt selv om det var veldig masse. Men nå kan jeg jo ta litt ting etterhvert.»

Ikke alle informantene er enige i at fagdommerne i dag står ovenfor mer komplekse saker i lagmannsrettene som følge av internasjonalisering, men mener at det heller er selve tidsbruken i lagmannsretten som beveger seg. Informantene mener det kan skyldes flere mekanismer, men at det i hovedsak har noe med et skifte i rettsalkulturen å gjøre. I dag er det, ifølge informantene, et stort press på at man skal høre alle. Fornærmede og tiltalte sitter med en forventning om å bli hørt på en annen måte enn tidligere. Igjen er vi inne på noe av det som kan sies å være en del av fornærmederevolusjonen. Informantene mener dette er en negativ utvikling som påvirker deres arbeidshverdag ved at alle rettsaker tar lengere tid og blir mer omfattende enn nødvendig.

Informantene beskriver også at de kan bli tilskrevet diskrediterende egenskaper hvis deres opptreden i retten bryter med forventningene partene i saken har til de som dommere, samt rettens gang (Goffman, 1969: 23-24).

Informant 11: «Men du har fått noen forventninger om at i retten så skal folk få snakke ut og bli hørt. Som dommer kan du bli oppfattet som umusikalsk hvis du prøver å presse ned det der til det du trenger. Jeg trenger jo nesten ingen ting av det der. Det er veldig lite i en sånn forklaring jeg trenger å høre. Vi har laget en annen kultur for det.»

En eventuell endring i rettsalkultur kan forstås som en pådriver til endringen fra juryordning til meddomsrett. Det kan diskuteres om lange og utfyllende forklaringer kan ha ført til vanskeligere og lengere drøftelser for juryen. Vanskeligere drøftinger kan også ha gjort det vanskeligere for juryen å plukke ut den informasjonene som er relevant. Som nevnt tidligere var effektivitetshensyn et viktig argument i avviklingen av juryordningen (Løvlie, 2009: 99). Det kan derfor argumenteres for at både internasjonaliseringen og endring i rettsalkulturen kan ha vært en bakenforliggende faktor til det prosessuelle skiftet, og der igjennom ha påvirket informantenes arbeidshverdag.

Økonomi og budsjettkutt

Wackerhausen (2002: 59) mener at profesjonsidentiteten kan bli påvirket av institusjonens økonomiske vilkår på det han kaller for det «individuelle praktivernivået». På denne måten knytter han økonomi opp mot den enkelte utøvers praksis (Wackerhausen, 2002: 56). Noen av informantene trakk nettopp frem den økonomiske situasjonen til lagmannsrettene da jeg spurte om endringer i arbeidshverdagen. Flere av informantene nevnte at en stor endringsfaktor for dere var konsekvensene av statlige budsjettkutt. De forteller at regjeringen i 2015 innførte avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen (ABE-reformen) som hvert år kutter litt av budsjettet til alle statlige virksomheter. Noen av informantene mener de først og fremst blir påvirket av reformen ved at de blir tvunget til å nedbemanne. Videre legger de vekt på at nedbemanningen fører med seg andre endringer slik som større arbeidsmengde og lengere arbeidsdager.

Informant 7: «Arbeidshverdagen min blir endret fordi det stadig blir mer å gjøre og vi får kutt i budsjettene, om ikke totalt så er det mye som går bort til noen investeringer og slikt. Så arbeidshverdagen har sånn sett kanskje blitt tøffere (...)»

Som nevnt i kapittel 2 var en av argumentene for avviklingen av juryordningen at dette rettssystem var mer ressurskrevende å gjennomføre enn det meddomsretten er (Løvlie, 2009: 99). Kutt i statlige budsjett kan derfor forstås som en pådriver til prosesskriftet, samtidig som det spiller inn på fagdommernes arbeidshverdag i meddomsretten og deres forståelse av egen profesjonsidentitet, ved at det legger føringer for hvordan dommerne skal utføre sitt arbeid.

To-instansreformen

Da jeg snakket med informantene om endringer i arbeidshverdagen nevnte flere av informantene to-instansreformen fra 1995. Før reformen trådte i kraft begynte alle de alvorligste straffesakene som kunne ha strafferamme på over seks år i lagmannsrettene, mens de øvrige sakene begynte i tingretten (Prop. 53L (2018-2019), 2019: 11). I lys av Wackerhausen (2002: 53) sitt perspektiv kan to-instansreformen sies å ha påvirket arbeidshverdagen og profesjonsidentiteten til fagdommerne på et overindividuellt plan. Stortinget har her gått inn og lagt føringer for hva som kan forventes av den enkelte profesjonsutøveren i form av å organisere deres hverdag. Informantene mener selv at reformen har bidratt til store endringer i deres profesjon.

Informant 4: «To-instansreformen endret jo mye. (...) Før det så startet jo alle alvorlige saker i lagmannsretten og skyldspørsmålet ble bare avgjort én gang. Så det var en stor, og veldig viktig, på den måten at nå starter alle saker i tingretten også går de oppover.»

Det informantene legger vekt på av endring når de snakker om to-instansreformen er at de etter dette fikk flere og mer alvorlige straffesaker å ta stilling til i lagmannsretten. Et argument for å avvikle juryen var nettopp det at juryens evne til å behandle komplekse og alvorlige saker ikke ble sett som tilstrekkelig (Løvlie, 2009: 93). I tillegg er det én informant som legger vekt på at med flere straffesaker kom også et økt behov for flere dommere. Dette står i sterk kontrast til det informantene sier de opplever av budsjettkutt og nedbemanning. Samme informant legger også vekt på at reformen førte til en forskyvning i balansen mellom de ulike sakstypene dommerne behandler.

Informant 10: «Slik at man fikk at lagmannsretten ble en alminnelig ankeinstans over alle dommene fra tingretten, i alle typer saker, det var en svært stor endring. Det medførte også et behov for flere dommere. Tidligere, det er også en stor forskyvning, balansen mellom sivile saker og straffesaker, mens man hadde veldig overvekt av sivile saker før så er det jo blitt omtrent 50/50 nå.»

To-instansreformen førte med andre ord med seg store organisatoriske endringer for fagdommerne og bidro i stor grad med å endre deres arbeidshverdag. Det er helt klart at fagdommerne gjennom denne reformen har fått kjenne på hvordan overinstitusjonelle føringer kan prege dem som individer, deres arbeidshverdag og selve arbeidet de utfører.

Teknologiske endringer

Noen av informantene trekker også frem teknologiske endringer som noe som har påvirket deres arbeidshverdag. Det kommer frem av intervjuene at informantene ikke er enige i hva de synes om disse endringene. Igjen blir det tydelig at informantene i studien ikke er enige om den relative betydningen av dommerprofesjonen og at det mangler en manglende kollektiv identitet (Heggen, 2008: 323; Laursen et al., 2005: 20). Først og fremst trekker noen av informantene frem at de mener teknologi kan virke tidsbesparende under en rettsak. De mener at det kan være lettere å finne frem i dokumenter digitalt enn at de fysisk må blå opp i tykke ringpermer i saker

hvor det finnes mye dokumentasjon og lange sakspapirer. Som allerede nevnt var effektivitetshensyn et av argumentene til å avvike juryordningen (Løvlie, 2009: 99). Derfor kan den teknologiske utviklingen ses på som en bakenforliggende faktor som har bidratt til det prosessuelle skiftet fra juryordning til meddomsrett.

Informant 1: «Men i store saker med masse dokumenter hvor dommerne hele tiden skal bla opp, så er det klart at der sparer du mye tid på sånne lange økonomiske saker og sånn.»

Det er ikke alle informanter som er enige i at den teknologiske utviklingen kun bringer med seg positive sider. En informant uttrykker en bekymring for hvordan den teknologiske overgangsfasen skal utarte i overgangen fra juryordning til meddomsrett, og mener at teknologien kan spille inn på kommunikasjonen mellom fagdommerne og meddommerne.

Informant 8: «Hvis vi skal sitte med alle dokumentene digitalt, sånn som opplegget er nå så skal de [meddommerne] bare ha såkalte slaveskjermer, men før så ville jo de sitte med et papirutdrag også kunne de sitte og lese og bla når dette ble dokumentert. Også kan de lese på det sånn og sånn, men nå har de det [dokumentet] så lenge det skjermbildet vises på skjermen og når det ikke vises der lenger så får ikke de sett på det. Mens vi har det jo. For vi har det jo på PCene våre. Så det er en sånn ubalanse der. Så det tenker jeg for sånne, mange, noen meddommere vil jo kanskje tenke at det er greit, mens andre vil jo kunne titte mer på det dokumentet.»

Informanten forklarer at meddommerne får dokumentene vist på egne skjermer foran seg når de refereres til i retten, men at det så forsvinner igjen. Lekdommerne er da avhengige av å enten huske eller ta notater til dokumentene for å huske relevansen. Juryens evne til å behandle komplekse saker ble sett på som en ulempe og talte derfor for avviklingen av juryssystemet (Løvlie, 2009: 93). Legger man dette argumentet til grunn kan det diskuteres om meddommerne,

med den nye teknologiske utviklingen, ikke er bedre egnet enn juryen til å ta avgjørelser i vanskelige saker. Dette fordi meddommerne i større grad er avhengig av å huske eller skrive ned informasjon de mener er relevante for å kunne avgjøre skyldspørsmålet. I juryordningen hadde lekmennene hele tiden de viktigste dokumentene foran seg. Utsagnet til informantene kan tolkes slik at vedkommende mener dette kan bli for komplisert for meddommerne underveis i en rettsak. En rettsak kan ofte ta brå vendinger og det kan være mye informasjon på kort tid. Om meddommerne ikke får med seg den informasjonen som er nødvendig for å få tatt riktige avgjørelser går dette ut over rettssikkerheten til tiltalte i saken. Som nevnt tidligere innebærer rettssikkerhetsbegrepet at rettslige avgjørelser skal tas på bakgrunn av all relevant informasjon (Aubert, 1980: 53; Bernt & Mæhle, 2007: 376; Bernt & Rasmussen, 2003:42; NOU 2009: 15, 2009: 60).

6. Endringer i fagdommernes arbeidshverdag og profesjon

Problemstillingen «På hvilken måte påvirker den prosessuelle endringen fra juryordningen til meddomsrett lagdommernes arbeidshverdag? Og er endringene store nok til at det påvirker dommernes egne forståelse av profesjonen og profesjonsidentiteten?» har blitt undersøkt ved å intervju elleve dommere fra fire ulike lagmannsretter i Norge. Analysen i forrige kapittel har fokusert på hvordan informantenes dommerhverdag har endret seg i skiftet fra jury til meddomsrett og svart på underproblemstillingene som omhandler endringer i fagdommernes verdier, rolle og relasjoner. Mine funn beskriver en endring i arbeidshverdagen til dommerne i form av en ny måte å tenke rundt rettssikkerhet på, en ny dommerrolle og en ny relasjon mellom fagdommere og meddommere. Likeså viser intervjuene og analysen at bakenforliggende faktorer som internasjonalisering, rettssalkultur, tidsbruk, økonomi, to-instansreformen og den teknologiske utviklingen har bidratt til endringer i informantenes arbeidshverdag. I tillegg viser analysen at alle disse endringene kan påvirke både fagdommernes forståelse av egen profesjon, samt at det kan påvirke deres profesjonsidentitet. Slik det fremkommer av analysen kan ikke mine funn oppfattes som entydige eller komplette, men kan bidra med å belyse en liten del av en kompleks samfunnsutvikling. I dette kapittelet skal funnene fra analysen kort diskuteres i et større faglig perspektiv. Kapittelet er delt inn i fire underkapitler som er organisert etter hovedfunnene i analysedelen.

6.1 Fra tiltalte til fornærmede - en endret rettssikkerhetstanke

Som analysen viser har fagdommerne i utvalget forskjellige syn på om det er juryordningen eller meddomsretten som best mulig sikrer rettssikkerheten i de norske lagmannsrettene. Noe som kan tolkes som at de er uenige i den relative betydningen av deres egen profesjon og selve utførelsen av deres samfunnsmandat (Laursen, Moos, Olesen, & Weber, 2005: 20). Likevel er hovedvekten av informantene enige i at det har skjedd en dreining i måten fagdommerne tenker rundt rettssikkerheten på. Det kommer frem av intervjuene en tendens hvor fornærmedes rettssikkerhetskrav i en straffesak har gått fra å ha en birolle til å få et større fokus i strafferettspleien. Informantene mener dette er noe som har preget deres arbeidshverdag ved at denne utviklingen har fått et større fokus i den nye meddomsretten. Informantene i utvalget utviser i stor grad en funksjonalistisk forståelsesmåte av sin profesjon hvor hensynet til partene,

både tiltalte og fornærmede, står sentralt i beslutningene som tas (Christoffersen, 2011: 27; Laursen et al., 2005: 21; Molander & Terum, 2008: 18). De har vist gjennom intervjuene at vurderinger rundt rettssikkerhet har en stor plass i deres arbeidshverdag.

Debatten rundt fornærmedes rolle i straffesaker har pågått lenge. Allerede i 1992 ble fornærmedes posisjon grundig vurdert i NOU «Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre». Utredningen førte til at det ble gjort flere endringer i den daværende straffeprosessloven og fornærmede fikk blant annet bedre innsyn i sin egen sak (NOU 1992: 16, 1992). I 2001 gjennomførte Robberstad (2002) en komparativ undersøkelse av fornærmedes straffeprosessuelle stilling i de nordiske landene. I rapporten «Kontradiksjon og verdighet» (Robberstad, 2002) blir det foreslått en rekke forslag til lovendringer som skal styrke fornærmedes rettigheter. Blant disse er nye muligheter og utvidelser for fornærmede til å delta og påvirke i straffesakene, samt bedre muligheter til å holde seg informert om egen sak. Videre ble det i et lovforslag fremsatt av regjeringen i 2007 ytret ett ønske om å gi fornærmede mulighet til å bli part i gjeldende straffesak med fulle partsrettigheter. I lovforslaget skrev regjeringen at mange fornærmede hadde gitt uttrykk for at det daværende systemet kunne oppfattes som en tilleggsbelastning i straffeprosessen, og at de ønsket å endre straffesystemet slik at alle parter kunne føle seg som fullverdige deltakere. Videre ønsket de at alle parter skulle ha prosessuelle rettigheter som kunne gjøre dem i stand til å ivareta egne interesser (Ot.prp. nr. 11 (2007-2008), 2007). Det har med andre ord skjedd store rettighetsorienterte endringer når det kommer til fornærmedes rolle i straffesaker de siste årene. Debatten rundt fornærmedes rettigheter i straffesaker understreker dermed det informantene i min studie sier og bygger under det informantene kaller for fornærmederevolusjonen. Nærmere bestemt at det har blitt et større fokus på fornærmedes rolle i straffesakene.

Det kommer frem gjennom intervjuene at informantene i denne studien mener skiftet fra jury til meddomsrett kan ha bidratt til en mer rettferdig behandling av de kravene fornærmede har i lys av sin rolle. Jeg forstår informantene til dermed å ha en positiv vinkling på sine svar, og at de kan sies å nærme seg en funksjonalistisk forståelsesmåte av sin profesjon ved å sette hensynet til partene høyt. Likevel har det i de senere årene vært hevdet at fornærmedes styrkede rolle ikke bare er en udelt positiv utvikling (Dullum, 2016: 220). Blant annet diskuteres det om en styrking

av fornærmedes stilling kan bidra til å svekke rettssikkerheten for tiltalte. Johnsen (2003) hevder for eksempel at ved økt deltakelse av fornærmede i en straffesak står man i fare for å svekke prinsippet om at straffeforfølgelsen skal foregå upartisk og objektivt. Dette står i kontrast til definisjonen av rettssikkerhet som denne studien viser til, nemlig at rettssikkerhet er noe som angår hver enkelt av borgerne (Aubert, 1980: 53; Bernt & Mæhle, 2007: 376; Bernt & Rasmussen, 2003: 42; NOU 2009: 15, 2009: 60). En av informantene i denne studien uttrykte et ønske om mer informasjon om fornærmede under rettsaken. Robberstad (1999: 367) mener dette kan bidra til at dommerne lever opp til det objektivitetskravet som gjelder. Hun mener mer informasjon bidrar til at rettens ansvar for å få saken ordentlig opplyst blir oppfylt, og ser dermed ikke at en økning av det subjektive innslaget i retten som en ulempe. En annen negativ konsekvens av fornærmedes voksende rolle er at det kan sies å være en ambivalens knyttet til rollen. På den ene siden kan et økende fokus på fornærmede bidra til økt verdighet, selvrespekt og en følelse av å bli tatt på alvor. På den andre siden kan det bidra til en opprettholdelse av en offeridentitet med assosiasjoner til hjelpeløshet, objektstatus og passivitet (Dullum, 2016: 221). Noen av informantene i studien trakk frem det som kan kalles for den «subjektive rettssikkerheten» som en viktig del av fornærmederevolusjonen og mener at partenes opplevelse av en riktig og hensynsfull behandling er viktig for rettssikkerheten. Robberstad (1999: 367) mener imidlertid at slike momenter kan forkludre rettssikkerhetsbegrepet. Hun forklarer at ved å trekke inn flere ulike verdier under rettssikkerhetsbegrepet kan det bli vanskeligere for aktor, og i dette tilfellet dommerne, å hankses med de konfliktene som kan oppstå mellom de ulike verdiene. Likevel nyanserer hun sitt syn, og tilnærmer seg informantenes perspektiv, ved å si at en hensynsfull behandling i retten kan sørge for at fornærmede får forklart sitt ståsted slik at alle sakens sider blir belyst. Samtidig kan det at informantene i denne studien tillegger rettssikkerhetsbegrepet ulik betydning komplisere forståelsen av begrepet og hvordan det skal brukes i praksis. Borgarting Lagmannsrett og Forsvarergruppen av 1977 pekte på en utfordring med fornærmedes økende plass i strafferettssystemet i høringsrunden til den nye straffeprosessloven som kom i 2008 (Ot.prp. nr. 11 (2007-2008), 2007: 24). Deres argument var at «falske fornærmede», altså fornærmede som ikke snakker sant, ikke måtte få plass i rettergangen. Departementet avviste imidlertid argumentet og mente at prosessuelle rettigheter ikke må begrenses til dem man på forhånd mener også har materiell rett (Ot.prp. nr. 11 (2007-2008), 2007: 24).

Resultatene fra min avhandling underbygger altså den tidligere debatten som ønsket å forbedre fornærmedes rettslige stilling i straffesakene. Informantene mener det er lettere å ta stilling til fornærmedes sivile rettskrav i meddomsretten enn det var med juryordningen. Ellers fraviker resultatet i min avhandling med den eksisterende litteraturen og den aktuelle debatten på den måten at informantene kun legger vekt på de positive sidene ved fornærmederevolusjonen, og sånn sett kan sies å skape et mer ensidig bilde. Informantene unnlater å snakke om det Mathiesen (2011: 45) ville ha kalt for de utilsiktede virkningene. Samtidig er det viktig å påpeke at informantene ikke direkte ble spurt om negative og positive sider ved denne utviklingen, men valgte selv å bringe opp temaet i sine intervjuer. Svarene kunne ha blitt annerledes om informantene hadde blitt spurt konkret om dette utviklingstrekket. Av analysen kommer det likevel frem at skiftet fra juryordning til meddomsrett har utfordret fagdommernes tanker og holdninger om rettssikkerheten til de ulike involverte partene, og at det kan sies å være en bevegelse fra å kun tenke på tiltalte til å nå også tenke på fornærmede.

6.2 Én dommer, flere roller

Av analysen kommer det frem at fagdommerrollen kan sies å ha endret seg med det prosessuelle skiftet fra juryordning til meddomsrett. Mens noen av informantene mener de har fått en mindre fremskutt rolle i meddomsretten, mener andre av informantene at deres beslutningsansvar er større. Dette kan tolkes som at det har vært en endring i dommerrollen på flere områder. Det sprikende svaret til informantene kan også være et uttrykk for en komplisert tematikk det ikke finnes et enkelt svar på. I tillegg kommer det frem av analysen at dommerne nå spiller en annen opptreden en tidligere. En opptreden hvor det er et mindre skille mellom fagdommerne og meddommerne og hvor opptreden lettere kan gjennomskues. Samtidig er det en opptreden som informantene selv beskriver som mindre spennende enn deres opptreden under juryordningen. Svarene til informantene kan tolkes som et uttrykk for at det prosessuelle skiftet har ført til et brudd med gamle tradisjoner.

Kolflaath (2018) skriver at fagdommere har en dobbeltrolle når det kommer til domskonferansen i straffesaker. Henholdsvis skal fagdommeren fungere som både beslutningstaker og

tilrettelegger. Mine intervjuer kan virke underbyggende på dette utsagnet. Ifølge Kolflaath (2018) skal fagdommeren tilrettelegge for at domskonferansen blir strukturert og styrt på en hensiktsmessig måte. Fagdommeren skal også legge til rette for en saklig og ordentlig diskusjon og at meddommerne blir behandlet med respekt. I tillegg skal fagdommeren, som en portvokter, dele sin kompetanse på en slik måte at det er forståelig for meddommerne. Når informantene jeg har intervjuet sier de legger vekt på å gi rom for alles holdninger, tanker og synspunkter i samtale med meddommerne, er det nettopp denne tilretteleggingen de peker på. Som det går ut i fra analysen tolker jeg dette, i lys av Goffman (1969: 195), som fagdommernes sitt forsøk på å oppnå større likhet i samhandlingssituasjonen slik at en fruktbar diskusjon rundt skyldspørsmålet kan oppstå. I kapittel 2 skrev jeg at en av hovedgrunnene til avviklingen av juryordningen var at juryen ble ansett som uegnet til å ta stilling til kompliserte juridiske spørsmål. Det er nettopp derfor det blir lagt vekt på at fagdommerne skal tilrettelegge ved å bidra med sin kompetanse på en lett forståelig måte. Som vist underbygger informantene i studien dette ved å påpeke at de sitter med en annen kompetanse enn meddommerne. Spørsmålet blir da om fagdommerne klarer å formidle deres kunnskap på en god måte, eller om denne kunnskapen er så innarbeidet og selvsagt for fagdommerne at de ikke klarer å fremstille den enkelt og forståelig. Resultatet kan, i lys av Goffman, bli at maktbalansen i interaksjonen mellom fagdommerne og meddommerne blir skjev ved at fagdommerne sitter med kunnskap som meddommerne ikke får tilgang på. Bevisst eller ubevisst kan det forekomme en prosess med social closure (Abbott, 1988: 95). Videre mener flere av informantene at de har fått et større beslutningsansvar i dagens meddomsrett. Dette mener Kolflaath (2018) er den andre siden av dommerrollen. Nemlig at fagdommerne, i tillegg til å være tilretteleggere, er beslutningstakere. Poenget til Kolflaath (2018) er at fagdommerne må klare å skille mellom rollen som tilrettelegger og beslutningstaker. Tilretteleggeren skal legge frem de juridiske rammene for saken uten at det blir farget av beslutningstakerens eventuelle tanker rundt skyldspørsmålet. Klarer ikke fagdommerne å skille mellom de ulike rollene vil det kunne skje en påvirkning på meddommerne ved at fagdommeren som «ekspert» i for stor grad lufter sitt syn på skyldspørsmålet for tidlig i domskonferansen. Som noen av informantene i min avhandling frykter, kan konsekvensen bli at bevisførselen i meddomsretten blir lagt for lavt ved at de har «hørt forklaringen før». Noe som igjen kan gå utover selve diskusjonen rundt avgjørelsen av skyldspørsmålet. Det er denne påvirkningen analysen kobler til begrepet om inntrykksstyring (Goffman, 1969: 15-16). Det at fagdommerne i

denne studien oppleves som å ikke inneha en felles kollektiv identitet, gjør at det også kan diskuteres om de har vansker med å skille de to rollene fra hverandre. Dette på bakgrunn av at det gjennom analysen kommer frem at informantene vektlegger ulike ting som viktig i sin yrkesutøvelse. Både den internasjonale og nasjonale forskningen på dommeratferd underbygger denne påstanden når det vises til ulike faktorer som påvirker fagdommernes avgjørelser (Se for eksempel Blanck, Rosenthal, Hart, & Bernieri, 1990; Edwards, 2003; Grendstad, Shaffer, & Waltenburg, 2010; Grendstad, Shaffer, & Waltenburg, 2012; Grossman, 1966; Rachlinski & Wistrich, 2017; Schei, 2011; Skoghøy, 2010).

Det kan også diskuteres om informantene, siden de la vekt på at de har fått et større beslutningsansvar, også befinner seg i spennet mellom å være en konfliktløser og å ha en felles problemorientert holdning til rettstvistene. En av oppgavene til domstolen er å bidra til å løse konflikter (Aubert, 1980: 56). Rønbeck og Hagen (2007) skriver at den tradisjonelle dommerrollen preges av bevisvurderinger og en rettslig vurdering med det henblikk å finne frem til det «riktige» resultatet. Under juryordningen kunne de tre fagdommerne seg imellom bli enige om de ønsket å sette juryens kjennelse til side eller ikke. Man kan si at de sto mer fritt til å ta avgjørelsene selv. I dagens meddomsrett kan det tolkes som at fagdommerne må innta en mer felles problemorientert holdning sammen med meddommerne når skyldspørsmålet skal avgjøres. Dette innebærer blant annet at fagdommerne og meddommerne arbeider sammen mot å finne løsningsmuligheter på de rettslige tvistene som alle parter er komfortable med, i stedet for at fagdommerne overstyrer juryens avgjørelse hvis de ikke er enige juryens beslutning (Rønbeck & Hagen, 2007). Som vist i analysen kan fagdommerne og meddommerne på denne måten lettere ses på som et samlet lag med en samlet opptreden i dagens meddomsrett (Goffman, 1969: 85). Samtidig må fagdommeren bidra til en effektiv prosessledning ved å sørge for at domskonferansen skrider fremover, uten å påvirke meddommerne i for stor grad gjennom inntrykksstyring (Goffman, 1969: 15-16). Det vil i tillegg være, i lys av fornærmederevolusjonen, til partenes beste at partene ikke i unødvendig lang tid trenger å befinne seg i en uoppklart rettslig posisjon. Min oppgave underbygger dermed det Rønbeck og Hagen (2007) skriver om at dommerrollen både kan oppfattes som ny og annerledes enn tidligere, og at den må utøves på en balansegang mellom forsiktighet og effektivitet.

6.3 Påvirkning, makt og samspill

Det at noen av mine informanter la stor vekt på det såkalte «påvirkningsargumentet» var ikke overraskende. Argumentet har stått sentralt i jurydebatten i mange år. Det ble allerede formulert i 1970 av tidligere høyesterettsdommer Blom (NOU 2011: 13, 2011: 256), og omhandler makt- og påvirkningsforholdet mellom fagdommerne og meddommerne. Som det kommer frem i bakgrunnskapittelet ble argumentet også vist til i 1993 da justiskomiteen valgte å beholde juryordningen (NOU 2011: 13, 2011: 256). Likevel var det ikke alle informantene som var enige i at en meddomsrett fører til en større fare for fagdommernes påvirkning på meddommerne. Disse informantene la større vekt på at et samarbeid mellom fagdommere og meddommere ville bidra til mer rettssikre avgjørelser og så dermed den økte kontakten som et gode. Disse informantene la også vekt på at påvirkningen ville være mer gjensidig mellom partene. På denne måten gir informantene i studien motstridende påstander om hvordan samarbeidet mellom de ulike dommerne fungerer i meddomsretten. Som analysen viser kan slike uoverensstemmelser tyde på at fagdommerne ikke er enige i verken hvordan profesjonen skal forstås eller hvordan den skal utøves (Wackerhausen, 2002: 59). Dette er i tråd med forskning som viser at fagdommere i veldig liten grad forbereder seg på endringer i deres rolle (Se for eksempel Portillo, Rudes, Viglione, & Nelson, 2013: 18).

I 1971 gjennomførte Hauge og Bratholm en undersøkelse der de ønsket å finne ut av hva lekdommerne mente om valget mellom jury og meddomsrett. Gjennom et spørreskjema fant de ut at over 70% av lekmennene mente fagdommerne ville overkjøre meddommerne i en meddomsrett, men i undersøkelsen svarte også det samme utvalget at meddommere lettere ville få oppklart misforståelser når de sitter sammen med fagdommerne i meddomsrettens domskonferanse (Hauge & Bratholm, 1971). Dermed ga undersøkelsen holdbarhet til begge de motstridende argumentene til informantene i mitt utvalg. I samme studie stilte Hauge og Bratholm (1971) spørsmål om den siste saken meddommeren hadde deltatt i. Der oppga kun 9% at de ble påvirket av selve rådslagningen som foregikk i plenum. Med andre ord viser det at meddommerne i liten grad blir påvirket av fagdommerne, og styrker med dette de informantene som i min studie mener at meddomsretten vil bidra til å bedre relasjonen mellom fagdommere og meddommere og at påvirkning skjer i liten grad. I nyere tid har Qvale og Henriksen (2000)

gjennomført en lignende studie hvor de undersøker hvordan samarbeidet mellom fagdommere og meddommere har foregått. Deres resultat viser at litt over halvparten av meddommerne i studien mente at samarbeidet hadde fungert bra og at de ikke følte seg dominert av fagdommerne. I den andre halvdelten mente noen av meddommerne at de hadde blitt påvirket av fagdommerne i noe grad, mens noen mente at de hadde blitt veldig påvirket. Så langt representerer min studie begge disse synspunktene. Det interessante i Qvale og Henriksen (2000) sin studie er at de finner tendenser til at meddommerne noen ganger kunne ha utfordringer knyttet til å nå frem med sine meninger når det ikke var enighet rundt sakens faktum. Når slike situasjoner oppsto var tendensen at det var fagdommernes oppfatninger som ble stående som gjeldende. Dette bekrefter det noen av informantene i min studie uttrykker redsel for. Nemlig at fagdommerne i lys av sin «ekspertrolle» ofte får det siste ordet i domskonferansen. I motsetning til Hauge og Bratholm (1971) sin studie som hadde et utvalgt på 700 meddommere, var utvalget til Qvale og Henriksen (2000) kun på 20 meddommere. Det er derfor mer naturlig å legge større faglig vekt på resultatene til Hauge og Bratholm (1971) som mener at påvirkning på meddommerne skjer i liten grad. Likevel viser både Hauge og Bratholm (1971), samt min studie, at man ikke kan se helt bort i fra at påvirkning kan skje. De to studiene skiller seg også fra min ved at de har forsket direkte på lekfolk, mens jeg har intervjuet fagdommere. Å intervju fagdommere vil naturligvis gi en annen type informasjon. Det at man ser at det er de samme holdningene som går igjen viser at påvirkning og makt er et viktig tema når det kommer til det prosessuelle skiftet fra juryordning til meddomsrett.

I debatten rundt avviklingen av juryordningen har diskusjonen som oftest dreid seg om den eventuelle påvirkningen fagdommerne har på meddommerne, men en kan også tenke seg at det i juryordningen var noen jurymedlemmer som påvirket og dominerte over andre jurymedlemmer. Nygard (2003) mener at det ganske tilfeldige valget av juryens ordfører kunne ha mye å si for hvordan juryrådslagningen ble gjennomført. Ordføreren skulle passe på at alle fikk anledning til å gi uttrykk for sine synspunkter, samt at diskusjonen foregikk på en passelig måte. En ordfører med sterke meninger og holdninger kunne virke hemmende på resten av jurymedlemmene ved at de resterende medlemmene kunne bli redde for å legge sine meninger og tanker på bordet. I motsatt fall kunne uerfarne og mer beskjedne ordførere bli for passive slik at andre dominerende jurymedlemmer kunne ta for mye styring. På denne måten kunne ordføreren bidra til både gode

og mindre gode diskusjoner på jurybakrommet. Det kan derfor diskuteres om graden av påvirkning på lekdommerne var like stor i juryen som den er i dagens meddomsrett, men at denne type påvirkning ikke fikk like stor oppmerksomhet da den ikke blir utført av jurister eller «eksperter».

Sentralt i den endrede relasjonen og samspillet mellom fagdommere og meddommere står spørsmålet om utøvelse av makt. Sand (2017: 48-50) skriver at domstolene fungerer som både kontrollør og utøver av makt. Av analysen fremkommer det at informantene var veldig refleksive rundt egen maktposisjon. De er med andre ord fullt klar over at de har en stor påvirkningskraft i lys av sin dommerrolle. Den typen avgjørelser som blir tatt i lagmannsretten har stor innvirkning på individene det gjelder og blir, så lenge den blir utøvd innenfor rammene av lovgivningen, sett på som en legitim form for maktutøvelse (Sand, 2017: 49). Det kan diskuteres om fagdommernes påvirkning egentlig er så alvorlig som det ofte blir fremstilt som i debatten rundt utviklingen av juryordningen. I situasjoner hvor meddommere er usikre eller tolker lovene feil, kan det sies at det er nødvendig med en fagdommer som bevist påvirker avgjørelsen av skyldspørsmålet i riktig retning. Påvirkningen kan da forstås som en hensiktsmessig korreksjon og som en nødvendighet for tiltaltes rettsikkerhet. Analysen har vist at fagdommerne som portvoktere har makt til å bestemme hva slags informasjon som er relevant for å komme frem til riktig avgjørelse av skyldspørsmålet. Ut ifra et slikt perspektiv kan det ses på som unødvendig å skulle avdekke maktforholdet mellom fagdommerne og meddommerne. Perspektivet forutsetter imidlertid at fagdommerne alltid dømmer etter både samvittighet og gjeldende lov slik som dommerforsikringen sier (Norges Domstoler, u.å). Det kan også diskuteres om fagdommernes refleksivitet rundt egen makt egentlig bare er en måte å skjule makten på. Som det kommer frem av metodekapittelet er eliteinformanter ofte veltalende og godt forberedte i ulike situasjoner (Andersen, 2006: 282; Petintseva, Faria, & Eski, 2020: 12). Ved å fremstå som reflekterte og selvbevisste rundt egen påvirkningskraft kan dette berolige befolkningen og meddommerne på at slik påvirkning ikke finner sted. Noe som igjen kan bidra til å gi de et større rom for å nettopp utøve denne typen makt gjennom at befolkningens forventninger er at fagdommerne «ikke driver med sånt».

Videre kan man stille seg spørsmålet om hvilken type påvirkning som er verst - den som kunne forekomme mellom jurymedlemmene på jurybakrommet eller den som kan oppstå mellom fagdommere og meddommere i meddomsretten. Hovedvekten av forskningen viser at påvirkning i dagens meddomsrett skjer i mindre grad (Hauge & Bratholm, 1971). Noe som er i tråd med det hovedvekten av informantene i min studie viser til. Likevel viser annen forskning at det ikke kan utelukkes at påvirkning skjer (Qvale & Henriksen, 2000), og at interaksjonen i domskonferansen kan bli preget av et skjevt maktforhold. Noe som også vises i frykten for påvirkning hos et mindretall av mine informanter. Det er vanskelig å si noe om i hvor stor grad meddommere lar seg påvirke og hvor mye dette har å si for avgjørelsen av skyldspørsmålet, men det er likevel viktig at fagdommerne i lys av sin «ekspertrolle» er bevisst den potensielle påvirkningskraften og makten de kan ha i møtet med de informantene i denne avhandlingen betegner som «de andre», altså meddommerne. Og selv om informantene i denne studien ikke tar opp dette spesifikke temaet, kan det diskuteres om den eventuelle påvirkningen på meddommerne kan ha beveget seg fra å bli utøvd av juryens ordfører til nå å bli utøvd av fagdommerne.

6.4 Organisatorisk utvikling

Som nevnt tidligere er ikke tematikken tatt opp i dette underkapittelet en direkte konsekvens av det prosessuelle skiftet fra jury til meddomsrett, men bør bedre forstås som bakenforliggende faktorer som bidro til prosessskiftet. Analysen har også vist hvordan disse faktorene kan sies å bidra med friksjoner og splid innad i dommerprofesjonen ved at de produserer endringer på både profesjonsidentitetens individuelle praktikernivå, samt på det overinstitusjonelle nivået.

Analysen har vist at informantene la vekt på internasjonalisering, økt tidsbruk, lagrettenes økonomiske status, to-instansreformen og teknologisk utvikling da de snakket om hva som har bidratt til endringer i sin dommerrolle. Igjen kan de sprikende svarene til informantene være et uttrykk for en sammensatt og komplisert endring som har ført til at både dommerrollen og selve profesjonen er i utvikling.

Det finnes mye litteratur som kan underbygge det som kommer frem av analysen. Blant annet har Skoghøy (2011) skrevet en artikkel om hva som har ført til endrede faglige krav for norske dommere. Han mener det har skjedd en utvikling i regelomfanget de siste årene og viser her til

utviklingen innenfor de nasjonale rettsreglene og inkorporering av internasjonale konvensjoner. I tillegg viser Langbach (2014) og en NOU fra 2019 om domstolstrukturen (NOU 2019: 17, 2019) til at straffesaker de seneste årene har fått en mer alvorlig og komplisert karakter på bakgrunn av blant annet nye former for bevismidler. Dette har bidratt til å vanskeliggjøre arbeidet for dommerne og gjør at domstolene stadig blir stilt ovenfor nye utfordringer. En kan forstå Langbach (2014) slik at han mener dommerrollen utvikles i takt med samfunnsutviklingen. Videre har Lund og Jordal (2018) gjennomført en undersøkelse som tar for seg hvor lang tid som brukes til muntlig ankeforhandling i lagmannsrettene sammenlignet med hvor lang tid det ble brukt på de samme sakene i tingretten. Resultatet viser at det i gjennomsnitt blir brukt 6,4% lengere tid på en sak i lagmannsrettene. Noe de mener står i strid med formålet i tvisteloven som sier at tidsbruken skal minske fra tingrett til lagmannsrett. Dermed kan argumentene til de informantene som legger vekt på internasjonalisering og argumentene til de av informantene som viser til økt tidsbruk som følge av en kulturendring i rettsalen underbygges. Når informantene i denne studien legger vekt på budsjettkutt i dommerinstitusjonene er dette også noe som har blitt kraftig debattert. I 2018 gikk juristforbundets president Håvard Holm ut i media og sa at han var bekymret over den økonomiske situasjonen i de norske domstolene og at det i lang tid har vært en bekymringsfull negativ utvikling (Holm, referert i Gangnes, 2018). Den samme tematikken ble tatt opp av presidenten i advokatforeningen i hans årstale der han oppfordret regjeringen til å bevilge mer penger til domstolene (Hjort, 2018: 6). Presidenten i advokatforeningen mente den dårlige økonomien svekker domstolenes mulighet til å gjøre et ordentlig håndverk og at bedre økonomi vil gi mer rettssikre avgjørelser, øke tilgjengeligheten og bedre folks tillitt til domstolen som en demokratisk institusjon (Hjort, 2018: 5-6). At informantene videre legger vekt på to-instantsreformen som en bidragsyter til endringer i dommerrollen kan også underbygges av Skøghøy (2011). Han mener at endringer i de administrative rammevilkårene til dommerne helt klart spiller inn på hvordan de utfører arbeidet sitt, og bruker blant annet opprettelsen av domstoladministrasjonen som et eksempel. Når det kommer til den teknologiske utviklingen er dette også en tematikk som har vært grundig behandlet. I en NOU som omhandler domstolstrukturen fra 2019 skriver utvalget at teknologisk utvikling allerede har medført store endringer for de norske domstolene. Utvalget mener at gode teknologiske løsninger kan bidra til å bedre tilgjengeligheten til domstolene, at arbeidet blir gjennomført mer effektivt og at det blir bedre kvalitet på tjenestene (NOU 2019: 17, 2019: 55). Det langsiktige målet er å modernisere

selve rettsprosessen og at domstolene til slutt skal bli papirløse (NOU 2019: 17, 2019: 55-56). NOU 'en bidrar dermed til å underbygge argumentet til de informantene i denne studien som mener at den teknologiske utviklingen bidrar til at man kan spare tid i de mest avanserte sakene. Det kan diskuteres om teknologi kan bidra til å redusere behovet for bemanning på lengere sikt ved at teknologi blant annet kan bedre samhandling mellom og internt i domstolene, samt at fjernmøteteknikker kan utvikles slik at brukere kan komme i kontakt med domstolene uten å måtte reise til dem (NOU 2019: 17, 2019: 56-57). Dette står i sterk kontrast til det informantene i denne studien ytrer gjennom sine intervjuer. Nemlig at selv om de merker at den teknologiske utviklingen er i gang og at det kan hjelpe på effektiviteten, har ABE-reformens tvingende nedbemanning før til større arbeidsmengde og lengere dager for fagdommerne i mitt utvalg. Med et overordnet blikk kan det se ut som om det er rettsikkerheten som blir presset av disse motstridende hensynene om teknologiens bedring på lang sikt og teknologiens baksider i dag. Utsagnet til Aubert (1980: 54) om at rettssikkerheten bygger på en potensiell konflikt mellom borgerne og statens interesser kunne ikke ha vært mer passende i dette tilfellet.

Selv om det finnes litteratur som kan underbygge analysen, kan det også diskuteres om det er andre faktorer som bidrar til de samme endringene i dommerrollen. Blant annet står dagens domstoler ovenfor et klart sterkere mediepress enn tidligere. Noe som kan sies å skyldes kravene til en transparent domstol (Langbach, 2014). Straffesaker blir i større grad enn tidligere dekket av både lyd og bilder slik at dommernes og domstolenes virksomhet blir mer eksponert for befolkningen. Dette fører med seg krav til dommernes atferd og gjør deres opptreden mer synlig. Det er derfor ikke vanskelig å se for seg at dommerrollen kan ha blitt påvirket av dagens økte mediedekning. Internasjonalisering og globalisering fører ikke bare med seg inkorporering av folkerettslig forpliktelser, men også et økende innslag av flerkulturelle brukere av domstolene. I straffesaker har dette ført til at kriminalitetsbildet får et litt annet preg med blant annet kriminalitet som går på tvers av landegrenser. Dette medfører at selv om dommerne skal basere skyldspørsmålet på norsk rett, kan det ha betydning for sakens utfall at de har et innblikk i andre kulturelle aspekter. Dette kan påvirke dommernes rolle og opptreden ved at det stadig blir stilt krav om en kompetanseutvikling på dette området (Langbach, 2014). I tillegg har de norske domstolene de siste årene blitt satt under et effektiviseringspress. I 2019 ble det satt ned en

kommisjon som skulle se på strukturen i domstolene og én av deres oppgaver var å formulere tiltak som kunne bidra til å gjøre domstolene mer effektive (NOU 2019: 17, 2019: 67). I relasjon til dette har det blant annet blitt utarbeidet lovendringer og rutiner, men slike endringer bringer også med seg visse farer. Et sterkere fokus på effektiv behandling i domstolene kan stjele tid fra annen kompetanseutvikling, samt at det kan gå ut over domstolens kjerneoppgaver (Langbach, 2014; NOU 2019: 17, 2019: 67). Dommerrollen blir med andre ord endret da de i større grad enn tidligere må prioritere sine arbeidsoppgaver så saksbehandlingen blir kortere, selv om dette kan gå utover andre oppgaver.

Det er god dekning for å si at de faktorene som informantene peker på i sine intervjuer har bidratt til å endre dommerrollen, deres forståelse av dommerprofesjonen og deres profesjonsidentitet. Likevel er det også andre momenter som kan ha bidratt til den samme utviklingen. Det er vanskelig å skille disse påvirkningsfaktorene fra hverandre, og det tegnes derfor et bilde av at endringene i dommerprofesjonen er både sammensatte og komplekse. Informantene i denne oppgaven peker på noen sentrale bidrag til endringen, men viser også bare til en liten del av det helhetlige bildet. Med et samfunn som stadig er i utvikling er det nødvendig at domstolene og dommerne også utvikler seg både etats- og rollemessig. Hvis ikke kan institusjonen bli hengende bak på det samfunnet som skal betjenes.

7. Avslutning

Det ble skrevet rettshistorie da det i 2017 ble besluttet at juryordningen skulle avvikles og erstattes med en meddomsrettsordning. Det overordnede temaet i denne oppgaven har nettopp vært dette prosessuelle skiftet. Jeg har ønsket å belyse hvordan fagdommernes arbeidshverdag i de norske lagmannsrettene har blitt påvirket av dette skiftet, samt om endringene i arbeidshverdagen har påvirket deres profesjonsforståelse og profesjonsidentitet. Dette har blitt analysert gjennom problemstillingen: *På hvilken måte påvirker den prosessuelle endringen fra juryordningen til meddomsrett lagdommernes arbeidshverdag? Og er endringene store nok til at det påvirker dommernes egne forståelse av profesjonen og profesjonsidentiteten?* En del av fokuset i oppgaven har også dreid seg rundt begrepet rettsikkerhet. For å undersøke problemstillingen har jeg trukket veksler på allerede eksisterende teori om profesjoner, portvaktteori og Goffman sine dramaturgiske begreper. Denne oppgaven tegner et bilde av en kompleks utvikling hvor det er mange faktorer som gjør seg gjeldende.

Fra analysen fremkommer det at fagdommernes arbeidshverdag har endret seg på mange måter. Blant annet har tanken om rettsikkerhet beveget seg i en retning fra å i hovedsak dreie seg om tiltalte, til nå å også handle om fornærmede. Dette fordi informantene mener det kan være enklere å ta hensyn til fornærmedes sivile rettskrav i meddomsretten. Informantene betegner denne prosessen som «fornærmederevolusjonen». Videre viser analysen at det prosessuelle skiftet har ført til endringer i selve fagdommerrollen. Samtlige informanter mener dommerrollen har blitt mindre spennende ved at meddomsretten mangler den nervøsiteten, dramatikken og forventningene juryordningen førte med seg. Mens noen av informantene mener at de i meddomsretten har fått et større beslutningsansvar ved at de deltar i avgjørelsen av skyldsspørsmålet, mener andre at de har fått en mer tilbakeholden rolle. Dette på bakgrunn av at de har et mindre administrativt ansvar og ikke lenger skal holde rettsbelæring. I tillegg peker informantene på at de i meddomsretten må tilpasse seg nye rutiner og andre formaliteter, noe som fører med seg en helt ny opptreden fra fagdommernes sin side. Analysen viser videre at relasjonen mellom fagdommerne og meddommerne har blitt påvirket av skiftet fra jury til meddomsrett. Den største endringen er graden av kontakt mellom de ulike dommerne. Under juryordningen skulle ikke fagdommerne og meddommerne ha kontakt med hverandre, mens i dagens meddomsrett skal de sammen komme frem til avgjørelsen på skyldsspørsmålet. Dette

bringer med seg ulike former for utfordringer. Først og fremst er det en fare for at det kan oppstå en skjev maktbalanse mellom fagdommerne og meddommerne. Det kommer frem av intervjuene at fagdommerne fortsatt ser seg selv og meddommerne som to ulike team til tross for at de nå deler samme backstage og den samme personlige fronten. Siden fagdommerne og meddommerne i meddomsretten deler backstage, må fagdommerne være oppmerksomme på at påvirkningen kan fortsette utenfor selve rettsalen. Samtidig viser denne oppgaven at påvirkning også vil være gjensidig slik at meddommerne også vil påvirke fagdommerne. Likevel krever meddomsretten at fagdommerne er ekstra oppmerksomme på den påvirkningen de kan ha og at de så godt som mulig forsøker å legge til rette for en likeverdig samhandling i domskonferansen. I tillegg til dette viser analysen til noen bakenforliggende faktorer til prosesskriftet som har vist seg viktige for endringene i fagdommernes arbeidshverdag. Det blir gjort klart at både internasjonalisering, endret rettssalskultur, økonomi, to-instansreformen og teknologisk utvikling har spilt inn på fagdommernes arbeidshverdag i form av lengere arbeidsdager med større arbeidsmengde, mer kompliserte og alvorlige straffesaker og nedbemanning.

Jeg er enig med Hjort og Weber (2004: 7) om at man i dag kan snakke om en identitetskrise innenfor dommerprofesjonen. Det kommer klart frem av oppgaven at dommerprofesjonen står i et veiskille hvor ulike verdier blir veid opp mot hverandre. Det har kommet til et punkt der man innenfor rettssystemet vårt må velge mellom tradisjon og fornyelse. At informantene i dette utvalget ikke var enige i om juryordningen burde avvikles eller ikke, er et bilde på at dette er en vanskelig diskusjon. De sprikende svarene til informantene i utvalget viser også at det er en manglende kollektiv identitet blant fagdommerne i dette utvalget. Det blir klart at fagdommerne i dette utvalget har et forskjellig bilde på hvordan dommerprofesjonen best mulig skal utøves og hvilke hensyn som burde tas. I tillegg kan det sies at det finnes en uenighet mellom det intensjonelle nivået og praktivernivået av profesjonsidentiteten. Altså uenighet mellom de som legger føringer på det overordnede nivået og de som utfører profesjonens oppgaver i praksis. En slik uenighet kan resultere i misnøye, friksjoner og splid innad i dommerstanden (Wackerhausen, 2002: 54). Blir dette for synlig for befolkningen kan det påvirke det allmenne tillitsforholdet som er nødvendig for profesjonens eksistens og funksjon (Christoffersen, 2011: 27; Laursen, Moos, Olesen, & Weber, 2005: 21; Molander & Terum, 2008: 18). Analysen viser med andre ord at

endringene i fagdommernes arbeidshverdag som følge av det prosessuelle skiftet fra jury til meddomsrett er store nok til at det påvirker både dommernes egne forståelse av dommerprofesjonen og deres profesjonsidentitet.

Det prosessuelle skiftet fra juryordningen til meddomsrett er ennå en ny utvikling og det finnes derfor behov for mye mer forskning på tematikken. Siden jeg har gjennomført en liten studie kunne det ha vært interessant og gjennomført en mer omfattende studie med samme tematikk for å se om man hadde fått identiske data. I tillegg kunne det ha vært interessant og studert hva skiftet fra jury til meddomsrett har å si for avgjørelsene som blir tatt i lagmannsrettene. Endrer beviskravet seg? Vil straffesaker nå generelt få en strengere eller mildere straff enn hvis den samme saken skulle ha vært avgjort av en jury? Viktigst mener jeg det er med forskning rundt den nye relasjonen mellom fagdommerne og meddommerne. Fører meddomsretten til mer påvirkning fra fagdommerne? Hvordan foregår denne påvirkning og hva har det å si for avgjørelsen av skyldspørsmålet? Til slutt kunne det ha vært interessant å sett om det prosessuelle skiftet fra jury til meddomsrett spiller inn på den generelt høye tillitten den norske befolkningen har til domstolene. Vil det at meddomsretten nå består av færre meddommere prege tillittsnivået i befolkningen? Som jeg nevnte innledningsvis kan man lære mye om dommere og rettssystemet vårt i tider hvor tradisjoner brytes og byttes ut med noe nytt. Det er viktig at vi utnytter slike hendelser til å lære enda mer om et av de mest sentrale institusjonene i samfunnet vårt.

Antall ord: 27.611

8. Litteraturliste

- Abbot, A. (1988). *The system of Professions. An Essay on the Division of Expert Labor*. Chicago: The University og Chicago Press.
- Abramson, J. (1994). *We, the jury. The jurysystem and the ideal of democracy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Andenæs, J. (1945). *Grunnlov og rettssikkerhet*. Bergen: John Greigs Forlag.
- Andersen, S. S. (2006). Aktiv informantintervjuing. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 22(03), s. 278 – 298. Tilgjengelig fra: https://www-idunn-no.ezproxy.uio.no/nst/2006/03/aktiv_informantintervjuing
- Aubert, V. (1976). *Rettens sosiale funksjon*. Oslo: Universitetsforlaget
- Aubert, V. (1980). *Inledning till rättsociologin*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AS.
- Bernt J. F. & Mæhle, S. S. (2007). *Rett, samfunn og demokrati*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bernt, J. F & Rasmussen, Ø. (2003). *Frihagens forvaltningsrett. Bind 1. Innledning til forvaltningsretten, dokumentoffentlighet, informasjonsbehandling, inhabilitet, saksbehandling og klage og omgjøring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Blanck, P. D., Rosenthal, R., Hart, A. J. & Bernieri, F. (1990). The measure of the Judge: An Empirically-Based Framework for Exploring Trial Judges' Behavior. *The Iowa Law Review*, 75(03), s. 653 – 684.
- Borgarting lagmannsrett (2019). *Brev: Borgarting lagmannsretts erfaringer med ny sammensetning i straffesaker*. Tilgjengelig fra:

[http://mm.aftenposten.no/dokumenter/2019-07-26_Erfaringer%20med%20ny%20sammensetning%20i%20straffesaker%20\(1\).pdf](http://mm.aftenposten.no/dokumenter/2019-07-26_Erfaringer%20med%20ny%20sammensetning%20i%20straffesaker%20(1).pdf)
[Lest: 05.02.20]

Borghan, A. (2017). Juryordningen avskaffes over nyttår. *NRK*. Tilgjengelig fra:
<https://www.nrk.no/norge/juryordningen-avskaffes-over-nyttar-1.13732218> [Lest:
19.11.19]

Bukve, O. (2016). *Forstå, forklare, forandre. Om design av samfunnsvitenskaplege forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Christoffersen, S. A. (2011). Profesjoner og profesjonsetikk – hva er det? I: S. A. Christoffersen (red), *Profesjonsetikk. Om etiske perspetiver i arbeidet med mennesker*, s. 18 – 43. Oslo: Universitetsforlaget.

Creswell, J. W. & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design. Choosing among five approaches*. 4. utgave. London: SAGE publications.

Davik, T. (2019). «Det er jo vanskelig nok med voksne». *En studie om dommers bevisvurdering i saker om vold og seksuelle overgrep hvor barn i førskolealder er fornærmet eller vitner* (Masteroppgave). Tilgjengelig fra:
<https://www.duo.uio.no/handle/10852/69022>

Dullum, J. (2016). En ny offerposisjon? Om styrkede rettigheter for fornærmede i straffesaker. *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, (03), s. 219 – 244. Tilgjengelig fra: <https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/97876>

Edwards, H. T. (2003). The Effects of Collegiality on Judicial Decision Making. *University of Pennsylvania Law Review*, 151(05), s. 1639 – 1690. Tilgjengelig fra:
<https://www.jstor.org/stable/3313001> [Lest: 03.12.19]

Egeland, C. (2015). *Mennesker og ikke datamaskiner. Hvorledes dommere håndterer anger i lys av prinsipper om forutberegnelighet og likebehandling* (Masteroppgave). Tilgjengelig fra: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/46181>

Envik, R. & Bottheim, J. (2014). *Dommerens profesjonsidentitet – Betydningen av rekrutteringspraksis, juristudanning og praksisfellesskap for dommerens profesjonsidentitet* (Masteroppgave). Tilgjengelig fra: <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2458383>

Evensen, I. S. (2010). *Domstollederen: Spesielt om uavhengighet og embetsvern* (Masteroppgave). Tilgjengelig fra: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/19030>

Falback, M. (2018). *Dommerens private kunnskap og rettens faktumfastsetting i sivile saker* (Masteroppgave). Tilgjengelig fra: <http://bora.uib.no/handle/1956/18606>

Fekjær, S. B. (2013). *Hvordan bli en lykkelig masterstudent. Masteroppgavehåndbok*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Foss, A. B. (2015). Stortinget fjerner juryen fra rettssalen. *Aftenposten*. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/7o0v/stortinget-fjerner-juryen-fra-rettssalen> [Lest: 19.11.19]

Gangnes, O. M. (2018). Slår alarm om økonomien i domstolene. *Juristen*. Tilgjengelig fra: <https://juristen.no/nyheter/2018/12/sl%C3%A5r-alarm-om-%C3%B8konomien-i-domstolene>

Goffman, E. (1969). *The presentation of self in everyday life*. London: Penguin.

Graver, H. P. (2015). *Dommerens Krig. Den tyske okkupasjonen 1940-1945 og den norske rettsstaten*. Oslo: Pax forlag.

Graver, H. P. (2015a). *Judges Against Justice. On Judges When the Rule of Law is Under Attack*. Berlin: Springer-Verlag.

Graver, H. P. (2015b). Dommere og uretten. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 32(01), s. 5 – 13.

Tilgjengelig fra: https://www.idunn.no/nnt/2015/01/dommere_og_uretten

Graver, H. P. (2018). Dommeren som likte roser. *Lov og rett*, 57(02), s. 88 – 111. Tilgjengelig

fra: https://www-idunn-no.ezproxy.uio.no/lor/2018/02/dommeren_som_likte_roser

Grenstad, G., Shaffer, W. R., & Waltenburg, E. N. (2012) Ideologi og grunnholdninger hos dommere i Norges Høyesterett. *Lov og Rett*, 51(04), s. 240 – 253. Tilgjengelig fra:

https://www.idunn.no/lor/2012/04/ideologi_og_grunnholdninger_hos_dommerne_inorges_hoeyestere

Grossman, J. B. (1966). Social Backgrounds and Judicial Decision-Making. *Harvard Law Review*, 79(08). Tilgjengelig fra:

https://www.jstor.org/stable/1339008?seq=1#metadata_info_tab_contents

Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. 2. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Gulbrandsen, P., Førde, R. & Aasland, O. G. (2002). Hvordan har legen det som portvakt?

Tidsskriftet Den Norske Legeforening, (19), s. 1874 – 1879. Tilgjengelig fra:

<https://tidsskriftet.no/2002/08/klinikk-og-forskning/hvordan-har-legen-det-som-portvakt>

Hasner, H. (2003). *Massemedier og domstol. Dommeres syn* (Masteroppgave). Tilgjengelig

fra: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/18897>

Hauge, R. & Bratholm, A. (1971). *Meddomsrett eller jury? En undersøkelse av*

- legdommernes syn. *Lov og rett*, 84(09), s. 385 – 408. Tilgjengelig fra:
https://www.idunn.no/lor/1971/09/meddomsrett_eller_jury_en_undersokelse_av_legdommernes_syn
- Heggen, K. (2005). Fagkunnskapens plass i den profesjonelle identiteten. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 89(06), s. 446 – 460. Tilgjengelig fra:
https://www.idunn.no/npt/2005/06/fagkunnskapens_plass_i_den_profesjonelle_identiteten
- Heggen, K. (2008). Profesjon og identitet. I: A. Molander og L. I. Terum (red), *Profesjonsstudier*, s. 321 – 332. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hjort, J. J. (2018). *Advokatforeningens årstale 2018: Verdien av god tvisteløsning*.
Tilgjengelig fra:
https://www.advokatforeningen.no/globalassets/19758/arstalen_2018_verdien_av_god_tvistelosing.pdf
- Hjort, K. & Weber, K. (2004). Hva er egentlig pointen ved professioner? En innledning. I: K. Hjort (red), *De professionelle – forskning i professioner og professionsuddannelser*, s. 7 – 20. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Higginbotham, P. E. (1991). Juries and the Death Penalty. *Case Western Reserve Law Review*, 41(04), s. 1047 – 1066. Tilgjengelig fra:
<https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cwrlrv41&id=1057&collection=journals&index=>
- Innst.O.nr. 137 (1992 - 1993) (1993). *Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven mv (to-instansbehandling, anke og juryordning)*. Oslo: Justiskomiteen. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/pro/#document/INNST/forarbeid/inns-o-137-199293>

Ivkovic, S. K. & Hans, V. P. (2003). Jurors' Evaluations of Expert Testimony: Judging the Messenger and the Message. *Cambridge University Press*, 28(02), s. 441- 482.

Tilgjengelig fra: <https://www.cambridge.org/core/journals/law-and-social-inquiry/article/jurors-evaluations-of-expert-testimony-judging-the-messenger-and-the-message/CA99404A9336540D5D75DD6D88DD0BB4>

Johnsen, J. T. (2003). Upartisk straffeforfølgning – ramme for fornærmedes rettigheter i

straffesaker? *Tidsskrift for strafferett*, 3, s. 141 – 165. Tilgjengelig fra:

https://www.idunn.no/tidsskrift_for_strafferett/2003/02/upartisk_straffeforfoelgning_ramme_for_fornaermedes_rettigh

Justis- og beredskapsdepartementet (2006). *Høring – hurtigere behandling av straffesaker.*

Tilgjengelig fra:

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/horingsnotat_juryeordningen.pdf [Lest: 11.02.20]

Kolflaath, E. (2018). Domskonferansen i straffesaker. *Lov og rett*, 57(06), s. 259 – 377.

Tilgjengelig fra: https://www.idunn.no/lor/2018/06/domskonferansen_i_straffesaker

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. 3. utgave. Oslo:

Gyldendal Akademisk.

Langbach, T. (2014). Domstolene i fremtiden. *Lov og rett*, 53(07), s. 423 – 437. Tilgjengelig

fra: https://www.idunn.no/lor/2014/07/domstolene_i_fremtiden

Leubsdorft, J. (1987). Theories of Judging and Judge Disqualification. *New York University*

Law Review, 62(02), s. 237 – 292. Tilgjengelig fra:

https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nylr62&div=16&g_sent=1&casa_token=&collection=journals

Laursen, P. F. (2004). *Hvad er egentlig pointen ved professioner? Om professionernes*

samfundsmæssige betydning. I: K. Hjort (red), *De professionelle – forskning i professioner og professionsuddannelser*, s. 21 – 32. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Laursen, P. F., Moos, L., Olesen, H. S. & Weber, K. (2005). *Professionalisering – en grundbog*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Lund, C. & Jordal, P. J. (2018). *Notat: Sammenligning av ankeforhandlingstiden i sivile saker i lagmannsretten sammenlignet med tingretten*. Tilgjengelig fra:
<https://www.domstol.no/globalassets/upload/da/domstol.no/domstoladministrasjonen/publikasjoner/tvisteloven/sammenligning-ankeforhandlingstid.pdf> [Lest: 04.03.20]

Løvlie, A. (2009). Argumenter for og mot juryordningen. *Kritisk juss*, 35(01), s. 81 – 100.
Tilgjengelig fra:
https://www.idunn.no/kritisk_juss/2009/01/argumenter_for_og_mot_juryordningen

Mahoney, K. (2015). Judicial Bias: The Ongoing Challenge. *Journal of Dispute Resolution*, 43(01), s. 43 – 70. Tilgjengelig fra:
https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jdisres2015&div=6&g_sent=1&asa_token=&collection=journals

Marston, W. M. (1924). Studies in Testimony. *Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology*, 15(01), s. 5 – 31. Tilgjengelig fra:
https://www.jstor.org/stable/1133629?seq=1#metadata_info_tab_contents

Materstvedt, L. J. (2018). *Vitenskap, etikk og politikk*. Bergen: Fagbokforlaget.

Mathiesen, T. (2011). *Retten i samfunnet. En innføring i rettsosiologi*. Oslo: Pax Forlag AS.

Molander, A. & Terum, L. I. (2008). Profesjonsstudier – en introduksjon. I: A. Molander & L. I. Tærum (red), *Profesjonsstudier*, s. 13 – 27. Oslo: Universitetsforlaget.

Norges Domstoler (u.å). *Dommerforsikringer*. Tilgjengelig fra:

<https://www.domstol.no/domstoladministrasjonen/offentlighet-og-innsyn/dommerforsikringer1/> [Lest: 12.11.19]

Norges Domstoler (u.å, a). *Dommer*. Tilgjengelig fra:

<https://www.domstol.no/sivil-sak/aktorene-i-retten/dommere/> [Lest: 16.04.20]

Norges Domstoler (u.å, b). *Juridisk ordliste*. Tilgjengelig fra:

<https://www.domstol.no/verktoy/juridisk-ordliste/> [Lest: 19.11.19]

NOU 1992: 16 (1992). *Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre*. Oslo: Justis- og politidepartementet.

NOU 1992: 28 (1992). *To-instansbehandlin, anke og juryordning i straffesaker*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

NOU 2002: 11 (2002). *Dømmes av likemenn – Lekdommere i norske domstoler*. Oslo: Justis- og beredsskapsdepartemenet.

NOU 2009: 15 (2009). *Skjult informasjon – åpen kontroll. Metodekontrollutvalgets evaluering av lovgivningen om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker*. Oslo: Justis- og beredsskapsdepartementet.

NOU 2011: 13 (2011). *Juryutvalget – Når sant skal skrives*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

NOU 2019: 17 (2019). *Domstolstruktur*. Oslo: Justis- og beredsskapsdepartementet.

Nygaard, L. P. (2017). *Writing your master's thesis: from A to Zen*. Los Angeles: SAGE Publications.

Nygard, L. J. (2003). Juryordningen – erfaringer fra en intervjuundersøkelse. *Lov og rett*, 42(04 – 05), s. 290 – 296. Tilgjengelig fra: https://www.idunn.no/lor/2003/04-05/juryordningen_-_erfaringer_fra_en_intervjuundersokelse

Nygard, L. J. (2009). *Lekdommerne i strafferettspleien – jury eller meddosmrett?* Oslo: Unipub.

Nygard, L. J. (2010). *Juryen for fall. Demokrati og rettssikkerhet.* Oslo: Unipub.

Nylund, A. (2015). Begränsningen av tillgången till den andra instansen i tvistemål i ett nordiskt perspektiv. *Tidsskrift utgitt av juridiske föreningen Finland*, 151(5-6), s. 431 – 450. Tilgjengelig fra: https://oikeus.fi/tuomioistuimet/material/attachments/oikeus_tuomioistuimet/tuomarinkoulutuslautakunta/UsR4qFWMR/Nylund_JFT_5_6_2015.pdf

Ot.prp. nr. 11 (2007 – 2008) (2007). *Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte).* Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-11-2007-2008-/id489616/?ch=2>

Pedersen, J. E. (2017). «Alle er like for loven» - likhetsnormen i Grunnloven § 98 første ledd. *Jussens venner*, 52(03), s. 185 – 201. Tilgjengelig fra: https://www.idunn.no/jv/2017/03/alle_er_like_for_loven_likhetsnormen_igrunnloven_98

–

Petintseva, O., Faria, R. & Eski, Y. (2020). *Interviewing elites, experts and the powerful in criminology.* Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.

Portillo, S., Rudes, D. S., Viglione, J. & Nelson, M. (2013). *Front-Stage Stars and Backstage*

- Producers: The Role of Judges in Problem-Solving Courts. *Victims & Offenders. An International Journal of Evidence-based Research, Policy and Practice*, s. 1- 22.
Tilgjengelig fra: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15564886.2012.685220>
- Prop. 53L (2018 – 2019) (2019). *Endringer i straffeprosessloven mv. (ankesiling m.m)*. Oslo: Justis- og beredsskapsdepartementet.
- Prop. 70L (2016 – 2017) (2017). *Endringer i straffeprosessloven mv. (oppheving av juryordningen)*. Oslo: Justis- og beredsskapsdepartementet.
- Qvale, A. & Henriksen, A. H. (2000). Dømmes du av dine likemenn: En studie av meddommerordningen. *Institutt for Offentlig retts skriftserie*.
- Rachlinski, J. J. & Wistrich, A. J. (2017). Judging the Judiciary by the Numbers: Empirical Research on Judges. *Annual Review of Law and Social Science*, 13, s. 203 – 229.
Tilgjengelig fra: <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev-lawsocsci-110615-085032>
- Regjeringen (2017, 13. oktober). *Juryordningen avskaffes over nyttår*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/juryordningen-avskaffes-over-nyttar/id2575607/>
- Regjeringen (2017a, 31. mars). *Juryordningen foreslås opphevet*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/juryordningen-foreslas-opphevet/id2547127/>
- Robberstad, A. (1999). *Mellom tvekamp og inkvisisjon. Straffeprosessens grunnstruktur belyst ved fornærmedes stilling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Robberstad, A. (2002). *Kontradiksjon og verdighet: komparativ fremstilling av fornærmedes stilling i de nordiske land, med sikte på forslag om styrking av fornærmedes rettgihterer i straffeprosessen*. Oslo: Justis- og politidepartementet.

Rønbeck, K. & Hagen, T. (2007). Dommerrollen i barnefordelingssaker. *Lov og rett*, 46(09), s. 533 – 544. Tilgjengelig fra: https://www.idunn.no/lor/2007/09/dommerrollen_i_barnefordelingssaker

Sand, I. M. (2017). *Rett, samfunn og legitimitet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Schei, T. (2011). Har Høyesterett en politisk funksjon? *Lov og rett*, 50(06), s. 319 – 335. Tilgjengelig fra: <https://www.idunn.no/lor/2011/06/art03>

Sela, A., Zimmerman, N. & Alberstein, M. (2018). Judges As Gatekeepers and the Dismaying Shadow of the Law: Courtroom Observation of Judicial Settlements Practices. *Harvard Negotiation Law Review*, Forthcoming. Tilgjengelig fra: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3131664

Shoemaker, P. J. & Vos, T. P. (2009). *Gatekeeping theory*. New York: Routledge.

Skoghøy, J. E. A. (2010). Dommeratferd og dommerbakgrunn. Særlig om yrkesbakgrunnens betydning for utfallet av tvister mellom private og det offentlige. *Festskrift till Torgny Håstad*, s. 711 – 726.

Skoghøy, J. E. A. (2011). Dommerrollen gjennom de siste 50 år – noen utviklingstrekk. *Lov og rett*, 50(01 – 02), s. 4 – 24. Tilgjengelig fra: <https://www.idunn.no/lor/2011/01-02/art05>

Skyberg, L. F. (2019). *Rettslige forklarings troverdighet. En teoretisk, historisk og empirisk undersøkelse av bevismuntlighetens betydning for vurdering av troverdighet i straffesaker* (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.

Slagstad, R. (2014). Profesjonene i norsk samfunnsforskning. I: R. Slagstad & J. Messel (red), *Profesjonshistorie*, s. 13 – 45. Oslo: Pax forlag.

Steyn, L. (2006). Democracy, the rule of law and the role of judges. *European Human Rights Law Review*. Tilgjengelig fra: https://scholar.google.com/scholar?hl=no&as_sdt=0%2C5&q=The+courts+will+treat+with+particular+suspicion+%28and+might+even+reject%29+any+attempt+to+subvert+the+rule+of+law+by+removing+governmental+action+affecting+the+rights+of+the+individual+from+all+judicial+powers&btnG=

Thagaard, T. (2002). *Systematikk og innlevelse*. 2. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Veggeland, N. (2013). Fastlegeordningen og reformer. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 21(01), s. 59 – 68. Tilgjengelig fra: https://www.idunn.no/tidsskrift_for_velferdsforskning/2018/01/fastlegeordningen_og_reformer

Wackerhausen, S. (2002). *Humanisme, professionsidentitet og uddannelse – i sundhedsområdet*. København: Hans Reitzels Forlag.

Weiner, R. L. (2002). Death Penalty Research in Nebraska: How Do Judges and Juries Reach Penalty Decisions? *Nebraska Law Review*, 81(02), s. 757 – 776. Tilgjengelig fra: https://www.researchgate.net/publication/280071089_Death_Penalty_Research_in_Nebraska_How_Do_Judges_and_Juries_Reach_Penalty_Decisions

White, D. M. (1950). The “Gate Keeper”: A Case Study in the selection of new. *Journalism Quarterly*, s. 383 – 390. Tilgjengelig fra: <http://www.aejmc.org/home/wp-content/uploads/2012/09/Journalism-Quarterly-1950-White-383-90.pdf>

Ysen, H. (2007). Juryordningen må bestå. *Kritisk juss*, 33(01-02), s. 74 – 77. Tilgjengelig fra: https://www.idunn.no/kritisk_juss/2007/01-02/juryordningen_maa_bestaa

9. Vedlegg

Vedlegg 1: Begrepsforklaringer

Ekstraordinær fagdommer: Som regel pensjonerte dommere. Får etter utnevnelse gjøre tjeneste i retten i enkeltsaker frem til fylte 73 år (Norges Domstoler, u.å, a).

Fagdommer: Dommer som har juridisk embetseksamen (Norges Domstoler, u.å, b).

Jury: Ti lekdommere som avgjorde skyldspørsmålet i straffesaker for lagmannsretten hvor strafferammen var over seks år fengsel. Av disse lekdommerne var også fire med på å fastsette straffen. Ordningen ble avvirket i 2017 (Norges Domstoler, u.å, b).

Lagmannsretten: En domstol som har dommermyndighet både i straffesaker og sivilsaker, og tar rettsavgjørelser over anker som kommer fra tingretten. Saker fra lagmannsretten kan ankes videre til høyesterett. I Norge har vi seks forskjellige lagmannsretter som har domsmyndighet over hvert sitt område, kalt lagdømme (Norges Domstoler, u.å, b).

Lekdommer: En ikke-juridisk utdannet person som deltar i en rettssak. Brukes som en fellesbetegnelse på lagrettemedlemmer og meddommere (Norges Domstoler, u.å, b).

Meddommer: Er en ikke-juridisk utdannet person som deltar i behandlingen av en rettssak på lik linje som med de juridiske dommerne. Det kan i noen tilfelles oppnevnes fagkyndige meddommere hvis det er behov for en spesiell type kunnskap (Norges Domstoler, u.å, b).

Meddomsrett: Når lagmannsretten settes med fem meddommere og to juridiske dommere, eller når tingretten settes med to meddommere og én juridisk dommer (Norges Domstoler, u.å, b).

Straffesak: Starter med at en part anmelder noe de mener er en straffbar handling. Foregår mellom parter hvor en påstås å ha begått en straffbar handling og det offentlige ved påtalemyndigheten (Norges Domstoler, u.å, b).

Vedlegg 2: Intervjuguide

Før intervjuet informere om:

- a) Formålet med studien
- b) Anonymitet
- c) Hvordan lydopptak blir ivaretatt
- d) Innsyn i egne opplysninger
- e) Underskrift samtykkeskjema

Bakgrunnskunnskap:

- Kan du fortelle litt om bakgrunnen din?
  - a) Alder?
  - b) Utdanning/videreutdanning/kurs?
  - c) Hvorfor valgte du å bli dommer? Hva motiverte deg?
  - d) Har du hatt andre typer jobber?
- Hvor lenge jobbet du som dommer i lagmannsretten?
  - a) Har du jobbet ulike steder?
- Hva slags type saker jobbet du med?

Juryordningen:

- Hvordan vil du beskrive arbeidsplassen din?
  - a) Kan du beskrive en vanlig rettsak hvor juryordningen ble brukt?
  - b) Hvilke utfordringer møtte du på ved bruk av jury i rettsak?
- Hva synes du selv om juryordningen?
  - a) Hva er bra/dårlig? Fordeler/ulempes?
  - b) Hva tenker du om avviklingen? Bra/dårlig? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Har ditt syn på juryordningen endret seg i løpet av din arbeidskarriere eller i ettertid?
  - a) Noe som var bedre før/er bedre nå? Evt. på hvilken måte?
- Har du noen gang satt til side en jurykjennelse?
  - a) Hvorfor/hvorfor ikke?

- b) Hva legger du vekt på når du skal ta denne avgjørelsen?
- Det har vært litt skriverier om at det i løpet av de siste årene med juryordning ble satt til side flere jurykjennelser enn de tidligere årene. Hvilke tanker har du om dette?
  - a) Stemmer/stemmer ikke?
  - b) Hvorfor skjer dette/hvorfor blir dette dratt frem hvis det ikke stemmer?
    - NRK (jan. 2019 – tall fra Borg.Lag.), Aftenposten (mars, 2014), Dagbladet (mai, 2015).
- Hva slags inntrykk har du av befolkningens holdninger til juryordningen?

Spørsmål om endring:

- Var det annerledes å jobbe som dommer i starten av din karriere enn i slutten?
  - a) Evt. hva vil du si har endret seg? På hvilken måte?
  - b) Hva tror du er bakgrunnen til disse endringene?
- Har det i løpet av din karriere vært noen spesielle endringer i samfunnet som har påvirket din arbeidshverdag?
  - a) Lovreformer?
  - b) Holdninger?
  - c) Hensyn til rettslige prinsipper?
- Har det i din karriere vært endring i hva som blir beregnet som prosessfeil i forhold til juryen?
  - a) Hva innebærer disse endringene?
  - b) Hva tror du er bakgrunnen for disse endringene?
- Hva tenker du er den største endringen når vi nå har gått fra et jurysystem til en meddomsrett?
  - a) Hvorfor mener du dette?
  - b) Hva er bra/dårlig? Fordeler/ulemper?
  - c) Har du noen tanker om befolkningens holdninger til meddomsretten?
- Hvilke tanker har du om lekmannsinnslaget i meddomsretten? Blir det ivaretatt på samme måte som ved jurysystemet?
  - a) Hva tenker du i forhold til prinsippet om at man skal «dømmes av likemenn». Står dette prinsippet like sentralt som tidligere?

b) «likhet for loven»?

c) «Bedre at ti skyldige går fri enn at én uskyldig blir dømt»?

Tilslutt:

- Noe du gjerne vil legge til?
- Ønsker du å lese gjennom transkriberingen av intervjuet?

Vedlegg 3: Samtykkeskjema

Vil du delta i masterprosjektet «en retts sosiologisk analyse av rettslig prosessuell endring»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et masterprosjekt hvor formålet er å undersøke og forstå den rettslige endringen som har ført til avviklingen av jurysystemet og hvilke konsekvenser dette kan bringe med seg. I dette skrivet vil du finne informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Hovedtemaet for prosjektet er retten og samfunnet hvor hovedfokuset vil være på avviklingen av jurysystemet. Formålet med prosjektet er å undersøke hvilke endringer som har skjedd i de bakenforliggende verdiene som har ført til avviklingen av juryen og hva slags rettslige konsekvenser slike endringer kan få. Jeg ønsker å bruke eksisterende teori og begreper for å belyse disse endringene. Forskningsspørsmålet er derfor som følgende:

Hva slags endringer har skjedd i de bakenforliggende verdiene til jurysystemet som nå gjør at det har blitt avvirket? Og hvilke rettslige konsekvenser kan slike endringer få?

Masterprosjektets varighet er fra august 2019 til mai 2020. Informasjonen som hentes inn vil ikke brukes til andre formål enn dette prosjektet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Oslo, Institutt for kriminologi og retts sosiologi er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget blir trukket ut ifra prinsippet om purposefull sampling, noe som vil si at informantene blir valgt ut ifra om de kan bidra til å belyse oppgavens formål. Henvendelsen går ut til deg som enten har jobbet eller fortsatt jobber som dommer i lagmannsretten. Jeg mener du gjennom din

yrkeskarriere er godt egnet til å bidra med betydningsfull informasjon om hvordan jurysystemet fungerte og hvilke endringer som har foregått innad i rettssystemet de siste årene.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer dette du kan stille på et intervju. Intervjuet vil vare i ca. 1 time og vil inneholde spørsmål om ditt syn på både jurysystemet og meddomsretten, samt endringer i din arbeidshverdag opp gjennom årene. Intervjuet vil bli tatt opp ved hjelp av en båndopptaker og registrert elektronisk. Hvis det er ønskelig kan du få se intervjuguide på forhånd eller få lese transkripsjonen i sin helhet etter gjennomført intervju.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta kan du når som helst trekke samtykket tilbake. Du trenger ikke å oppgi grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Alle opplysninger om deg vil bli anonymisert.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene du gir til formålet beskrevet i dette skrivet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

De som vil ha tilgang på opplysningene er Thea Olsvik, masterstudent ved UiO, institutt for kriminologi og retts sosiologi, samt veileder for prosjektet Kristin Bergtora Sandvik, professor ved UiO, institutt for kriminologi og retts sosiologi.

For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene vil all informasjon anonymiseres så fort som mulig, navn erstattes med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrig data. Samtidig vil all informasjon som lagres være passordbeskyttet.

Hvis du velger å delta i prosjektet vil du ikke kunne gjenkjennes i den endelige masteroppgaven. Den eneste type informasjon som kan publiseres er direkte sitat, men disse vil ikke være merket med verken ditt originale navn, kjønn, alder eller liknede informasjon. Dialekt vil også bli skrevet om til bokmål for å forhindre gjenkjennelse.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter masterprosjektet?

Masterprosjektet skal etter planen avsluttes i mai 2020. Personidentifiserbare opplysninger vil da enten fjernes eller omskrives. I tillegg vil lydfilen fra intervjuet slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg,
- å få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Oslo, institutt for kriminologi og rettssosiologi, har Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter ta kontakt med:

Universitetet i Oslo ved Kristin Bergtora Sandvik, professor ved institutt for kriminologi og rettssosiologi på mail: k.b.sandvik@jus.uio.no eller på mobil: 22850123.

Masterstudent ved Universitetet i Oslo, Institutt for kriminologi og rettssosiologi på mail: thea.olsvik@student.jus.uio.no eller på mobil: 41528994.

Personvernombudet ved UiO ved Maren Magnus Voll på mail: personvernombud@uio.no

Norsk senter for forskningsdata AS på mail: personverntjenester@nsd.no eller telefon: 55 58 21

17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig (veileder)

Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «en retts sosiologisk analyse av rettslig prosessuell endring» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervjuet
- at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. mai 2020.

(dato, signatur)

Vedlegg 4: Godkjenning fra Norsk Senter for Forskningsdata

N

NSD Personvern

09.07.2019 17:07

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 413423 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt:

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 09.07.2019 med vedlegg. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.05.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!